

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
VĒSTURES UN ARHEOLOĢIJAS NODAĻA

Vēstures bakalaura studiju programmas

3. kursa students

Rihards Šteins

Stud.apl.Nr. rs12051

**APVIENOTO NĀCIJU ORGANIZĀCIJAS LOMA TUVO AUSTRUMU STABILITĀTES
NODROŠINĀŠANĀ NO 1956. LĪDZ 1979. GADAM**

BAKALaura DARBS

Darba zinātniskais vadītājs

Dr. habil.hist., profesors

Antonijs Zunda

RĪGA 2016

Anotācija

Apvienoto Nāciju Organizācija (ANO) tika dibināta 1945. gadā ar mērķi nodrošināt pasaulē mieru un veicināt starpvalstu sadarbību. Savas pastāvēšanas pirmajās desmitgadēs tā saskārās ar būtiskiem izaicinājumiem gan organizācijas iekšienē, gan starptautiskajā politikā.

Aukstā kara gados Tuvo Austrumu reģions bija īpaši nestabils un potenciāli bīstams starptautiskajam mieram, reģiona jaunajām valstīm parādoties ANO un lielvalstu politiku dienas kārtībā ar satraucošu regularitāti.

Šī pētījuma mērķis ir novērtēt ANO nozīmi Tuvo Austrumu stabilitātes nodrošināšanā no 1956. līdz 1979. gadam, pievēršot uzmanību gan diplomātiskajiem centieniem, gan miera uzturētāju darbībai reģionā. Pētījumā tiks arī novērtēta ANO kā mediatora loma ne tikai reģiona valstu vidū, bet arī globālās spriedzes mazināšanā ar Tuvajiem Austrumiem saistītos jautājumos.

Annotation

The United Nations (UN) was established in 1945 with an aim to maintain worldwide peace and foster international cooperation. In its first decades the organisation faced considerable challenges both from within and in the international arena as a whole.

A region which was particularly unstable and detrimental to international peace in the Cold War years was the Middle East, appearing in the agendas of the UN and the global superpowers with distressing regularity.

The aim of this thesis is to evaluate the role of the UN in ensuring and maintaining the stability of the Middle East from 1956 until 1979. The author will look both at the organisation's diplomatic and peacekeeping attempts on a regional level as well as its role as a mediator between superpowers in their strife for dominance over the Middle East.

SATURS

Anotācija.....	2
Annotation	2
Apzīmējumu saraksts.....	4
Ievads.....	5
Avotu un literatūras apskats	8
1. Drošības problēmas un to risinājums Tuvo Austrumu reģionā pēckara posma sākumā (līdz 1956.g.).....	12
1.1. Vispārīgs ieskats ANO lomā reģionā	16
1.2. Drošības problēma Tuvajos Austrumos no 1948. līdz 1956. gadam.....	18
2. ANO nozīme reģiona stabilitātes nodrošināšanā no 1956. līdz 1967. gadam	21
2.1. Suecas Krīze un ANO miera uzturēšanas pirmsākumi	22
2.2. Reģiona polarizācija pēc Suecas Krīzes	26
2.3. Arābu Aukstais Karš	27
2.4. Krīze Libānā un UNOGIL izveide	29
2.5. Jemenas pilsoņu karš un ANO neveiksme	31
2.6. Ceļā uz jaunu konfliktu	33
3. ANO nozīme reģiona stabilitātes nodrošināšanā no 1967. līdz 1973. gadam	35
3.1. Sešu dienu karš.....	37
3.2. ANO diplomātija pēckara posmā	39
3.3. Jaunas vēsmas reģiona politikā	42
4. ANO nozīme reģiona stabilitātes nodrošināšanā no 1973. līdz 1979. gadam	45
4.1. UNEF II un Ēģiptes un Izraēlas miera process	46
4.2. Palestīnas Atbrīvošanas Organizācija un mainīgā arābu-Izraēlas konflikta daba.....	51
4.3. 1979. gads - pagrieziena punkts Tuvo Austrumu vēsturē	54
Secinājumi	56
Izmantoto avotu un literatūras saraksts	59

Apzīmējumu saraksts

Apzīmējums	Skaidrojums
ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
NATO	North Atlantic Treaty Organisation; Ziemeļatlantijas līguma organizācija
PAO	Palestīnas Atbrīvošanas Organizācija
TS	Tautu Savienība
UNDOF	The United Nations Disengagement Observer Force; ANO Atbruņošanās pārraudzīšanas spēki
UNEF	United Nations Emergency Force; ANO Ārkārtas Spēki
UNEF II	United Nations Emergency Force II; ANO Ārkārtas Spēki II
UNIFIL	United Nations Interim Force in Lebanon; ANO Pagaidu Spēki Libānā
UNOGIL	United Nations Observation Group in Lebanon; ANO Novērošanas Grupa Libānā
UNTSO	United Nations Truce Supervision Organization; ANO Pamiera Uzraudzības Organizācija
UNYOM	United Nations Yemen Observation Mission; ANO Novērošanas Misija Jemenā

Ievads

Tuvie Austrumi ir viens no vēsturiski nozīmīgākajiem reģioniem pasaulē. Tā ir vieta, kur uzplauka pirmās civilizācijas; vieta, kur radās trīs no pasaules svarīgākajām reliģijām – Jūdaisms, Kristietība un Islāms; kā arī tā ir vieta, kur sadūrušās neskaitāmu impēriju un lielvalstu intereses. Tomēr, lai vai kāda ir bijusi reģiona agrākā spozme un nozīme pasaules veidošanā, liela daļa cilvēku mūsdienās šo reģionu uztver kā periferiālu, bīstamu un neizprotamu.

Tuvie Austrumi savu veidolu, kādu mēs to redzam mūsdienās, ieguva tikai pēc Otrā pasaules kara. Līdz ar koloniālo impēriju atkāpšanos, tapa vairākas jaunas valstis, lielākoties tādās robežās, kādas mēs redzam šodien. Tomēr līdzīgi kā daudzviet citur arī Tuvajos Austrumos, robežas tika novilkta neņemot vērā etnisko, reliģisko vai cilšu faktoru. Papildus tam, līdz ar masveida dabas resursu iegūvi un relatīvi lielo nedrošību un nepastāvību, reģions piesaistīja arī divu lielvaru – ASV un PSRS – uzmanību, tādējādi kļūstot par daļu no lielākā globālā konflikta, kas pasauli bija sadalījis divās naidīgās frontēs. Nereti historiogrāfijā pat tiek izmantots termins „Arābu Aukstais Karš”; šis termins sevī gan ietver lielvaru interešu sadursmi reģionā, gan reģiona valstu cīņu par ietekmi¹.

Nozīmīgu lomu Tuvo Austrumu dekolonizācijā, kā arī reģiona diplomātijā, jau no savas dibināšanas spēlēja jaundibinātā Apvienoto Nāciju Organizācija (ANO). Dibināta 1945. gadā ar mērķi nodrošināt pasaulē mieru un vairost starpvalstu sadarbību, ANO drīz vien dzēsa ilūzijas par to, ka tā efektīvi labojusi savas priekšgājējas Tautu Savienības (TS) pieļautās kļūdas un nonāca izvēles priekšā – atnest centieniem panākt mieru pasaulē ar roku, vai pielāgoties un meklēt risinājumus pat apstākļos, kuros efektīva lēmumu pieņemšana bija teju neiespējama.

Galvenokārt ANO pamatmetodes, kas iekļāva gan miermīlīgus, gan piespiedu līdzekļus konfliktu novēršanai, neefektīvas padarīja divi apstākļi. Pirmkārt, jebkādi centieni apturēt konfliktu saskārās ar vismaz vienas lielvalsts opozīciju Drošības Padomē, padarot jebkādu iniciatīvu un mēģinājumu risināt krīzi bezjēdzīgu. Otrkārt, ANO statūti tika balstīti tās priekšgājējas – TS – pamatdokumentā, kas saturiski bija novecojis un nebija pielāgojams pēckara mainīgajiem un dinamiskajiem apstākļiem. Galvenokārt tas skaidrojams ar konflikta mainīgo raksturu, kurš pēc Otrā pasaules kara visbiežāk bija pilsoņu karš, ne starpvalstu konflikts – kaut kas, ko ne ANO dibinātāji, ne pētnieki, ne dalībvalstu diplomāti nevarēja paredzēt².

¹ Turner, J. *Great Powers as Client States in a Middle East Cold War*. Middle East Policy, Vol. 19 Issue 3, 2012. P. 125.

² Doyle, M. W., Sambanis, N. Peacekeeping operations. No: *The Oxford handbook on the United Nations*. Eds. Weiss, T. G., Daws, S. Oxford; New York: Oxford University Press, 2007. P. 325.

Tomēr ANO centieni šajā laika posmā nebija pilnīgi neveiksmīgi. Fakts, ka pulvermuca, kas bija Tuvo Austrumu reģions trīs desmitgades pēc Otrā pasaules kara, nepārauga globālā konfliktā starp lielvalstīm, ir iespaidīgs. Galvenokārt tas ir skaidrojams ar pārsteidzošu pielāgošanos un lielvalstu piekāpību miera uzturēšanas misiju koncepta izstrādē. Skaidrojot terminu “miera uzturēšana”, parasti nerodas problēmas, jo pats jēdziens ir diezgan pašsaprotams – uzturēt mieru, apturot bruņotus konfliktus un saglabājot stabilitāti konfliktējošo pušu starpā. Protams, nevar noliegt, ka katra krīze ir unikāla un prasa individuālu pieeju tās risināšanai, bet pamatprincips paliek tas pats. Laika posmā no 1956. līdz 1979. gadam Tuvajos Austrumos darbojās septiņas miera uzturēšanas misijas un nereti tieši to izvietošana un klātbūtne novērsa konflikta tālāku eskalāciju un draudus ne tikai reģiona, bet globālajai drošībai.

Šī pētījuma ietvaros autora mērķis ir novērtēt ANO nozīmi Tuvo Austrumu krīžu risināšanā laika posmā no 1956. līdz 1979. gadam, pievēršot uzmanību gan diplomātiskajiem centieniem, gan miera uzturētāju darbībai reģionā. Pētījuma ietvaros tiks arī noskaidrots, cik svarīga loma ANO bija kā mediatoram ne tikai reģiona valstu vidū, bet arī globālās spriedzes mazināšanā ar Tuvajiem Austrumiem saistītos jautājumos.

Šādi hronoloģiskie ietvari ir izvēlēti, jo gluži kā mūsdienās arī no 1956. līdz 1979. gadam spēka centri Tuvajos Austrumos mainījās un nozīmīgu lomu papildus reģionālajiem spēlētājiem sāka spēlēt arī PSRS un ASV. Historiogrāfijā ir atzīts, ka 1956. gadā, līdz ar Suecas Krīzes beigām, bijušās koloniālās lielvaras - Lielbritānija un Francijas - atkāpās no reģiona, atstājot Tuvajos Austrumos varas vakuumu, ko drīz vien aizpildīja divi Aukstā Kara protagonistu - ASV un PSRS. 1979. gads ir svarīgs divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, šajā gadā noslēgtais Ēģiptes un Izraēlas miera līgums un tam sekojošā miera uzturētāju (UNEF II) atkāpšanās no reģiona bija ne tikai svarīgs solis pastāvīga miera nodrošināšanai reģionā, bet ietekmēja arī reģionālo spēku līdzsvaru. Otrkārt, pēc Islāmiskās revolūcijas Irānā, ASV ietekme Persijas Līča reģionā saruka un sākās jaunu reģionālo savienību veidošanas. Līdz ar to, 1979. gads iezīmē jaunas ģeopolitiskās vēsmas reģionā, izveidojoties jaunai sāncensībai starp reģiona spēcīgākajām sunītu vadītajām valstīm (Irāku un Saūda Arābiju) un šiītu vadītajām valstīm (Irānu un Sīriju).

Pēc autora domām, bakalaura darba temats ir aktuāls, jo šobrīd reģionā ir vērojamas līdzīgas vēsmas kā pirms 50 gadiem. Līdz ar ASV atkāpšanos no reģiona, tiek atstāts zināms spēka vakuums, ko cenšas aizpildīt gan globālie, gan reģionālie spēlētāji. Reģionu nomoka strīdi un konflikti starp reģiona valstīm un nevalstiskajiem spēlētājiem. Tas viss ir novedis pie milzīgas humanitārās krīzes, kādu pasaule nav pieredzējusi kopš pēckara gadiem, kā arī pie draudiem, ka

reģions kļuvis par sadursmes vietu lielvarām “netiešo karu” formā. Līdz ar to ir svarīgi noskaidrot, cik svarīgu lomu reģiona stabilitātes uzturēšanā no 1956. līdz 1979. gadam spēlēja ANO un vai tai ir potenciāls izmantot līdzekļus savā arsenālā, lai novērstu konfliktu un nesaskaņas ne tikai starp reģionālajiem spēlētājiem, bet arī lielvalstīm.

Papildus tam, pēdējo gadu nestabilitāte un konflikti reģionā, liek kārtējo reizi uzdot jautājumu par ANO vai Drošības Padomes reformu. Nevar noliegt, ka ANO mēdz atstāt birokrātiski uzblīdušas un stagnējošas organizācijas tēlu. Viens no veidiem, kā meklēt atbildi uz šo jautājumu, ir atskatīties pagātnē, kad organizācija pieredzēja līdzīgus izaicinājumus un līdzīgu globālo un reģionālo sāncensību, un veikt secinājumus - vai ANO spēlēja kādu lomu stabilitātes nodrošināšanā reģionā no 1956. līdz 1979. gadam, vai tās nozīme bija tikai simboliska.

Galvenie jautājumi, uz kuriem autors centīsies gūt atbildi šī pētījuma ietvaros, ir sekojoši:

1. Vai ANO diplomātiskie centieni un klātbūtne reģionā veicināja stabilitāti un miermīlīgu konfliktu risināšanu vai, tieši otrādi, - tos iesaldēja uz nenoteiktu laiku?
2. Vai ANO spēja strādāt efektīvi, ņemot vērā Aukstā Kara specifiku un lielvalstu konkurenci reģionā?
3. Cik lielā mērā ASV un PSRS bija iesaistītas šo konfliktu sākšanā un norisē un vai ANO darbībai bija kāda ietekme uz lielvalstu politiku?
4. Vai pašlaik notiekošajai cīņai par ģeopolitisko ietekmi Tuvajos Austrumos ir līdzība ar Aukstā Kara sāncensību?

Pētījums tiks iedalīts 4 nodaļās, dodot ieskatu gan teorētiskajos aspektos, gan pievēršoties reģiona izpētei konkrētos hronoloģiskos posmos. Saturiskais iedalījums korelēšies ar šiem uzdevumiem:

1. Dot īsu teorētisku ieskatu, gan reģiona specifikā (vēsturē, politikā, etniskais un reliģiskais faktors), gan aplūkot starptautisko organizāciju (it īpaši ANO) lomu reģionā līdz 1956. gadam;
2. Aplūkot ANO nozīmi reģiona stabilitātes nodrošināšanā laika periodā no 1956. gada Suecas Krīzei līdz 1967. gada Sešu dienu kara sākumam;
3. Aplūkot ANO nozīmi reģiona stabilitātes nodrošināšanā laika periodā no Sešu dienu kara sākuma līdz 1973. gada kara sākumam;
4. Aplūkot ANO nozīmi reģiona stabilitātes nodrošināšanā laika periodā no 1973. gada kara sākuma līdz ar to saistītās miera uzturēšanas noslēgumam 1979. gadā.

Avotu un literatūras apskats

Kopumā šajā pētījumā tika izmantoti četri avotu veidi – vēstules, memuāri, uzrunas un ANO rezolūcijas. Avotu nozīme šajā pētījumā bija neatsverama, jo, to analīzei paralēli aplūkojot literatūrā ieskicētos procesus reģiona un starptautiskajā politikā, autors varēja iepazīt un izprast pakāpeniskos soļus, kas tika veikti organizācijas ietvaros un šķēršļus, ar kuriem diplomāti saskārās miera procesu laikā. Lai gan ANO rezolūcijas sastādīja lielāko daļu avotu bāzes, pētījumā tika izmantotas arī dažas uzrunas un diplomātiskās korespondences. To galvenā funkcija bija radīt priekšstatu par starpvalstu attiecībām un atmosfēru to starpā gan globālo ģeopolitisko tendenču, gan Tuvo Austrumu konfliktu un miera procesu kontekstā.

Lielāko daļu no izmantotajiem avotiem sastādīja materiāli no attiecīgā laika posma ANO arhīviem, galvenokārt Drošības Padomes un Ģenerālās Asamblejas rezolūcijas. Tehniski abu ANO orgānu rezolūcijas bija teju identiski dokumenti, bet to funkcijas un nozīme starptautiskajā politikā atšķīrās. Ģenerālās Asamblejas rezolūcijām ir tikai ieteikuma raksturs, turpretī Drošības Padomes rezolūcijas ir visām dalībvalstīm saistošas, jo tās nes pilnu starptautiskā likuma svaru. Neskatoties uz to, ANO vēsturē (arī šī pētījuma ietvaros) abi orgāni ir bijuši mainītās lomās, Ģenerālajai Asamblejai uzņemoties iniciatīvu, kad elitārā lielvalstu pulciņa ideoloģiskās polarizācijas dēļ, Drošības Padome ir bijusi paralizēta.

Saskaņā ar svešvārdu vārdnīcu rezolūcija ir „dokuments, kurā atspoguļoti (apspriedes, sanāksmes, konferences u. tml.) lēmumi, atzinumi, secinājumi, ieteikumi”³. Šī definīcija ir precīzs ANO rezolūciju raksturojums, jo gan Drošības Padomes, gan Ģenerālās Asamblejas rezolūcijas lielākoties vadījās pēc viena principa, proti, rezolūcijā tika izskaidrots, ka institūcijas ir iepazinusies ar problēmu, izvērtējusi dažādos apstākļus un apsvērumus, veikusi secinājumus, izteikusi ieteikumus un/vai komandas. Pētījumā izmantotās rezolūcijas tika iegūtas no ANO datubāzes internetā, kur ir pieejamas visas Drošības Padomes un Ģenerālās Asamblejas rezolūcijas no organizācijas pirmsākumiem līdz mūsdienām ieskenētā formātā. Rezolūciju teksti ir pieejami visās sešās ANO oficiālajās darba valodās. Izmantotie avoti bija labas kvalitātes un skaidri salasāmi, tā kā bakalaura darba tapšanā neradās nekādas problēmas ar to izpēti.

ANO rezolūciju definīcija un tehniskais apskats gan dod tikai minimālu ieskatu to analīzes procesā. Kā jau minēts, šie dokumenti, tos aplūkojot kopā ar izmantoto literatūru, rada vērtīgu ieskatu attiecīgā laika posma diplomātiskajos procesos un sarežģītajās pārrunās, kas

³ Baldunčiks, J. *Svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Jumava, 2007. 688. lpp.

noveda pie kopsaucēja rezolūciju formā. Papildus tam, ir jāpiemin, ka, lai gan bakalaura darbā tika izmantotas rezolūcijas angļu valodā, svarīgi ir arī novērtēt un salīdzināt tekstus vairākās valodās, jo nereti teksti gan lingvistisku, gan diplomātisku iemeslu dēļ atšķirās, radot situācijas, kurās vienkārša artikula iztrūkšana vienā valodā, noved pie būtiskām problēmām vispārējā miera procesā.

Lai sasniegtu bakalaura darba mērķi, kā arī atbildētu uz galvenajiem pētījumā uzstādītajiem jautājumiem, tika izmantota dažādu autoru literatūra, kas ar savu atšķirīgu saturu un redzējumu par Tuvajiem Austrumiem, pārstāv vairākas nozares. Izmantotā literatūra ir iedalāma četrās grupās:

1. Vispārīga literatūra par Tuvo Austrumu jaunāko un moderno laiku vēsturi;
2. Literatūra, kas aplūkoja konkrētas valsts, reģiona vai nācijas vēsturi, kā arī kādu konkrētu problēmu;
3. Literatūra, kas aplūkoja gan ANO darbību kopumā, gan ANO miera uzturēšanas misijas reģionā;
4. Literatūra, kas pievērsās imperiālisma, Aukstā kara un lielvalstu ietekmes problemātikai Tuvo Austrumu reģionā.

Šāds dalījums, vadoties pēc grāmatu satura, vērs uzmanību uz izvēlētas literatūras funkcionalitāti un lietderību, atbildot uz pētījuma galvenajiem izpētes jautājumiem. Šāds iedalījums arī labi atspoguļo vairākos pētniecības virzienus un akcentē katras grupas ieguldījumu šī darba izstrādē. Uzmanība jāvērs arī uz to, ka neliela daļa no izmantotās literatūras, it īpaši trešajā grupā atrodamajām grāmatām, ir vai nu ANO sastādītas un izdotas grāmatas, vai arī ANO sponsorēti izdevumi. Ņemot to vērā, šie darbi bija jāanalizē uzmanīgāk, lai izvairītos no potenciālās neobjektivitātes ANO darbības vērtējumā. Vairums šo publikāciju un grāmatu gan deva tikai teorētisku ieskatu organizācijas darbībā, vai faktoloģisku informāciju, aplūkojot katru konkrēto misiju. Pētījuma veikšanas gaitā, pārbaudot un salīdzinot piedāvāto informāciju ar avotiem un datiem no citu autoru darbiem, neradās šaubas par informācijas objektivitātes trūkumu.

Šajā apskatā īsi pievērsīsies trīs svarīgākajām grāmatām bakalaura darba tapšanas procesā: (1) ANO sastādītajai un izdotajai grāmatai „*The Blue helmets: a review of United Nations peacekeeping*”, (2) Abdela Monema Seda Alija (Abdel Monem Said Aly), Šeja Feldmana (Shai Feldman) un Kalila Šikaki (Khalil Shikaki) grāmatai „*Arabs and Israelis: conflict and peacemaking in the Middle East*” un (3) Viljama Klīvlenda (William L. Cleveland) un Martina Buntona (Martin Bunton) grāmatai „*A History of the Modern Middle East*”.

Grāmata „*The Blue helmets: a review of United Nations peacekeeping*” ir viens no šī pētījuma stūrakmeņiem. Bakalaura darbā tika izmantots grāmatas ceturtais, 1996. gadā iznākušais izdevums. Šajā apjomīgajā darbā ir dots plašs ieskats visās ANO organizētajās miera uzturēšanas misijās laika posmā no 1948. līdz 1996. gadam, sīki aplūkojot katras misijas ģenēzi, starptautisko situāciju krīzes sakarā, Drošības Padomes mandātu un ar misiju saistītās rezolūcijas, galvenās miera uzturētāju funkcijas, miera uzturētāju sastāvu, ģenerālsekretāra un ANO struktūru darbu misijas laikā un misijas darbības fāzes, sākot ar miera uzturētāju izvietojumu, līdz to atsaukšanai. Šī grāmata kļūva par vienu no galvenajiem informācijas avotiem, lai izprastu ANO lomu reģiona stabilitātes nodrošināšanā gan krīzes vietā, gan ANO sēžu zālēs. Šī grāmata bija īpaši noderīga, analizējot vairākas mazāka mēroga misijas, piemēram, misijas Libānā, Jemenā vai Sīrijā, par kurām citviet ir ļoti ierobežota informācija, kas vairāk koncentrējas uz miera uzturēšanas misiju izvērtēšanu, bet ne to darbības analīzi. Par grāmatas precizitāti un objektivitāti ir minimālas šaubas, jo tas ir demokrātiskas organizācijas sastādīts izdevums, kas sastāv tikai no faktoloģiskas informācijas par katru miera uzturēšanas misiju; informācijas, kas ir iegūta no mandātiem, ģenerālsekretāra un miera uzturētāju ziņojumiem. Šajā darbā nav doti ne viedokļi, ne vērtējumi, izņemot tos, kas ir iekļauti jau minētajos ziņojumos un mandātos.

Visi trīs grāmatas „*Arabs and Israelis: conflict and peacemaking in the Middle East*” autori ir mācībspēki Brandeisas Universitātē ASV un ir pētnieki šīs pašas iestādes Tuvo Austrumu Izpētes Centrā, katrs specializējoties savā nozarē. Feldmans ir eksperts Tuvo Austrumu diplomātijas, bruņojuma un drošības jautājumos, Šikaki ir starptautiski atzīts eksperts palestīniešu jautājumā, kamēr Alijs plaša profila speciālists, vairumu savas uzmanības atvēlot Ēģiptei un tās nesenantajai vēsturei. Šajā grāmatā autori dod ieskatu arābu-Izraēlas konfliktā kopš Otrā Pasaules kara beigām līdz mūsdienām, niansēti aplūkojot gan iekšpolitisko attīstību, gan starpvalstu attiecības, gan lielvalstu un starptautisko organizāciju iesaisti reģionā. Šīs grāmatas būtiskākais „trumpis” ir tās unikālais formāts. Lai gan visi autori pašlaik strādā ASV, katrs pārstāv savu etnisko grupu – izraēliešus, palestīniešus un ēģiptiešus. Grāmatā šis elements ir iestrādāts, dodot lasītājam iespēju iepazīt katras puses unikālo redzējumu par konkrēto problēmu. Respektīvi lasītājs saņem gan teorētisku un faktoloģisku informāciju, gan izvērstu analīzi par katru vēsturiski svarīgo notikumu, kas atspoguļo katras puses redzējumu un pozīciju konkrētajā jautājumā. Autori savu argumentu atbalstam izmanto arī citu starptautiski atzītu pētnieku darbus, kā arī būtiskākos avotus, kas skar katru notikumu. Tieši augšup minētā iemesla dēļ šī grāmata

bija īpaši svarīga bakalaura darba tapšanā, kalpojot kā dažādo viedokļu un redzējumu apkopojums vienuviet.

„*A History of the Modern Middle East*” ir visaptverošs Tuvo Austrumu nesenās vēstures apskats, ko sarakstījuši divi no ASV atzītākajiem Tuvo Austrumu vēsturniekiem Viljams Klīvlends un Martins Buntons. Abu autoru kopdarbs tiek izmantots ne tikai akadēmiskā vidē, bet arī mācību procesā, galvenokārt jo tas ir ērti sastādīts, viegli saprotams un vispusīgs pētījums, kas objektīvi aplūko Tuvo Austrumu sociālo, kultūras un ekonomisko specifiku, kā arī reģiona valstu mijiedarbību vienai ar otru. Grāmatas pirmās nodaļas pievēršas Tuvo Austrumu vēsturei līdz 19. gs., kamēr atlikušās nodaļas detalizēti aplūko reģiona vēsturi līdz 21. gs. Šī pētījuma ietvaros tika izmantots 2009. gadā izdots ceturtais izdevums. Šīs grāmatas galvenā funkcija pētījuma tapšanā bija radīt priekšstatu par reģiona vēsturi, kā arī par procesiem reģionā un konkrētās valstīs. ANO, miera uzturēšanas misiju vai lielvalstu loma, lai gan pieminēta, tiek pakārtota notikumiem un politiskajiem procesiem reģiona valstīs. Respektīvi, šis darbs dod citu, uz reģiona valstīm fokusētu un no ārējiem spēlētājiem attālinātu ainu, kas sniedza vērtīgu perspektīvu, pretēji citiem darbiem, kas nereti, koncentrējoties uz konkrēto problēmu, zaudēja daļu objektivitātes vai uzmanības uz procesiem reģionā kopumā.

Darba tapšanas gaitā ir izmantotas salīdzināšanas, analīzes un sintēzes metodes. Analīzes metode ir izmantota aplūkojot dažādus avotus, iepazīstot to būtību un iespaidu uz konkrēto misiju. Salīdzināšanas metode tika izmantota aplūkojot un pretnostatot viedokļus historiogrāfijā, lai gūtu precīzu un objektīvu viedokli. Sintēzes metode tiks izmantota literatūrā un avotos iegūtās informācijas apvienošanā, lai iegūtu precīzus un maksimāli objektīvus pētījuma rezultātus. Izmantojot šīs metodes, jau minēto zinātnisko literatūru un pieejamos avotus, bakalaura darba autors centīsies dot maksimāli objektīvi vērtējumu par ANO lomu Tuvo Austrumu miera un stabilitātes nodrošināšanā no 1956. līdz 1979. gadam.

1. Drošības problēmas un to risinājums Tuvo Austrumu reģionā pēckara posma sākumā (līdz 1956.g.)

Kas ir un kur tieši atrodas Tuvie Austrumi? Kādas teritorijas un mūsdienu valstis šis apzīmējums ietver? Jāatzīst, ka latviešu valodā līdzīgi kā franču vai vācu valodās jēdziens „Tuvie Austrumi” liekas pašsaprotams. Lai gan savā būtībā apzīmējums ir eurocentrisks, tas tomēr diezgan konsekventi novelk reģiona rietumu robežu līdz ar Dienvideiropas austrumu robežu un sniedzas līdz Irānas-Afganistānas robežai; valstis uz austrumiem jau iekrīt citās kategorijās – Vidējie Austrumi vai Vidusāzija. Viss tomēr nav gluži tik vienkārši. Ģeogrāfija ir tikai viens un, iespējams, nebūtiskākais faktors, kas nosaka reģiona robežas. Pētnieki, kuri padziļināti aplūko Tuvos Austrumus, argumentē, ka vēsturei, reliģijai un etniskajai piederība, kā arī lielvalstu politikai un ambīcijām šajā reģionā ir milzu nozīme.

Ārzemju historiogrāfijā jēdziens „Tuvie Austrumi” tiek interpretēts dažādi un, izmantojot pareizos argumentus, neviena no versijām nav nepareiza. Visproblemātiskāk definēt reģionu ir angļu valodā, jo apzīmējums *Near East* ir praktiski neizmantots, kamēr apzīmējums *Middle East* var ietvert teritorijas ne tikai Āzijas rietumu daļā, bet arī Āfrikā ziemeļos un Centrālāzijā; piemēram, vēsturnieks Bernards Levis argumentē, ka vēsturiski Centrālāzija ir bijis reģions, kas tieši saistīts ar Tuvajiem Austrumiem reliģiski, lingvistiski un politiski⁴. Autors norāda, ka visas ir galvenokārt musulmaņu valstis, kas runā valodās, kam ir turku un persiešu saknes un jūt ciešu saikni ar saviem ciltsbrāļiem Rietumāzijā⁵. Citi savukārt vērš uzmanību uz Tuvo Austrumu saistību ar Ziemeļāfriku un aplūko šos divus reģionus vienoti. Piemēram, Durhamas Universitātes pētnieks Anušs Ehtešami smalki apvieno vēsturisko faktoru, kā arī ietver mūsdienu ģeopolitisko situāciju, argumentējot, ka, lai gan etniski, reliģiski un politiski daudzveidīgs, Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas reģions mūsdienās ir tik ļoti saistīts, ka to nevar aplūkot atņemot kādu no pamatelementiem; viņaprāt, reģiona nedalāmību pierāda nesenie arābu pavasara notikumi, kas skāra valstis viscaur reģionam, pierādot savstarpējo atkarību un saistību⁶. Sirakūzas Universitātes profesors Osama Kalils argumentē, ka Tuvie Austrumi ir vienīgais reģions pasaulē, kurš vēl nav konkrēti definēts un, viņaprāt, tas nav neērtības vai sarežģītības, bet stratēģisko interešu jautājums. Proti, sākot no 20. gs. vidus Eiropas koloniālo lielvaru lomu Tuvajos Austrumos ir pārņēmusi ASV, kura veiksmīgi turpina iesākto praksi – manipulēt ar

⁴ Lewis, B. *The End of Modern History in the Middle East*. Stanford, California: Hoover Institution Press Publication, 2011. P. 3.

⁵ Turpat.

⁶ Ehteshami, A. *Middle East Middle Powers: Regional Role, International Impact. International Relations/ Uluslararası İlişkiler*, Vol. 11 Issue 42, 2014. P. 30–31.

Tuvo Austrumu jēdzienu, pielāgojot to savām ārpolitikas un nacionālās drošības interesēm; respektīvi, autors argumentē, ka izmaiņas reģiona nozīmē neatspoguļo ģeogrāfiskas pārmaiņas vai politisko situāciju valstīs, bet izmaiņas ASV un tās imperiālās priekšteces - Apvienotās Karalistes - drošības un ekonomiskajās interesēs⁷. Daži no faktoriem, kas, pēc autora domām, ir ietekmējuši šīs izmaiņas ir – realpolitika, nafta, arābu-Izraēlas konflikts, reliģija un terorisms⁸.

Līdz ar to ir saprotams, kāpēc vairums pētnieku variē ar Tuvo Austrumu definīciju, to pielāgojot sevis interesējošajai tēmai vai jautājumam – vai nu tas būtu arābu-Izraēlas, vai šītu-sunnītu konflikts, vai rietumvalstu koloniālisma seku apskats. Šī pētījuma ietvaros tiks izmantota klasiskā Tuvo Austrumu definīcija, kas sevī ietver valstis no Ēģiptes rietumos līdz Irānai Austrumos. Ņemot vērā, ka viens no uzstādītajiem mērķiem ir aplūkot reģionu tieši Aukstā kara gaismā, izvērtējot lielvalstu politiku neitrālo valstu virzienā, Turcija netiks aplūkota bakalaura darba ietvaros, jo kopš 1952. gada tā ir Ziemeļatlantijas Līguma organizācijas (NATO) dalībvalsts. Turcijas neiekleļaušanai pētījumā ir arī virkne citu pamatojumu, kas saistīta ar valsts vēsturi un tiks pieminēti šīs nodaļas ietvaros.

Tā kā divi šie pētījuma „atslēgtermini” ir „Tuvie Austrumi” un „Apvienoto Nāciju Organizācija” ir būtiski aplūkot arī ANO redzējumu šajā robežu jautājumā. Redzot lielo nenoteiktību pētnieku vidū, kā arī ņemot vērā negatīvās asociācijas ar imperiālisma sekām, ANO ir atteikusies no apzīmējuma „Tuvie Austrumi”. Tā vietā tiek izmantots ģeogrāfisks dalījums, kas šo reģionu ietver Rietumāzijā. Šajā formējumā neietilpst Ēģipte un Irāna, savukārt tajā tiek ietvertas Kaukāza valstis, kā arī Kipra⁹. Šis ANO lēmums ir skaidrojams ar organizācijas vēlmi izvairīties no negatīvajām asociācijām ar imperiālisma sekām, ko termins Tuvie Austrumi atsauc atmiņā. Tomēr šis ANO dalījums ir būtisks tikai pašas organizācijas iekšējā darbībā, dažādu komiteju sastāvu struktūrā un ANO institūciju veidotos ziņojumos un atskaitēs.

ANO pamatojums termina „Tuvie Austrumi” neizmantošanai ir saprotams, jo reģiona vēsture sākot no 19. gs. pirmās puses patiesi ir bijusi ļoti cieši saistīta ar rietumvalstu politiku un imperiālajiem centieniem. Virkne vēsturnieku argumentē, ka modernais periods Tuvo Austrumu vēsturē sākās līdz ar Napoleona spēku ierašanos Ēģiptē un britu admirāļa Nelsona dažus gadus vēlāk svinēto uzvaru pār franču jūras spēkiem. Napoleona flotes sakāve pie Ēģiptes krastiem un

⁷ Khalil, O. F. *The Crossroads of the World: U.S. and British Foreign Policy Doctrines and the Construct of the Middle East, 1902–2007*. Diplomatic History, Vol. 38 Issue 2, 2014. P. 302–304.

⁸ Turpat, p. 304.

⁹ Composition of macro geographical (continental) regions, geographical sub-regions, and selected economic and other groupings, Apvienoto Organizāciju Organizācijas mājaslapa, <http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm#asia> (15.04.2016).

sekojošie notikumi iezīmēja divas tendences, kas raksturo reģionu līdz pat mūsdienām. Pirmkārt, pat mazs Rietumvalstu militārais kontingents var iekarot, okupēt un kontrolēt jebkuru teritoriju Tuvajos Austrumos bez lielām grūtībām; otrkārt, vienīgais, kas var šo Rietumvalstu iekarotāju sakaut, ir citas Rietumvalsts pārstāvis¹⁰. Respektīvi, laika posms no 19. gs. sākuma līdz 20. gs. beigām (kad šo ēru noslēdza divi citi vīri – Džordžs Bušs un Mihails Gorbačovs) bija periods, kad vara pār reģiona valstīm un atbildība, par to, kas notiek šajās valstīs, nebija pašu Tuvo Austrumu valstu rokās¹¹.

Šis vispārinātais apgalvojums, iespējams, neatbilst visām Tuvo Austrumu teritorijām visā konkrētajā periodā, bet līdz ar Pirmā pasaules kara beigām un “Eiropas slimnieka” – Osmaņu Impērijas – nāves, šī kļuva par nenoliedzamu realitāti. To skaidri apliecina 1916. gada Saiksa-Piko vienošanās, kas sadalīja Osmaņu Impērijas kontrolētās zemes Lielbritānijas un Francijas tiešās vai netiešās ietekmes zonās, apmierinot abu pušu stratēģiskās intereses un ģeopolitiskās ambīcijas¹². Visas plānotās teritoriālās izmaiņas gan ieviest neizdevās, jo ar Sevras līgumu neapmierinātie turku nacionālisti, Mustafas Kemala vadībā, sakāva starptautiskās koalīcijas spēkus, kas plānoja īstenot līgumā paredzētās teritoriālās izmaiņas. Sekojošajos gados Turcijas Republikā tika veiktas būtiskas reformas, kas modernizēja valsts pārvaldi un pārveidoja konservatīvo kalifātu par modernu un laicīgu Eiropas valsti¹³. Būtisku lomu Turcijas triumfā nospēlēja arī Krievijas Impērijas sabrukums Pirmā pasaules kara laikā un varas maiņa Krievijā. Šie procesi noveda pie neoficiālā Konstantinopoles Līguma, kas paredzēja Stambulu un Dardaneļu šaurumu piešķirt Krievijai, atcelšanas¹⁴.

Pēckara procesi bijušās Osmaņu Impērijas teritorijā ir viens no faktoriem, kas nosaka teritoriālo iedalījumu šī bakalaura darba ietvaros, jo, lai gan ģeogrāfiski Turcija iederētos Tuvo Austrumu reģionā, pēc Pirmā pasaules kara veiktā valsts eiopeizēšana un modernizācija, kā arī skaidrais turku nacionālisms, padarīja to par valsti reģionā, ar kuru rēķināties; ar kuru rietumvalstīm runāt kā līdzīgu. Šādu pašu likteni nepiedzīvoja tautas, kas līdz tam brīdim bija bijušas turku pakļautībā vai ietekmes sfērā; tās piedzīvoja tikai impēriju nomaiņu. Līdz ar koloniālisma ēras norietu par tiešu arābu zemju aneksiju nevarēja būt ne runas, bet franči un briti saglabāja kontroli pār „kalpu rasēm”, izmantojot pirmo globālo starptautisko organizāciju – Tautu Savienību; līdz pat 40to gadu beigām, kad vara beidzot nonāca vietējo iedzīvotāju rokās,

¹⁰ Lewis, B. *The End of Modern History in the Middle East...* p. 1–2.

¹¹ Turpat.

¹² Mansfield, P., Pelham, N. *A History Of The Middle East*. New York: Penguin Books, 2013. Nodaļa: The Sick Man Dies: 1918.

¹³ Turpat, nodaļa: The Anglo-French Interregnum, 1918–1939.

¹⁴ Cleveland, W. L., Bunton, M. *A History of the Modern Middle East*. Boulder, Colo.: Westview Press, 2009. p. 163.

abas lielvalstis kontrolēja šīs zemes kā Tautu Savienības mandātteritorijas¹⁵. Tautu Savienība kalpoja kā rīks lielvalstu rokās, kas, ar smalkas retorikas palīdzību, uzsvēra „attīstīto nāciju” pienākumu pārlūkot un palīdzēt „tautām, kas vēl nebija gatavas iekļauties modernajā pasaulē” līdz tās var patstāvīgi pārvaldīt savas teritorijas¹⁶.

Tomēr, neskatoties uz maskēto imperiālo kontroli, arābu valstu politika starpkaru periodā bija vērsta uz neatkarības nodrošināšanu; tām tomēr bija zināma teikšana gan savā iekšpolitikā, gan ārpolitikā. Šis laika posms arī iezīmēja divus konfliktējošus ideoloģiskos virzienus arābu valstīs, kas nozīmīgu lomu spēlēja vēlāk un kas tieši skar šī bakalaura darbā aplūkotos jautājumus – *panarābisms* un nacionālās identitātes veidošana katrā konkrētajā valstī. Viens bija saistīts ar centieniem apvienot visus arābus vienotā un solidārā konfederācijā, kamēr otrs centās tieši nostiprināt un iemūžināt koloniālo mantojumu¹⁷. Koloniālajai spriedzei un arābu nacionālismam starpkaru periodā pievienojās vēl viens būtisks reģionu mainošs strāvojums – cionisms. Ebreju migrācija uz Palestīnu starpkaru periodā un Otrā pasaules kara gados, kas sasniedza kulmināciju 1948. gadā ar ebreju valsts izveidi, palielināja apjukumu un spriedzi reģionā. Nevar noliegt, ka britu atbalsts cionisma idejai sākotnēji bija stratēģisks gājiens, ar kura palīdzību rietošā koloniālā lielvara centās saglabāt savu lomu reģionā kā neatņemams arbitrs un aizstāvis potenciālajā konfliktā Palestīnā¹⁸. Visbeidzot pēdējais spēlētājs, kas piedzīvoja smagu vilšanos bija kurdi, kas pēc 1923. gada Lozannas miera līguma parakstīšanas zaudēja cerības uz savas valsts izveidi un turpina būt destabilizējošs elements reģiona valstīs līdz pat mūsdienām¹⁹.

Tāpat kā Pirmais pasaules karš ievērojami mazināja Osmaņu Impērijas varu pār tās arābu provincēm, tā Otrais pasaules karš paātrināja britu un franču dominances norietu ne tikai Tuvajos Austrumos, bet visā pasaulē. Lai gan abas valstis negrasījās atņemt savu imperiālo politiku uzreiz, Otrā pasaules kara laikā un pēc tā Eiropas valstis vairs nebija tādā pozīcijā, lai varētu efektīvi uzturēt un pārvaldīt savus aizjūras valdījumus; tas noveda pie mandātu beigām un jaunu valstu rašanās un eiropiešu ietekmes mazināšanās valstu iekšpolitikā un ārpolitikā²⁰.

¹⁵ Mansfield, P., Pelham, N. *A History Of The Middle East...* Nodaļa: The Anglo-French Interregnum, 1918–1939.

¹⁶ Cleveland, W. L., Bunton, M. *A History of the Modern Middle East...* p. 172.

¹⁷ Turpat, p. 173.

¹⁸ Brown, C. L. *Diplomacy in the Middle East: The International Relations of Regional and Outside powers*. New York, I.B.Tauris, 2004. P. 7.

¹⁹ Mansfield, P., Pelham, N. *A History Of The Middle East...* Nodaļa: The Anglo-French Interregnum, 1918–1939.

²⁰ Cleveland, W. L., Bunton, M. *A History of the Modern Middle East...* p. 173.

1.1. Vispārīgs ieskats ANO lomā reģionā

ANO kā būtisks starptautisks spēlētājs Tuvajos Austrumos parādījās uzreiz pēc Otrā pasaules kara. Daļa reģiona valstu, lai gan vēl atrodoties zem būtiskas Lielbritānijas un Francijas ietekmes, pievienojās ANO organizācijas dibināšanas brīdī, 1945. gadā. 51 dibinātājvalsts vidū bija Ēģipte, Irāna, Irāka, Libāna, Saūda Arābija un Sīrija. Līdz 1956. gadam, kas ir šī pētījuma sākumpunkts, pievienojušās bija vēl trīs valstis – Jemena, Izraēla un Jordānija. 1963. gadā ANO pievienojās Kuveita, bet nākošais lielais pieaugums tika sagaidīts tikai 8 gadus vēlāk, kad 1971. gadā, britiem atkāpjoties no pēdējām Persijas Līča zemēm, Bahreina, Katara, Omāna un Apvienotie Arābu Emirāti pievienojās ANO biedru pulkam²¹. Līdz pat mūsdienām reģiona valstis aktīvi darbojas ANO struktūrās, esot tikušas ievēlētas gan Drošības Padomes nepastāvīgo biedru sastāvā²², gan vadot vairākas komitejas un līdzdarbojoties miera uzturēšanas misiju finansēšanā un uzturēšanā. Finansiālā ziņā Tuvo Austrumu reģions iegūst vairāk no ANO, kā tas tai sniedz. Jau vēsturiski ANO Tuvo Austrumu reģionā ir investējusi iespaidīgas summas, neskatoties uz to, ka reģiona dalībvalstu investīcijas ANO budžetā knapi pārsniedz 3% no kopējiem līdzekļiem²³. It īpaši šis bija novērojams 1956. - 1979. gadā, kad reģions bija viens no pasaules karstajiem punktiem, miera uzturēšanas misijas un ANO ekspertu darbs paprasīja lielu līdzekļu novirzi Tuvo Austrumu problēmu risināšanai.

ANO pēckara gados piedzīvoja virkni grūtību, kas ietekmēja tās kopējo efektivitāti. Aukstā kara dēļ Drošības Padomes kolektīvās drošības instruments bija paralizēts. Līdz ar to ANO arsenāls konfliktu risināšanā un stabilitātes veicināšanai pasaulē, kura nozīme lielvalstu politikā pieauga pēckara gados, bija visai ierobežots. Līdz pat 50to gadu beigām Tuvo Austrumu reģions šo problēmu izjuta visasāk, jo tas atradās četru ANO pastāvīgo biedru interešu zonā un to veto tiesības bloķēja jebkādas iniciatīvas stabilitātes un miera veicināšanai reģionā. Tomēr tā vietā, lai atzītu sakāvi, organizācija adaptējās un, galvenokārt pateicoties Dāga Hammaršelda veiksmīgajai diplomātiskajai darbībai, radīja jaunu un inovatīvu konfliktu risināšanas metodi – miera uzturēšanu. Šis arī kļuva par vienu no efektīvākajiem rīkiem reģiona stabilitātes nodrošināšanai Aukstā kara periodā. Septiņas miera uzturēšanas misija, kas tiks aplūkotas šī

²¹ Growth in United Nations membership, 1945-present, Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa, <http://www.un.org/en/members/growth.shtml> (15.04.2016).

²² Countries Elected Members of the Security Council, Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa, <http://www.un.org/en/sc/members/elected.asp> (15.04.2016).

²³ Assessment of Member States' contributions to the United Nations regular budget for the year 2015, Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa, http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=ST/ADM/SER.B/910 (15.04.2016). Informācija balstīta uz 2015. gada datiem, bet tendence, kas novērojama datos, sākot no 1994. gada, ir līdzīga.

pētījuma ietvaros, sevī ietver gan relatīvi nelielas misijas, kā arī apjomīgas militāras operācijas ar vairāku tūkstošu karavīru līdzdalību.

Katra no šīm septiņām miera uzturēšanas misijām bija unikāla un prasīja individuālu pieeju. Misijas tika formētas ņemot vērā konfliktu veidojošos un ietekmējošos ārējos un iekšējos apstākļus, kā arī valsts vai ģeogrāfiskās īpatnības, etnisko un reliģisko specifiku, kā arī starptautiskās politikas tendences²⁴. Visas aplūkotās misijas tomēr pieturējās pie tradicionālās miera uzturēšanas galvenās vadlīnijas - izvietot militāru kontingentu, kas novēro situāciju un pārrauga, lai pamiers konflikta zonā netiktu pārtraukts, saglabājot buferzonas konfliktējošo pušu starpā²⁵. Kā pierāda Tuvo Austrumu piemērs, šīm misijām ar to ierobežoto mandātu potenciāli bija divi iznākumi – pārsteidzoši ātri atrisināts konflikts vai ieilgusi, dārga un neproduktīva miera uzturētāju klātbūtne, kas novērš konfliktu, bet nespēj rast ilgtspējīgu risinājumu. Līdz ar to var secināt, ka miera uzturēšana pati par sevi nerada mieru un saskaņu konfliktējošo pušu starpā un tā var būt tikai viens no elementiem, kas ir būtisks miera radīšanai reģionā. Lai patiešām veiksmīgi pievērstos cēloņiem vai efektīvi risinātu jau procesā esošu krīzi, ir nepieciešama organizācijas proaktīva rīcība, izmantojot visus līdzekļus tās rīcībā, sākot no diplomātijas un pārrunām līdz militāra kontingenta (miera uzturētāju formā) iesaistes; šo metodi pētnieki sauc par preventīvo diplomātiju un tās ģenēze un aktīvākais pielietojums ir pirmās desmitgades pēc Otrā pasaules kara²⁶.

Pirmais lielais pārbaudījums ANO reģionā bija konflikts starp Izraēlu un apkārtējām arābu valstīm 1948. – 1949. gadā. Galvenais iemesls bija arābu valstu atklātā pretestība ANO Ģenerālajā Asamblejā panāktajam lēmumam par divu valstu izveidi Palestīnas teritorijā. Zināmā mērā, Asamblejas 181. rezolūcija bija precedents starptautisko organizāciju Tuvo Austrumu politikā, jo lēmuma pieņemšanā pirmo reizi tika iesaistīti reģiona valstu pārstāvji, kuri risināja visām iesaistītajām pusēm svarīgus jautājumus (ne tikai Eiropas valstu), kā valstu potenciālās robežas, svētvietu statuss, Jeruzalemes īpašo pozīciju, kā arī valstu politisko, ekonomisko un starptautisko stāvokli²⁷. Lai gan Izraēla akceptēja šo plānu, arābu valstu politiskā opozīcija noveda pie atklātas karadarbības reģionā starp Izraēlu un tās kaimiņiem – Sīriju, Irāku, Jordāniju un Ēģipti. Līdz ar to 181. rezolūcija kļuva ne tikai par pozitīvu precedentu Tuvo Austrumu valstu

²⁴ Pease, Kelly.S. *International organizations: perspectives on governance in the twenty-first century*. 4th ed. New York: Longman, 2010. P. 112; Diehl, P. F. The conditions for success in peacekeeping operations. No: *The politics of international organizations: patterns and insights*. Ed. Diehl. P. D. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing Co., 1989. P. 174.

²⁵ Findlay, T. *The use of force in UN peace operations*. Solna: SIPRI, 2002. P. 5.

²⁶ MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system*. London ;New York : Routledge, 2006. P. 68.

²⁷ 181 (II). Future government of Palestine. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/181\(II\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/181(II)&Lang=E&Area=RESOLUTION) (15.04.2016).

iesaistē starptautiskajā politikā, bet arī par pamatu desmitgažu ilgajiem konfliktiem un nesaskaņām, kas raksturo ANO miera uzturētāju darbu Tuvajos Austrumos.

Reaģējot uz šo saasinājumu, Drošības Padome 29. maijā pieņēma rezolūciju, kas vēlāk kļuva par pamatu visilglaicīgākajai ANO miera uzturēšanas misijai – ANO pamiera uzraudzības organizācija jeb UNTSO (United Nations Truce Supervision Organization). Rezolūcija uzstādīja iesaistītajām pusēm virkni prasību, kā arī paredzēja pamiera komisijas izveidi un mediatora iesūtīšanu, kas kalpotu kā tilts valstu starpā diplomātiska risinājuma meklēšanā²⁸. Līdz ar mediatora veiksmi pamiera līgumu noslēgšanā, tika likvidēta pamiera komisija un aktīvi sāka strādāt UNTSO. Tās galvenā funkcija bija saglabāt mieru konfliktējošo pušu starpā, kamēr Izraēla ar katru valsti panāktu saistošu miera līgumu. Lai to īstenotu tika izveidotas īpašas komisijas, kuras sastāvēja no ANO novērotājiem un kuru galvenās funkcijas bija uzraudzīt pamiera nosacījumu ievērošanu un sadursmju neatsākšanos līdz miera līguma parakstīšanai; šīs komisijas turpināja darbu līdz 1967. un, lai gan ar atsevišķām veiksmēm, to darbība nevainagojās ar panākumu²⁹. Neskatoties uz komisiju neveiksmi un UNTSO darbības ieilgumu, tā ir spēlējusi svarīgu lomu reģiona miera procesā, it īpaši 50tajos un 60tajos gados. UNTSO ir veicinājusi un atvieglojusi komunikāciju Izraēlas un tās kaimiņu starpā dažādu krīžu laikā, kā arī spēlējusi būtisku lomu vairuma mazāka mēroga konfliktu un sadursmju noregulēšanai³⁰. Nenovērtējama bija arī miera uzturētāju iegūtā pieredze, kas būtisku lomu spēlēja vēlākajos konfliktus, kad šie miera uzturētāji kļuva par nākotnes misiju kodolu.

1.2. Drošības problēma Tuvajos Austrumos no 1948. līdz 1956. gadam

Pirmā Izraēlas-arābu kara sekas bija paliekošas, ietekmējot reģiona valstu savstarpējās attiecības, kā arī akcentējot jaunas tendences reģionā, kas ietekmēja valstu politikas virzienu nākamajās desmitgadēs. No vienas puses Izraēla karā pārsteidzoši triumfēja un pierādīja cionisma idejas dzīvotspēju, dodot valstij morālu un politisku leģitimitāti; no otras puses tas iezīmēja jauno arābu valstu vājumu, to iekšējo nestabilitāti un galvenokārt to nespēju sadarboties, kas savukārt diskreditēja šo valstu līderus un palielināja valstu risku slīdēt ekstrēmisma vai autoritārisma virzienā vai kļūt par upuriem iekšējiem nemieriem reliģisko sektu

²⁸ 50 (1948). Resolution of 29 May 1948. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/50\(1948\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/50(1948)) (15.04.2016).

²⁹ *The Blue helmets: a review of United Nations peacekeeping*. 3rd ed. New York: United Nations Department of Public Information, 1996. P. 21-22.

³⁰ MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system...* P. 65.

vai politisko grupējumu starpā³¹. Arābu valstu vidū saasinājās divi strāvojumi – izteikts anti-imperiālisms, kas izpaudās atklātā nepatīkā pret Rietumu, it īpaši Lielbritānijas, ietekmi reģionā un antisemītisms vērsts pret, pēc arābu domām, rietumvalstīm izdabājošo Izraēlu³². Šie divi strāvojumi kombinācijā ar iekšējo politisko nestabilitāti tieši skāra Sīriju, Jordāniju un Ēģipti, kas pieredzēja valstu apvērsumus, kā arī Irāku un Libānu, kur bija novērojami nemieri. Šos traucos apstākļus izmantoja virkne politiķu, to skaitā Gamāls Abdels Nāsers, kurš pēc nākšanas pie varas Ēģiptē 1954. gadā padarīja to par arābu valstu līderi un sludināja arābu nacionālismu un vienotību cīņā pret imperiālismu un cionismu; šāda retorika atrada daudz dzirdīgu ausu ne tikai Kairā, bet arī Beirutā, Damaskā un Bagdādē un viennozīmīgi kļuva par destabilizējošu elementu reģiona politikā³³.

Izraēla paralēli pieredzēja pilnīgi pretēju attīstības kursu 50to gadu sākumā. Jaunā valsts piedzīvoja pārsteidzoši strauju uzplaukumu 50tajos gados, ko varēja pamatot ar efektīvu un labi organizētu institūciju darbību, kā arī milzīgo naudas plūsmu, kas valstī ieplūda Rietumvācijas maksāto reparāciju formā³⁴. Šajos gados aptuveni septiņsimt tūkstoši ebreju imigrēja Izraēlā no Eiropas un nedraudzīgajām arābu valstīm, kamēr milzīgais skaits palestīniešu, kas devās bēgļu gaitās konflikta sākumā, teritorijā neatgriezās; līdz ar to Izraēla no etniski un reliģiski dažādas valsts kļuva par lielākoties mono-etnisku zemi, kas savu uz nacionālismu balstīto politiku varēja virzīt, nesatraucoties par minoritāšu iebildumiem³⁵. Nenovērtējams politisks un ekonomisks balsts kalpoja arī iespaidīga un solidāra ebreju diaspora Rietumeiropā un ASV – priekšrocība, kāda nebija nevienai no jaunajām valstīm³⁶. Pēdējais būtiskais faktors, kas jāņem vērā, runājot par Izraēlu, ir “cietokšņa mentalitāte”, kas izveidojās Izraēlas Neatkarības kara laikā un saglabājās sekojošajās desmitgadēs. Šis iekšpolitikas un ārpolitikas uzstādījums nozīmēja, ka liela daļa no Izraēlas budžeta tika atvēlēta nacionālās drošības jautājumiem un cilvēku ikdienas dzīvēs arvien būtiskāku lomu ieņēma armija³⁷. Ņemot vērā arābu valstu retoriku 50tajos un 60tajos gados, kā arī kara stāvokli, kas formāli netika pārtraukts, Izraēlas bažas bija pamatotas.

Pārējās aplūkojamajās valstīs pēckara posms līdz 1956. gadam aizritēja mierīgi un bez asins izliešanas. Persijas Līča valstis šajā posmā vēl aizvien atradās zem būtiskas britu kontroles,

³¹ Cleveland, W. L., Bunton, M. *A History of the Modern Middle East...* p. 173.

³² Milton-Edwards, B., Hinchcliffe, P. *Conflicts in Middle East since 1945*. London; New York: Routledge, 2006. P. 13-14.

³³ Milton-Edwards, B., Hinchcliffe, P. *Conflicts in Middle East since 1945...* p. 14.

³⁴ Ed. Hartley, C. *A survey of Arab-Israeli relations*. London; New York: Europa Publ., 2004. P. 54; Gelvin, J. L. *The Israel-Palestine conflict: one hundred years of war*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2007. p. 165.

³⁵ Turpat.

³⁶ Turpat.

³⁷ Cleveland, W. L., Bunton, M. *A History of the Modern Middle East...* p. 353.

kā iepriekš minēts, parādoties starptautiskajā arēnā kā pilnīgi neatkarīgi spēlētāji tikai 60tajos un 70tajos gados. Irāna bija vienīgā Persijas Līča valsts, kas neatradās zem britu kontroles un kurā šis posms bija politiskās nestabilitātes un nedrošības nomākts. Irānas jaunais šahs Mohamads Rezā Pehlevī sākotnēji bija atvērts idejai par konstitucionālu monarhiju Irānā, bet daudzās valdības vadītāju nomaņas, pēdējā premjera Mohamada Mosadika valdības lēmums nacionalizēt Anglijas-Irānas Naftas Kompāniju un lēmuma izraisītais attiecību saspīlējums ar rietumiem, kā arī paša Mosadika vēlme mazināt šaha varu, noveda pie cīņas par varu un Irānas šaha trimdas³⁸. Šaha prombūtne gan bija relatīvi neilga, jo ar ASV Centrālās Izmeklēšanas Pārvaldes gādīgo roku un Irānas armijas palīdzību valdība tika gāzta un šaha atgriezās, nu, jau kā vienīgais un neapšaubāmais Irānas vadītājs³⁹.

Rezumējot jāatzīst, ka, lai varētu pilnīgāk izprast Tuvo Austrumu valstu iekšpolitiku, ārpolitiku un attiecības ar starptautiskajām organizācijām no 1956. līdz 1979. gadam, ir svarīgi aplūkot reģiona valstu un tautu jauno un jaunāko laiku vēsturi. Šāds ieskats reģiona vēsturē palīdz izprast ideoloģiskos strāvojumus un vēsturiskos apstākļus, kas noveda pie reģiona nestabilitātes un diplomātiskajām, un militārajām krīzēm valstu starpā 23 gados, kas tiks aplūkoti šī pētījuma ietvaros. Papildus tam, ieskats reģiona valstu mijiedarbībā ar starptautiskajām organizācijām (TS, ANO) un Eiropas lielvalstīm kopš Pirmā pasaules kara beigām ir būtisks pamats, kas nereti palīdzēs izprast gan Tuvo Austrumu valstu attieksmi pret starptautiskajām organizācijām, gan to sadarbību un, zināmā mērā, manipulāciju ar Aukstā kara protagonistiem sava labuma gūšanai. Pirmā un, iespējams, ANO kontekstā būtiskākā starptautiskā krīze reģionā bija 1956. gada Suecas Krīze. Šis konflikts bija simbolisks ne tikai tāpēc, ka tas iezīmēja pēdējos Apvienotās Karalistes un Francijas centienus izvērst ietekmi Tuvo Austrumu reģionā, bet arī tāpēc, ka tas akcentēja jauno dinamiku reģionā, kas bija saistīta ar arābu valstu nacionālismu un konkurenci ar Izraēlu, kā arī pieaugošo ASV un PSRS konkurenci reģionā⁴⁰.

³⁸ Robbins, K. *Transforming the world: global political history since World War II*. Basingstoke, UK; New York: Palgrave Macmillan, 2013. P. 70–71.

³⁹ Turpat.

⁴⁰ Stoessinger, J. G. *The United Nations and the superpowers: United States-Soviet interaction at the United Nations*. New York: Random House, 1970. P. 62.

2. ANO nozīme reģiona stabilitātes nodrošināšanā no 1956. līdz 1967. gadam

1956. gads nesa virkni pārmaiņu reģionā, kas daudzējādā ziņā ir jūtamas vēl mūsdienās. Šis gads ir izvēlēts kā pētījuma sākumpunkts divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, līdz ar Suecas Krīzi, ANO loma reģiona miera un stabilitātes nodrošināšanā krasi pieauga. Otrkārt, stabilitāte pašā reģionā kļuva krietni trauslāka, jo Aukstais Karš uzņēma apgrīzienus arī Tuvajos Austrumos.

Neskatoties uz lielākiem procesiem, kas virza valstis uz priekšu, nereti reģiona liktenis ir mazas cilvēku grupas vai pat viena indivīda rokās. 1956. gada notikumi Ēģiptē ir skaidrs apliecinājums tam, jo ir grūti iedomāties, ka notikumi būtu risinājušies pēc tā paša scenārija, ja Ēģipti nevadītu harizmātiskais arābu nacionālists Gamāls Abdels Nāsers, kas personificēja postkoloniālo valstu cīņu pret imperiālismu ne tikai Tuvajos Austrumos, bet visā pasaulē. Nāsers, protams, nebija tikai ideologs, bet arī racionāls stratēģis. Pasaulē, kas bija sadalījies divās ideoloģiski naidīgās frontēs, bija īpaši ērta neitrālajām attīstības valstīm, kas, izspēlējot kārtis veiksmīgi un nenosliecoties pārāk izteikti uz kādu konkrētu pusi, varēja manipulēt ar lielvalstu vēlmi pēc sabiedrotajiem un gūt ekonomisku un militāru atbalstu.

Nemot vērā šo apsvērumu, Nāsera viennozīmīgi divdomīgā rīcība starptautiskajā arēnā kļūst krietni skaidrāka. No viena puses, asā panarābisma retorika, kas sevī ietvēra arī anti-imperiālismu un anti-cionismu, radīja bažas un neuzticību rietumvalstu līderu vidū; no otras puses, Ēģiptes rīcība bieži vien bija krietni mērenāka un racionālāka nekā tās retorika un tā paļāvās uz rietumvalstu investīcijām valsts industrializācijai⁴¹. Viens no simboliski būtiskākajiem industrializācijas projektiem bija Asuanas dambis, kura izbūve uz Nīlas palīdzētu Ēģiptei izvērst savu ekonomiskās un sociālās modernizācijas programmu. Tomēr 1956. gadā Nāsera smalkā ģeopolitiskā spēle nonāca strupceļā. ASV atteicās investēt nepieciešamos līdzekļus dambja būvniecībā, paralizējot visu procesu; rietumvalstu līderē bažas radīja Ēģiptes rīcība starptautiskajā arēnā, kas sevī ietvēra atbalstu palestīniešu kaujiniekiem, un tuvināšanās PSRS starptautiskajā arēnā, par ko liecināja ieroču iegāde no Padomju Savienības un Ķīnas Tautas Republikas starptautiskā atzīšana⁴². Tā paša gada jūlijā Ēģipte, reaģējot uz ASV atteikumu piešķirt tai finansiālu palīdzību, izlēma savā kontrolē pārņemt reģiona ekonomiski svarīgāko un gan britiem, gan frančiem simboliski nozīmīgāko objektu – Suecas kanālu; ar nacionalizāciju Ēģiptes prezidents Gamāls Abdels Nāsers bija trāpījis tieši mērķi, uzspiežot uz Eiropas norietošo koloniālo lielvaru vārīgā punkta⁴³.

⁴¹ Robbins, K. *Transforming the world...* P. 96-97.

⁴² Robbins, K. *Transforming the world...* P. 97; MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system...* P. 69.

⁴³ MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system...* P. 69-70.

2.1. Suecas Krīze un ANO miera uzturēšanas pirmsākumi

Pieaugošais saspīlējums reģionā nonāc arī ANO redzeslokā, organizācijai sākot aktīvo līdzdarboties iesaistīto pušu samierināšanā. Francija un Lielbritānija, kuras bija saniknotas par Ēģiptes rīcību, salīdzinot to ar nacistiskās Vācijas politiku 30to gadu otrajā pusē, 23. septembrī vērsa Drošības Padomes uzmanību uz Ēģiptes pārkāptajiem starptautiskajiem līgumiem, kas paredzēja starptautisku kanāla kontroli un izmantošanu; Ēģipte tai pašā dienā vērsās pie Padomes ar paziņojumu, ka Lielbritānijas un Francijas apsūdzības rada draudus starptautiskajai drošībai⁴⁴. Drošības Padome sanāca 26. septembrī, lai apspriestu šos jautājumus.

Tuvojošā krīze kļuva arī par pirmo lielo pārbaudījumu talantīgajam zviedru diplomātam un toreizējam ANO ģenerālsekretāram Dāgam Hammaršeldam, kurš savu prasmju un ieguldītā darba ziņā vēl aizvien tiek uzskatīts par labāko ģenerālsekretāru. Paralēli diskusijām Drošības Padomē, Hammaršelds noorganizēja vairākas tikšanās Ēģiptes, Francijas un Lielbritānijas ārlietu ministru starpā. Jau 12. oktobrī ģenerālsekretārs bija spējīgs izstrādāt sešus principus konflikta nolīdzināšanai, kuriem piekrita visu trīs valstu valdības un kuri tika iestrādāti Drošības Padomes 118. rezolūcijā. Rezolūcija paredzēja, ka Suecas kanāla izmantošana ir pieejama visām valstīm bez ierobežojumiem, bet par kanālu atbild Ēģipte, ar kuru divpusējās sarunās katra valsts nosaka savu konkrēto nodevu lielumu; rezolūcija papildus tam noteica, ka valstīm jāievēro Ēģiptes suverenitāte⁴⁵.

Straujš notikumu pavērsiens notika 29. oktobrī, kad Izraēlas karaspēks, kuru slepeni atbalstīja Francija un Lielbritānija, iegāja Ēģiptes teritorijā, pamatojot savu rīcību kā operāciju pret palestīniešu kaujinieku bāzēm. Dienu vēlāk UNTSO štāba priekšnieks aicināja abas puses pārtraukt karadarbību. Tās pašas dienas vakarā Francija ar Lielbritāniju abām konfliktējošajam pusēm iesniedza ultimātu atsaukt to spēkus 10 jūdžu attālumā no Suecas kanāla; papildus tam abas lielvalstis pieprasīja Ēģiptei dot piekrišanu angļu un franču spēku izvietošanai kanāla teritorijā, lai nodrošinātu kuģošanas drošību; Izraēla, kas slēpti sadarbojās ar Franciju un Lielbritāniju akceptēja ultimātu; Ēģipte šai prasībai nepiekrita, kas noveda pie angļu un franču uzlidojumiem, kā arī abu lielvalstu bruņoto spēku izsēšanos Suecas kanāla apkārtnē⁴⁶. Arī Drošības Padomes iniciatīvas kārtējo reizi tika paralizētas Lielbritānijas un Francijas veto tiesību rezultātā, bloķējot gan ASV, gan PSRS iesniegtos rezolūciju projektus, kuri paredzēja Izraēlas

⁴⁴ *The Blue helmets...* P. 35.

⁴⁵ 118 (1956). Resolution of 13 October 1956. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/118%281956%29 (15.04.2016).

⁴⁶ Louis, WM. R. *The Suez Crisis and the British dilemma at the United Nations*. No: *The United Nations Security Council and war: the evolution of thought and practice since 1945*. Ed. Lowe, V. New York: Oxford University press, 2010. P. 290-291.

spēku atkāpšanos aiz Izraēlas-Ēģiptes pamiera līnijas⁴⁷. Līdz ar lielvalstu neveiksmi jautājums tika pārsūtīts uz Ģenerālo Asambleju, kura, vadoties pēc Asamblejas 377. rezolūcijā paredzētajiem paņēmieniem, sasauca Ģenerālās Asamblejas ārkārtas sesiju, lai lemtu par krīzes noregulējumu.

Notikumi Ģenerālajā Asamblejā risinājās strauji. 3. novembra ārkārtas sesijā dalībvalstis vienbalsīgi atbalstīja rezolūciju, kas pieprasīja konfliktējošajām pusēm pārtraukt karadarbību un atsaukt savus spēkus aiz pamiera līnijām, kā arī atvērt Suecas kanālu kuģošanai⁴⁸. 4. novembris nāca ar ziņu, ka Kanādas ārlietu ministra Lestera Pīrsona rezolūcijas projekts, kas paredzēja ANO kontrolētu ārkārtas starptautisko spēku izvietojumu teritorijā, ir ticis apstiprināts⁴⁹; šis projekts pārtapa 998. rezolūcijā, kas piešķir ģenerālsekretāram pilnvaras 48 stundu laikā panākt konfliktējošo pušu piekrišanu ANO Ārkārtas spēku izveidei un izvietojumam konflikta zonā⁵⁰. Īsi pēc 998. rezolūcijas sekoja papildinājumi un ieteikumi Asamblejas 999. rezolūcijas formā, kas pieprasīja ģenerālsekretāram (1) veikt visus nepieciešamos soļus abu konfliktā iesaistīto pušu atbalsta gūšanai un (2) izmantot esošos resursus - UNTSO miera uzturētāju formā – maksimāli ātrai un efektīvai situācijas stabilizēšanai⁵¹. Ģenerālsekretāra rīcība vainagojās ar panākumiem un jau 5. novembrī Asamblejas 1000. rezolūcija paredzēja ģenerālsekretāra pārraudzītu ANO Ārkārtas spēku izveidi, kuras vadības kodolu veidotu UNTSO personāls un speciālisti no ANO dalībvalstu vidus (izņemot Drošības Padomes pastāvīgo biedrus⁵²). Būtiski pieminēt arī 7. novembra rezolūciju, kas būtībā ielika pamatus ne tikai tālākai UNEF (United Nations Emergency Force), bet arī vēlāko miera uzturēšanas misijas darbībai. Šī rezolūcija apstiprināja ģenerālsekretāra ziņojumā paredzētās vadlīnijas un galvenos miera uzturēšanas misiju principus; papildus tam tika konkretizēts misiju finansēšanas mehānisms, tika radīta Padomdevēju padome, kā arī prasīta visu ANO dalībvalstu līdzdalība veiksmīgai misijas īstenošanai⁵³.

Ģenerālsekretāra Hammaršelda iezīmētie pamatprincipi, kurus vēlāk apstiprināja arī Drošības Padome, primitīvā formā ieskicēja šablonu, pēc kura tiktu veidotas nākotnes misijas. Šie principi paredzēja, ka:

⁴⁷ MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system...* P. 71.

⁴⁸ Resolution 997 (ES-I). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa.

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/997%28ES-I%29 (15.04.2016).

⁴⁹ Findlay, T. *The use of force in UN peace operations...* P. 20.

⁵⁰ Resolution 998 (ES-I). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa.

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/998%28ES-I%29 (15.04.2016).

⁵¹ Resolution 999 (ES-I). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa.

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/999%28ES-I%29 (15.04.2016).

⁵² Resolution 1000 (ES-I). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa.

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1000%28ES-I%29 (15.04.2016).

⁵³ Resolution 1001 (ES-I). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa.

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1001%28ES-I%29 (15.04.2016).

1. UNEF nav permanenta rakstura misija un tā var darboties līdz saglabājas uzņemošās valsts – Ēģiptes - atbalsts;
2. UNEF spēku izmantos tikai pašaizsardzības nolūkos;
3. UNEF stingri pieturēsies pie mandātā paredzētajām funkcijām un neiejauksies Ēģiptes iekšpolitikā;
4. UNEF sastādītu starptautisks kontingents, kura vidū būtu personāls no neitrālām un ar Ēģipti nesaistītām valstīm, kā arī netika pieļauta lielvalstu karavīru iesaiste⁵⁴.

UNEF miera uzturētāju galvenā funkcija bija panākt karadarbības pārtraukšanu un ārvalstu karaspēku izvešanu no Ēģiptes. Lai gan pamiers visu strīdus pušu starpā tika panākts jau novembra sākumā, Lielbritānija un Francija atteicās izvest savus bruņotos spēkus no Suecas kanāla apkārtnes līdz tajā netiks izvietoti ANO miera uzturētāji; pirmie miera uzturētāji Ēģiptē ieradās novembra vidū un jau 16. novembrī ieņēma pozīcijas Suecas kanāla apkārtne, izveidojot buferzonu starp franču/angļu un ēģiptiešu spēkiem⁵⁵. Lai gan sākotnēji Eiropas lielvalstu spēki atkāpās lēnāk kā paredzēts, argumentējot, ka uz vietas esošais miera uzturētāju skaits nav apmierinošs, 24. novembrī izdotā Ģenerālā Asamblejas 1120. rezolūcija, kurā tika izteikts nosodījums lielvalstu lēnajai rīcībai⁵⁶ un arvien pieaugošais miera uzturētāju skaits, veicināja Lielbritānijas un Francijas spēku izvešanu, kas beidzot tika panākta 22. decembrī⁵⁷.

Šādu pašu operativitāti un reakciju uz Asamblejas rezolūcijām, kā arī UNEF un ģenerālsekretāra centieniem, neizrādīja Izraēlas spēki, kuru atkāpšanās no okupētajām teritorijām noritēja krietni lēnāk. Izraēla izveda armiju no Sīnaja pussalas tikai janvāra vidū, bet, neskatoties uz Ģenerālās Asamblejas asajiem iebildumiem (izpausts Asamblejas 1124. rezolūcijā⁵⁸), saglabāja militāro klātbūtni Šarmelšeihā un Gazas joslā. Drīz sekoja Asamblejas 1125. rezolūcija, kas pieprasīja, ka līdz ar Izraēlas spēku izvešanu no okupētajām teritorijām, Ēģiptes un Izraēlas valdībām jārikojas saskaņā ar 1949. gada pamiera noteikumiem un, miera saglabāšanas nolūkos, jāatļauj UNEF spēkiem tikt izvietotiem starp abu valstu robežām⁵⁹. Tikai 1957. gada martā Izraēlas pārstāvji sāka piekāpties un tika panākts, ka Izraēla piekrīt atkāpties līdz 1949. gada demarkācijas līnijai; līdz 8. martam UNEF miera uzturētāji bija iegājuši gan

⁵⁴ MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system...* P. 72.

⁵⁵ Findlay, T. *The use of force in UN peace operations...* P. 27.

⁵⁶ Resolution 1120 (XI). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa.

[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1120\(XI\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1120(XI)&Lang=E&Area=RESOLUTION) (15.04.2016).

⁵⁷ Findlay, T. *The use of force in UN peace operations...* P. 27-28.

⁵⁸ Resolution 1124 (XI). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa.

[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1124\(XI\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1124(XI)&Lang=E&Area=RESOLUTION) (15.04.2016).

⁵⁹ Resolution 1125 (XI). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa.

[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1125\(XI\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1125(XI)&Lang=E&Area=RESOLUTION) (15.04.2016).

Šarmelšeihā, gan Gazas joslā, tādējādi pabeidzot savu galveno funkciju un stabilizējot situāciju reģionā⁶⁰.

Jāatzīst ka, salīdzinot Izraēlas un Ēģiptes rīcību šajā krīzes situācijā, starptautiskās sabiedrības un ANO „simpātijas” noteikti bija Ēģiptes pusē. Pretēji Izraēlai un tās sabiedrotajiem, Ēģipte bija atvērta un gatava sadarboties ar ANO jau no krīzes sākuma. Lai izvietotu ANO spēkus reģionā bija nepieciešamais Ēģiptes kā uzņemošās valsts atbalsts, kas tika iegūts relatīvi ātri kad pēc divpusējas tikšanās Hammaršelds apstiprināja Nāseram, ka sadarbība ar ANO nekādā veidā nepārkāps Ēģiptes suverenitāti, neietekmēs Ēģiptes pozīciju Suecas krīzes noregulējuma laikā un neietekmēs Ēģiptes iekšpolitiku turpmākajos gados⁶¹.

Nevar noliegt, ka būtiska loma šajos diplomātiskajos centienus bija arī pašam misijas plānam, kas radīja skaidru priekšstatu par darāmajiem uzdevumiem, sasniedzamajiem rezultātiem un pašas misijas uzbūvi, tai pašā laikā nenorādot uz nevienu agresoru un nenoprecizējot par konfliktu atbildīgās puses⁶². Tieši veiksmīgā izvairīšanās no atbildīgās puses nosaukšanas, ļāva katrai iesaistītajai pusei interpretēt misiju pa savam, atrodot kaut ko, kas kalpotu viņu nacionālajām interesēm. Tas padarīja UNEF izvietošānu par interesantu precedentu, kad visas konfliktā iesaistītās puses atrada sev kādu labumu. Lielbritānijas un Francijas valdības, varēja sevi attaisnot savu vēlēšanu priekšā, argumentējot, ka UNEF ir kā turpinājums abu valstu sākotnējiem plāniem Suecas kanāla sakarā; ASV izlaipoja no situācijas, kurā tā atrastos vienā aliansē ar diviem agresoriem, kā arī ar UNEF palīdzību pārtrauca straujo PSRS ietekmes pieaugumu reģionā; Ēģipte uztvēra UNEF kā diplomātisko triumfu un starptautiskās sabiedrības atbalstu Ēģiptei tās cīņā pret imperiālismu⁶³.

Līdz ar ārvalstu karaspēku izvešanu no Ēģiptes arī UNEF darbība kļuva daudz mierīgāka, un sākotnējais teritorijā izvietoto miera uzturētāju un novērotāju skaits (6000 karavīru no 10 valstīm) būtiski samazinājās, pierādot Lielbritānijas un Francijas sākotnējo bažu nepamatotību. Galvenokārt miera uzturētāji tika izvietoti Ēģiptes austrumos pie robežas ar Izraēlu. Kopumā novērota tika aptuveni 450 km gara līnija no Vidusjūras līdz Sarkanajai jūrai, bet īpaša uzmanība tika pievērsta 59 km garajai Izraēlas robežai ar Gazas joslu, kur tika izveidoti visvairāk novērošanas punkti (72) un miera uzturētāju skaits un aktivitāte bija vislielākā⁶⁴. Atlikušos nepilnos 400 km lielākoties veidoja tuksnešains un reljefa ziņā nepateicīgs posms (gan novērotājiem, gan potenciālajiem šķērsotājiem), uz kura atradās vien 8 novērošanas punkti, no kuriem Dienvidslāvijas miera uzturētāji veica regulāras patruļas un novērošanas misijas ar

⁶⁰ *The Blue helmets...* P. 49.

⁶¹ *Turpat...* P. 40.

⁶² *Turpat.*

⁶³ *Stoessinger, J. G. The United Nations and the superpowers...* P. 68-69.; 75-76.

⁶⁴ *The Blue helmets...* P. 53.

lidmašīnu un automobiļu palīdzību⁶⁵. Miera uzturētāju darbības intensitāte bija pavisam neliela pašos demarkācijas līnijas dienvidos, kur tika veikta tikai periodiska novērošana no gaisa, galvenokārt, jo tur vairs nebija robeža starp Izraēlu un Ēģipti. Šādi UNEF turpināja funkcionēt līdz pat misijas beigām 1967. gada maijā un, neņemot vērā, ka spriedzi un nepatiku valstu starpā tā nemazināja, uz abu valstu robežas valdīja miers. Situācija gan bija krasi pretēja UNTSO uzraudzītajās teritorijās, kā to pierāda pieaugošais sadursmju skaits Izraēlas-Jordānijas un Izraēlas-Sīrijas robežu tuvumā, bīstami kāpinot krīzi valstu starpā.

2.2. Reģiona polarizācija pēc Suecas Krīzes

Ģenerālās Asamblejas operativitāte un ģenerālsekretāra konkrētā rīcība noveda pie efektīvas karadarbības pārtraukšanas. Bet vai var runāt par mieru un stabilitāti reģionā? Konflikta iznākums un notikumi, kas sekoja pēc tam drīzāk liecina par pretējo. Lai gan Izraēla, Lielbritānija un Francija svinēja militāru uzvaru, to rīcība izpelnījās starptautisku nosodījumu; abas rietumvalstis bija spiestas atsaukt savus spēkus no Ēģiptes un piekrist pamieram⁶⁶. Izraēlas stāvoklis šajā situācijā bija īpaši sarežģīts. Valstij topot 1948. gadā, tās izveidi atbalstīja gan ASV, gan PSRS. Lai gan pirmajos savas pastāvēšanas gados Izraēla izvēlējās neasociēties ar nevienu no lielvaru blokiem, kultūras un vēsturiskās saites noveda pie ciešākas sadarbības ar rietumiem, it īpaši Lielbritāniju un Franciju; neskatoties uz to, slepenā un agresīvā ārpolitika 1956. gadā izraisīja neapmierinātību abās Izraēlai sākotnēji draudzīgajās lielvarās – ASV un PSRS⁶⁷. Ēģipte turpretī bija cietusi militāru sakāvi, bet politiski un ideoloģiski tā nevarēja iegūt vēl vairāk. Nāsers no šīs krīzes iznāca kā neapšaubāms arābu valstu līderis un varonis, kurš ar starptautiskās sabiedrības atbalstu stājās pretī ļaunajiem imperiālistiem un cionistiem⁶⁸. Papildus tam, politiskais un ekonomiskais kapitāls, ko Nāsers bija ieguvis saglabājot kontroli pār Suecas kanālu, deva viņam ticamību un autoritāti ēģiptiešu acīs⁶⁹.

Nemot vērā labvēlīgo ideoloģisko augsni un sabiedrības strāvojumus Ēģiptē un citās arābu valstīs, PSRS saprata, ka anti-rietumnieciskā un anti-imperiālistiskā attieksme attiecīgu arābu valstu vidū ir lielisks veids, kā virzīt savas stratēģiskās un ģeopolitiskās intereses reģionā; līdz ar iespaidīgu ieroču plūsmu no PSRS uz Sīriju un Ēģipti un paralēli novērojamajām ASV un Francijas ieroču piegādēm Izraēlai, Arābu-Izraēlas konflikts pieņēma arī Austrumu un Rietumu

⁶⁵ *The Blue helmets...* P. 53.

⁶⁶ Milton-Edwards, B., Hinchcliffe, P. *Conflicts in Middle East since 1945...* P. 14.

⁶⁷ Shlaim, A. *Israel between East and West, 1948-1956*. International Journal of Middle Eastern Studies, 36:4, November 2004. Pieejams: <http://users.ox.ac.uk/~ssfc0005/Israel%20between%20East%20and%20West%201948-56.html>

⁶⁸ Ed. Hartley, C. *A survey of Arab-Israeli relations...* P. 55.

⁶⁹ Smith, C. D. *Palestine and the Arab-Israeli conflict: a history with documents*. New York: Bedford/St. Martins, 2010. P. 172.; Milton-Edwards, B., Hinchcliffe, P. *Conflicts in Middle East since 1945...* P. 14.

konfrontācijas raksturu⁷⁰. Šajā kontekstā ir vērts atskatīties uz nereti piemirsto Nikolaja Bulgaņina korespondenci ar Lielbritāniju, Franciju un Izraēlu 1956. gada krīzes laikā, kas šajā kontekstā ir ļoti būtiska epizode. Abām rietumvalstīm adresētā vēstule pievēršas to darbību nelikumībai un asiņainajām sekām pret Ēģiptes tautu, kas piedzīvo brutālu koloniālo varu mēģinājumu uzspiest savu kontroli pār jauno republiku⁷¹. Izraēlai adresētā vēstule nosodīja Izraēlas bandinieka lomu rietumvalstu agresīvajā politikā, akcentēja, ka PSRS un citu valstu uzticība Izraēlai ir būtiski iedragāta un tās vispārīgās darbības reģionā ir pretējas Izraēlas tautas un valsts interesēm tuvākā un tālākā nākotnē⁷². Lai gan retorika, kas tika izmantota abās vēstulēs atšķīrās un tieši draudi teorētiski netika izteikti, PSRS pozīcija šajā konfliktā bija vairāk kā skaidra. Izraēlai adresētā vēstule saturēja tekstu: „Esot ieinteresēta miera saglabāšanā un aizsardzībā Tuvajos Austrumos, Padomju Valdība veic darbības ar mērķi apturēt karu un ierobežot agresorus. Mēs ceram, ka Izraēlas valdība nāks pie prāta pirms ir par vēlu un pārtrauks savas militārās operācijas pret Ēģipti.⁷³”; rietumvalstīm nosūtītā vēstule bija daudz tiešāka, argumentējot ka „karš Ēģiptē var pārāugt Trešajā pasaules karā” un ka „Padomju Savienība ir gatava izmantot spēku, lai satriektu agresorus un atjaunotu mieru Austrumos”⁷⁴. Lai gan tikai vārdu līmenī, Padomju Savienība ieņēma skaidru pozīciju pret rietumvalstīm un Izraēlu. Šajā situācijā PSRS intervence bija maz ticama, bet skaidri iezīmēja lielvalsts nākotnes lomu un ieinteresētību reģionā.

2.3. Arābu Aukstais Karš

Lai gan ir diezgan ērti pieņemt, ka konflikts starp Arābu valstīm un Izraēlu bija vienīgā Aukstā Kara izpausme reģionā, šāds uzskats ir maldīgs. Realitātē situācija bija daudz sarežģītāka un saspīlējumā Izraēlas un Ēģiptes starpā (ietverot periodiskās sadursmes valstu starpā) bija tikai pašsaprotamākā no vairākām šķautnēm. Kopš Nāsera nākšanas pie varas Ēģiptē līdz pat 70to gadu sākumam, Tuvo Austrumu arābu valstis sadalījās divās, naidīgās nometnēs – (1) jaunās republikas (Ēģipte, Sīrija un Libāna), kas centās reģionu pārveidot, vadoties pēc panarābisma nostādnēm, un (2) konservatīvās monarhijas (Saūda Arābija, Jordānija un sākotnēji Irāka), kas

⁷⁰ Ed. Hartley, C. *A survey of Arab-Israeli relations...* P. 55.

⁷¹ Letter from Nikolai Bulganin to Guy Mollet (5 November 1956). The Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe mājaslapa. Pieejams: http://www.cvce.eu/en/obj/letter_from_nikolai_bulganin_to_guy_mollet_5_november_1956-en-55f243a1-de38-401d-9834-d279bf3874b3.html (15.04.2016)

⁷² Exchange of Letters- Bulganin- Ben-Gurion- 5 and 8 November 1956. Izraēlas Ārlietu Ministrijas mājaslapa. Pieejams: <http://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/MFADocuments/Yearbook1/Pages/7%20Exchange%20of%20Letters-%20Bulganin-%20Ben-Gurion-%205%20and%20.aspx> (15.04.2016).

⁷³ Turpat.

⁷⁴ Letter from Nikolai Bulganin to Guy Mollet (5 November 1956). The Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe mājaslapa. Pieejams: http://www.cvce.eu/en/obj/letter_from_nikolai_bulganin_to_guy_mollet_5_november_1956-en-55f243a1-de38-401d-9834-d279bf3874b3.html (15.04.2016)

centās saglabāt reģiona *status quo*, respektējot katras valsts suverenitāti un teritoriālo nedalāmību⁷⁵. Paradoksāli, konservatīvās valstis, kas bija pret demokrātiskām vērtībām un politisko brīvību, bija ASV sabiedrotās, bet revolucionārais bloks smēlās atbalstu no PSRS un Ķīnas Tautas Demokrātiskās Republikas – valstīm, kas redzēja iekšpolitiskās stabilitātes garantu absolūtā pakļāvībā suverēnajai varai un teritoriālajā nedalāmībā; šāds sadalījums top skaidrāks, apsverot ASV vēlmi atbalstīt valstis, kas pretojas komunisma izplatībai un revolucionāro valstu vēlmi pēc sabiedrotajiem, kas būtu gatavi atbalstīt to izvēlēto virzienu, bez vēlmes tieši iejaukties šo valstu darbībā⁷⁶. Visu sarežģītāku padara arī harmonijas trūkums šo valstu starpā, ko pierāda gan neuzticība Saūda Arābijas un Jordānijas starpā un Ēģiptes periodiskās nesaskaņas gan ar Sīriju, gan Irāku⁷⁷.

Ir svarīgi pieminēt tieši šo arābu valstu konkurenci, jo tieši tā bija pamatā visa reģiona nestabilitātei līdz pat 1967. gadam un, lielā mērā, bija viens no katalizatoriem, kas sakāpināja liesmas Izraēlas un Ēģiptes starpā 11 gadus pēc Suecas Krīzes. Kā iepriekš minēts, Izraēlas un Ēģiptes attiecības, lai gan saspringtas, iztika bez asinsizliešanas, bet Izraēlas periodiskās sadursmes uz robežām ar Jordāniju un Sīriju, lai gan neveicināja mieru, nebija cēlonis vai virzītājs uz starpvalstu konfliktu, kas uzliesmoja 1967. gadā. Patiesi, UNEF un UNTSO, kā miera uzturēšanas ar ierobežotu mandātu, kas darbojas konkrētā reģionā, nevarēja efektīvi ietekmēt un pašas pielāgoties reģiona mainīgai dinamikai, kas lielā mērā mainījās arābu nacionālisma un Arābu Aukstā kara ietvaros⁷⁸.

Arābu auksto karu raksturoja iekšpolitiskā nestabilitāte, arvien pieaugoša ideoloģiju polarizācija un konkurence par ietekmi reģionā; šie faktori 50to gadu nogalē noveda pie teju konstantas krīzes Jordānijā un Libānā un politiskās nestabilitātes Sīrijā, kas kļuva par kaujas lauku dažādiem politiskajiem grupējumiem un militārajiem avantūristiem⁷⁹. Tieši politiskā situācija Sīrijā rezultējās vienā no perioda interesantākajām epizodēm ne tikai reģionā, bet visā pasaulē – Ēģiptes un Sīrijas apvienošanā un Apvienotās Arābu Republikas izveidē.

Šī pētījuma mērķis gan nav iedziļināties Apvienotās Arābu Republikas specifiskā un organizācijā, bet ir svarīgi radīt kopēju noskaņu, kas valdīja izveidojot un trīs gadus vēlāk likvidējot valsti, kā arī izskaidrot tās neveiksmes cēloņus. Republikas izveidošana bija Sīrijas Arābu sociālistiskās atdzimšanas partijas *Baath* iniciatīva, kuras vadošie politiķi, baidoties no mazās, bet labi organizētās komunistu kustības valstī, vērsās pie Nāsera, cerot uz viņa atbalstu

⁷⁵ Turner, J. *Great Powers as Client States in a Middle East Cold War...* P. 125.

⁷⁶ Turpat... P. 131–132.

⁷⁷ Ehteshami, A. *Middle East Middle Powers...* P. 32.

⁷⁸ MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system...* P. 73.

⁷⁹ Lust, E. *The Middle East*. Los Angeles: Sage/CQ Press, 2014. P. 385.

vietējo komunistu ierobežošanā un savu pozīciju nostiprināšanā⁸⁰. Protams, šāda cerība bija diezgan naīva. Lai gan sākotnēji ziņas par valstu apvienošanu bija entuziasma pavadītas, tās sasteigtā un kārtīgi nepārdomātā izveide, Ēģiptes dominance (birokrātijā, politikā un militārajos formējumos), vietējo partiju aizliegšana un Ēģiptes modeļa reformu un standartu ieviešana Sīrijas teritorijā, noveda pie valstu sašķelšanās nieka trīs gadus vēlāk⁸¹. Šī neveiksme būtiski iedragāju arābu vienotības ideju, bet vēl jo vairāk – deva triecienu reģiona trauslajai stabilitātei.

1958. gadā izveidotā Apvienotās Arābu Republika radīja bažas un atklātu nepatiku reģiona valstu, kā arī lielvalstu vidū. Irākas un Jordānijas monarhijas izrādīja pretestību nodibinot federālu savienību savā starpā; Jemenas imāms nolēma, ka būtu prātīgi pievienoties Ēģiptei un Sīrijai, tādējādi izveidojot Apvienotās Arābu Valstis; Saūda Arābija pieredzēja varas nomaiņu (pie varas nonākot mazāk rietumnieciski noskaņotam monarham), kad gaismā nāca Karalistes plāni novērst Sīrijas un Ēģiptes apvienošanu veicot atentātu pret Nāseru; un Libāna saasinājās konkurence starp Libānas valdības spēkiem un arābu nacionālistiem, kurus atbalstīja jaunizveidotā Apvienotā Arābu Republika⁸².

No augšup minētajiem procesiem, jāizceļ tieši notikumi Irākā, Jordānijā un Libānā. Gados pēc Suecas Krīzes kā Irāka, tā Sīrija bija politiskās nestabilitātes nomocītas, atrodoties arābu nacionālisma, arābu sociālisma un komunisma ideoloģiju krustugunīs; Libāna savukārt piedzīvoja iekšpolitiskas problēmas, kas bija saistītas ar valdības sastāvu un dažādo reliģisko grupu konkurenci. Papildus šim reģionālajam kokteilim, visas šīs valstis bija relatīvi pro-rietumnieciskas un atklāti atbalstīja Eizenhauera doktrīnu, līdz ar to pat nenozīmīgs reģionāla līmeņa domstarpības varēja potenciāli pāraugt globālā krīzē.

2.4. Krīze Libānā un UNOGIL izveide

Problēmas aizsākās Libānā vēl pirms Apvienotās Arābu Republikas izveides. Libānas prezidents Kamils Šamurs un viņa atbalstītāji vēlējās redzēt Šamuru ieņemam prezidenta posteni arī pēc 1958. gada prezidenta vēlēšanām (lai gan Libānas konstitūcija atļāva prezidentam ieņemt savu posteni tikai uz vienu secīgu termiņu); 1957. gadā notika parlamenta vēlēšanas, kuras tika konstruētas tā, lai Šamura atbalstītāji nāktu pie varas un varētu veikt izmaiņas konstitūcijā, kas arī tika panākts⁸³. Jau šajā brīdī ārvalstis atklāti ieņēma pozīciju un pat tieši iejaucās notikumos Libānā – ASV diplomātiski atbalstot valsts prezidentu un Ēģiptei (un netieši arī PSRS) iestājoties un finansiāli atbalstot opozīciju, kura pēc manipulētajām vēlēšanām bija sākusi bruņotu

⁸⁰ Cleveland, W. L., Bunton, M. *A History of the Modern Middle East...* P. 314.

⁸¹ Cleveland, W. L., Bunton, M. *A History of the Modern Middle East...* P. 314.

⁸² Mansfield, P., Pelham, N. *A History Of The Middle East...* Nodaļa: The Entry Of The Superpowers And The Nasser Era, 1950–1970.

⁸³ Smith, C. D. *Palestine and the Arab-Israeli conflict...* P. 269.

pretošanos pret valdības spēkiem; pēc Sīrijas un Ēģiptes apvienošanās, pret Libānu vērsta propaganda un ieroču piegādes pieauga, kulminējoties pilsoņu karā. No tā brīža notikumi reģionā strauji pasliktinājās. Beiruta kļuva par sadursmju epicentru, pilsētai esot barikāžu nodalītai divās naidīgās nometnēs; jūlija vidū Jordānijas politiskā krīze draudēja pāraugt nemieros un Irākas monarhija tika vardarbīgi gāzta⁸⁴. Jūlija notikumi tieši noveda pie rietumvalstu iejaukšanās, ASV izsēdinot aptuveni 10 000 jūras kājnieku Beirutā un Lielbritānijai nogādājot 2000 desantnieku Jordānijā – pēdējā Tuvo Austrumu valstī, kurā britiem draudzīgie monarhi vēl bija pie varas⁸⁵. Neilgi pēc rietumvalstu kājnieku ierašanās arī PSRS sāka aktīvi līdzdarboties reģiona diplomātijā, sasaucot lielvalstu konferenci, kas sastāvēja no ASV, Lielbritānijas, Francijas, Indijas un PSRS pārstāvjiem un apsprieda situāciju Tuvajos Austrumos; šāds solis galvenokārt tika veikts aiz bailēm no ASV spēku intervences arī blakus esošajā un nestabilajā Irākā⁸⁶. Lai gan drīz vien kļuva skaidrs, ka ASV neplānoja veikt nekādus manevrus pret Irāku un ātri vien nodibināja arī draudzīgas attiecības ar jauno režīmu, PSRS tomēr izvēlējās apliecināt savu spēku uzsākot plašus militāros manevrus pie savas robežas ar Turciju⁸⁷.

Notikumi reģionā bija arī ANO redzeslokā, it īpaši, kad pie starptautiskās sabiedrības vērsās Libānas prezidents, pieprasot palīdzību pret, viņaprāt, nelegālo un neatļauto militāro resursu piegādi dumpiniekiem no ārvalstīm. Reagējot uz šo prasību, Drošības Padome 1958. gada 11. jūnijā nāca klajā ar 128. rezolūciju, kas paredzēja izveidot 100 cilvēku lielu novērotāju grupu Libānā (UNOGIL), kura pārraudzītu, vai nenotiek nekāda veida nelegāla personu vai ieroču ieviešana valstī⁸⁸. Miera uzturētājiem bija divi galvenie uzdevumi: stingra robežkontrole (veicot regulāras patruļas, novērošanu no gaisa, vairāku posteņu izveide) un sadarbība ar strīdus un citām iesaistītajām pusēm, lai panāktu maksimāli ātru konflikta de-eskalāciju un stabilitātes atjaunošanu valstī⁸⁹. Nevar noliegt, ka miera uzturētājiem nācās saskarties ar vairākām neparedzētām grūtībām, tai skaitā ASV spēku klātbūtni, opozīcijas nesadarbošanos un Libānas valdības neapmierinātību ar, viņaprāt, miera uzturētāju neobjektivitāti. Grūtības gan relatīvi ātri tika pārvarētas un, līdz ar situācijas nostabilizēšanos valstī, tika sāktas pārrunas ar konfliktā iesaistītajām pusēm. Jāpiemin, ka, lai gan Jordānijā netika izveidota miera uzturētāju misija, UNOGIL un ANO pārstāvji aktīvi iesaistījās arī situācijas stabilizācijā kaimiņvalstī, veicot

⁸⁴ Cleveland, W. L., Bunton, M. *A History of the Modern Middle East...* P. 332. ; Smith, C. D. *Palestine and the Arab-Israeli conflict...* P. 270.

⁸⁵ Mansfield, P., Pelham, N. *A History Of The Middle East...* Nodaļa: The Entry Of The Superpowers And The Nasser Era, 1950–1970.

⁸⁶ Fukuyama, F. *Soviet Threats to Intervene in the Middle East 1956-1973*. Santa Monica, California, RAND Corporation, 1980. P. 14.

⁸⁷ Turpat... P. 12-13.

⁸⁸ 128 (1958). Resolution of 11 June 1958. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/128%281958%29 (15.04.2016).

⁸⁹ *The Blue helmets...* P. 116.

sarunas, lai panāktu gan amerikāņu, gan britu spēku atsaukšanu no katras valsts; arī šie centieni bija veiksmīgi, novedot pie ārvalstu militāro kontingentu atsaukšanas no abām arābu valstīm, diplomātisko attiecību atjaunošanas starp strīdus pusēm un UNOGIL atsaukšanu.

Nereti historiogrāfijā var sastapties ar atziņu, ka UNOGIL ir sabiedrībā vismazāk zināmākā ANO miera uzturēšanas misija, kuru aizēnoja gan nesenā Suecas Krīze, gan notikumi globālā līmenī, tomēr tās nozīme Aukstā kara kontekstā ir ne mazāk būtiska. Atskatoties uz notikumiem un miera uzturētāju slēdzieniem, Libānas bažas visticamāk bija nepamatotas un apsūdzības pret Apvienoto Arābu Republiku bija pārspīlētas; tomēr UNOGIL iesaiste bija vitāli svarīga, pat ja Libānas argumentu diskreditācija (tādējādi mazinot potenciālo spriedzi bloku starpā) bija tās būtiskākais sasniegums⁹⁰. Papildus tam, UNOGIL kalpoja kā zibensnovedējs un situācijas stabilizētājs valstīs, kurās lielvalstu - it īpaši ASV – intereses pieauga ar katru gadu. Savā ziņā šo ASV pieaugošo lomu reģionā atspoguļo Dvaita Eizenhauera memuāri, kuros bijušais ASV prezidents skaidri atzīst, ka iesaiste Libānā bija skaidra zīme PSRS, ka rietumi ne tikai var, bet arī iesaistīsies Tuvajos Austrumos, lai aizstāvētu savas intereses; „ne tikai komunisti saprata mūsu attieksmi”, bet „Tuvo Austrumu tautas palika ārpus komunistu orbītas”⁹¹.

2.5. Jemenas pilsoņu karš un ANO neveiksme

Tomēr miers reģionā nebija paliekošs. Kā jau minēts, 1961. gads nesa Apvienotās Arābu Republikas galu, kas iedragāja Nāsera ideju par vienotību un piespieda viņa vadītajam režīmam vairāk pievērsties reformām Ēģiptē. Tomēr revolucionārā un arābu nacionālismu sludinošā retorika nebija zudusi un Ēģipte nekavējās iejaukties citu reģiona valstu iekšpolitikā, kad tas veicināja Nāsera mērķus. Skaidrs piemērs tam ir pilsoņu karš Jemenā (1962-1970), kurā kārtējo reizi tika izspēlēts tradicionālais scenārijs ar revolucionāriem armijas virsniekiem, kas lūkoja nodibināt modernu republiku, un konservatīvajiem lojālistiem un cilšu pārstāvjiem, kas atbalstīja Jemenas 1962. gada septembrī gāzto imāmu⁹². Šoreiz gan paša konflikta līmenis, gan likmes bija krietni augstākas nekā Libānā, Jordānijā vai Irākā. Nevar arī noliegt, ka ģeopolitiskā situācija bija daudz saspīlēta. Jemenas konfliktā visspilgtāk izpaudās gan reģionālais, gan globālais Aukstais karš, jo tas ātri vien pārvērtās par pastarpinātu karu starp Saūda Arābiju, Jordāniju Maroku un Irānu (ASV sabiedrotie) no vienas puses un Ēģipti, Irāku un Alžīriju (PSRS sabiedrotie) no otras⁹³.

⁹⁰ Ziring, L. *The United Nation: international organization and world politics*. Belmont, CA: Thomson Wadsworth, 2005. P. 226.

⁹¹ Eisenhower, D. D. *The White House Years: Waging Peace, 1956-1961*. Garden City, New York, Doubleday, 1965. P. 266.

⁹² Cleveland, W. L., Bunton, M. *A History of the Modern Middle East...* P.314.

⁹³ Aly, A. M. S., Feldman, S., Shikaki, K. *Arabs and Israelis: conflict and peacemaking in the Middle East*. Basingstoke, United Kingdom; New York: Palgrave Macmillan, 2013. P. 123.

Gan ASV, gan ANO iesaistījās risinājuma meklēšanā relatīvi ātri, bet atšķirībā no reģiona krīzēm dažus gadus iepriekš daudz kas bija mainījies. Pirmkārt, ANO bija jauns ģenerālsēkretārs – U Tants -, kurš, lai gan prasmīgs diplomāts, nebija tik pat spējīgs mediators un miera uzturētājs, kā viņa priekštecis; otrkārt, 60to gadu sākumā ASV prezidenta krēslā sēdēja Džons Kenedijs, kurš bija gatavs atkāpties no sava priekšteča nelokāmās doktrīnas un sadarboties ar jaunajiem arābu režīmiem nevis tos uztvert kā kaitīgus rietumu interesēm; treškārt, arī PSRS, lai gan ar mazu ticību miera uzturēšanai un ANO kā spējīgam rīkam konfliktu risināšanā, piekrita Drošības Padomē sadarboties ar rietumvalstīm konflikta lokalizēšanā⁹⁴. Nevar noliegt, ka šāda vienprātība un sadarbība abu Aukstā kara protagonistu starpā konflikta lokalizēšanā ir ievērojama, it īpaši, ja vērā tiek ņemts, ka Jemenas konflikta pirmais mēnesis sakrita ar Kubas raķešu krīzi. Lielvalstu konsenss gan neietekmēja reģionālos spēlētājus un ANO centienu veiksmīgumu un efektivitāti.

Sešus mēnešus pēc imāma gāšanas, ANO Novērošanas Misija Jemenā (UNYOM) sāka darbu. Misijas izveidi un izvietojumu atbalstīja visas iesaistītās puses – Ēģipte, Saūda Arābija un jaundibinātā Jemenas Republika. Katra valsts attiecīgi piekrita darboties stabilitātes nodrošināšanā, Ēģiptei apsolut izvest savus spēkus no Jemenas, Saūda Arābijai atsakoties palīdzēt rojalistiem un piekrītot demilitarizētās zonas izveidei gar Saūda Arābijas un Jemenas robežu, kur būtu izvietoti ANO novērotāji⁹⁵; UNYOM izveide, mandāts un prasība pēc visu iesaistīto pušu sadarbības tika ierakstīta arī Drošības Padomes 179. rezolūcijā⁹⁶. Reģionā izvietoto miera uzturētāju skaits nevienā brīdī nepārsniedza 200 cilvēkus (no 11 valstīm) un pati misija, kuras galvenais uzdevums bija novērot un ziņot, pārlietu paļāvās uz UNEF resursiem, izmantojot tās lidlaukus un lidmašīnas; ņemot vērā novērojamās teritorijas lielumu un ierobežotu materiālo un cilvēku resursu apjomu misijas veiksmīga realizācija bija krietni apgrūtināta⁹⁷. Misija tika pārtraukta pēc 14. mēnešiem 1964. gada septembrī un gan historiogrāfijā, gan pēc pašu misijas vadītāju domām tika vērtēta, kā būtiska neveiksme; par to liecināja konflikta turpināšanās un ārvalstu karaspēka un bruņojuma pieaugošā klātbūtne valstī (1965. gadā Jemenā atradās 70 000 Ēģiptes karavīru)⁹⁸. Arī šī pētījuma autors nenoliedz miera uzturēšanas misijas neveiksmi, ņemot vērā, ka asiņainais konflikts turpinājās vēl sešus gadus pēc misijas beigām un spriedze reģiona valstu vidū saglabājās; tomēr nevar noliegt, ka sadarbība starp ASV un PSRS bija būtisks sasniegums, it īpaši attiecīgajos apstākļos. Protams, runāt par atkusni vai tuvināšanos

⁹⁴ MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system...* P. 104–105.

⁹⁵ Turpat.

⁹⁶ Resolution 179 (1963) of 11 June 1963. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [\(http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/179\(1963\)\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/179(1963)) (15.04.2016).

⁹⁷ *The Blue helmets...* P. 122-126.

⁹⁸ Aly, A. M. S., Feldman, S., Shikaki, K. *Arabs and Israelis...* P. 123; MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system...* P. 105.

abu lielvalstu valstu starpā vēl būtu pāragri, bet šī ir viena no pirmajām epizodēm pēc Kubas krīzes, kad lielvalstis parādīja gatavību risināt problēmas pragmatiski, lai novērstu nevajadzīgu eskalāciju globālā līmenī.

Valsts, kas šīs nodaļas ietvaros kārtējo reizi izpelnījās relatīvi maz uzmanības ir reģiona relatīvi stabilais milzis – Irāna. Pēc šaha Mohamads Rezā Pehlevī Irāna kļuva par vienu no ASV galvenajiem bastioniem reģionā, esot gan militārās palīdzības saņēmējs, gan būtisks atbalsts citiem ASV sabiedrotajiem reģionā, kas atradās „karstākās zonās”. Paradoksāli, ka viens no ASV ciešākajiem sabiedrotajiem reģionā bija arī visrepresīvākais, krasi ierobežojot jebkādu politisko brīvību un sabiedrības līdzdalību; divas partijas, kas pastāvēja Irānas simboliskajā politiskajā sistēmā valstī nereti tika sauktas par „jā” un „jā, *ser!*” partijām⁹⁹. Īss pavērsiens šajā represīvajā sistēmā bija vērojams no 1960 – 1963 gadam, kad pēc ekonomiskās lejupslīdes un sekojošās sabiedrības neapmierinātības ar valsts politisko situāciju, šahs, padodoties ASV spiedienam, atļāva Nacionālajai Frontei (kas pēc revolūcijas tika aizliegta) kandidēt vēlēšanās; šo gadu laikā periodiskas un apjomīgas protesta akcijas satricināja valsti¹⁰⁰. Tieši šajā laikā samērā nezināms sludinātājs – Ruholla Homeinī – ieņēma vadošu lomu sabiedrības mobilizēšanā pret koruptīvo un represīvo Irānas režīmu; eventuāli viņš tika arestēts un izraidīts no valsts, bet viņa darbības un izraidīšanas sekas atstāja paliekošu zīmi valsts iekšpolitikā un šaha attiecībās ar savu tautu.

2.6. Ceļā uz jaunu konfliktu

Šī nodaļas noslēgumā jāvērs uzmanība uz sākumā izteikto domu, ka nereti reģiona liktenis ir indivīdu vai mazas cilvēku grupas rokās. Laika posms no 1956. līdz 1967. gadam Tuvo Austrumu vēsturē bija Gamāla Abdela Nāsera laiks; šajā laika posmā viņš bija reģiona „drāmas” protagonistis, antagonists un režisors vienlaicīgi. No slavas virsotnēm 1956. gadā viņš bija kļuvis par Ēģiptes kauna traipu pēc 1967. gada. Vērtējot Nāsera pozīciju 60to gadu vidū, ir grūti neredzēt Sešu dienu kara likumsakarību. Arābu vienotības ideja bija diskreditēta, sākot ar Apvienotās Arābu Republikas izveidi un beidzot ar Ēģiptes karu pret saviem arābu brāļiem Jemenā līdz pat 1968. gadam. Nekontrolētā un reizēm neizskaidrojamā bruņošanās sacensība, Palestīnas jautājums, asiņainās pārrobežu sadursmes starp Izraēlu un Sīriju un Jordāniju un neatrisinātais konflikts starp arābu valstīm un Izraēlu bija būtiskākās, bet ne vienīgās sastāvdaļas toksiskajā kokteilī, kas noveda pie 1967. gada kara.

PSRS un ASV lomu reģiona nestabilitātes veicināšanā nevar noliegt. Kā jau minēts, abas ieņēma dažādas pozīcijas nodrošinot bruņojumu un politisku atbalstu savām klientu valstīm. Protams, ideoloģijai šeit bija minimāla nozīme, jo PSRS nebija ieinteresēta modernu republiku

⁹⁹ Cleveland, W. L., Bunton, M. *A History of the Modern Middle East...* P. 293.

¹⁰⁰ Turpat... P. 294.

izveidē Tuvajos Austrumos, kamēr ASV bija ideoloģisks pretstats konservatīvajām arābu un Persijas Līča monarhijām. Tieši abas lielvalstis bija atbildīgas pie milzīgās bruņošanās reģionā, ASV piegādājot 98% no visas finansiālās un militārās palīdzības, kas bija paredzēta Tuvajiem Austrumiem, piecām valstīm – Jordānijai, Saūda Arābijai, Irānai, Turcijai un Izraēlai -, kamēr PSRS aktīvi finansēja Irāku, Sīriju un Ēģipti¹⁰¹. Lai gan šāda lielvalstu identifikācija bija aktuāla jau pēc Suecas Krīzes, tieši sākot no 1965. gada (pēc ASV iebrukuma Vjetnamā) gan PSRS, gan ASV sāka aktīvi palielināt militāro atbalstu reģiona valstīm, piegādājot jaunākās raķešu sistēmas, tankus un lidaparātus. Ar laiku tas veicināja arābu valstu pārliecību par savu militāro pārākumu (divreiz vairāk karavīru un trīsreiz vairāk tehnikas) un deva nepieciešamo pārliecību un grūdienu plānot militāras akcijas pret Izraēlu¹⁰².

ANO nozīme reģionā šajā laika posmā ir vērtējama divējādi, galvenajai robežšķirtnei esot 1961. gadam, kad aviokatastrofā gāja bojā miera uzturēšanas tēvs Dāgs Hammaršelds. Konkrētāk pievēršoties viņa laika posmā sāktajām misijām gan UNEF, gan UNOGIL ir vērtējamas kā veiksmes. 10 gadu laikā UNEF padarīja vienu no strīdīgākajām robežzonām pasaulē pārsteidzoši mierīgu un klusu. Lai gan notika nelielas apšaudes abu valstu starpā, kā arī periodiski tika pārkāpta katras valsts gaisa telpa, šie pārkāpumi bija nepastāvīgi un neregulāri, tādējādi neapdraudot vispārējo mieru, kas reģionā tika panākts pēc Suecas krīzes. Historiogrāfija arī norāda, ka šī ir viena no veiksmīgākajām un efektīvākajām ANO miera uzturēšanas misijām, dodot praktiskas mācības un noformulējot miera uzturēšanas misiju pamatprincipus¹⁰³. Kritiķi, protams, akcentē misijas atsaukšanu un ģenerāļsekretāra U Tanta „bezmugurkaulinību”, bet problēma nebija ne misijā, ne ģenerāļsekretārā, bet gan procesos, kas norisinājās reģionā gadu gaitā un uz kuriem šiem spēlētājiem bija mazs iespaids. Protams, birstošo konfliktu varēja novilcināt, bet tā novēršana ir apšaubāma. Kā jau nodaļas ietvaros tika apspriests arī UNOGIL bija veiksmīga operācija, kas, lai gan nereti tiek aizmirsta, bija izcils piemērs kā ANO var strādāt miera un stabilitātes nodrošināšanā reģionā, kurš acīmredzami jūk pa vīlēm un kura varas vakuumā sadurties var ne tikai reģiona valstu, cilšu vai politisko grupējumu intereses, bet arī lielvalstu ambīcijas. Visbeidzot, Jemenas precedents kalpo kā piemērs tam, ka misijas veiksmē nav tikai vienas iesaistītās puses atbildība, bet visu pušu kopējs darbs. Pat esot starptautiskam atbalstam (tai skaitā PSRS un ASV) un aktīvam ģenerāļsekretāra un Drošības Padomes darbam, bez Ēģiptes un Saūda Arābijas pilnīga atbalsta miers nebija atjaunojams. Zināmā mērā, šo pašsaprotamo faktoru trūkums kalpoja tikai kā katalizators 1967. gada karam.

¹⁰¹ Aly, A. M. S., Feldman, S., Shikaki, K. *Arabs and Israelis...* P. 120.

¹⁰² Milton-Edwards, B., Hinchcliffe, P. *Conflicts in Middle East since 1945...* P. 15.

¹⁰³ Gray, C. *International law and the use of force*. Oxford; New York: Oxford University Press, 2004. P. 202-203.; MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system...* P. 74.; Stoessinger, J. G. *The United Nations and the superpowers...* P. 78-79.

3. ANO nozīme reģiona stabilitātes nodrošināšanā no 1967. līdz 1973. gadam

Kā jau ieskicēts iepriekšējā nodaļā, spriedze Izraēlas un tās kaimiņu starpā bija klātesoša jau kopš 1956. gada gan reģiona un globālo procesu dēļ, gan lielā mērā tāpēc, jo konflikts starp arābu valstīm un Izraēlu netika atrisināts savā saknē, bet iesaldēts izmantojot ANO un miera uzturētājus. 1966. gada beigās un 1967. gada pirmie mēneši bija īpaši asiņaini kā uz Izraēlas-Jordānijas tā arī uz Izraēlas-Sīrijas robežas. Visskandalozākā no šīm epizodēm, kura izpelnījās arī ļoti asu ANO nosodījumu¹⁰⁴, bija Izraēlas spēku uzbrukums Jordānijas Hamu ciemam, kurš, pēc Izraēlas acīs, kalpoja, kā bāze teroristiskiem grupējumiem, kas apdraud valsts drošību; asiņainajā 1966. gada 13. novembra uzlidojumā vairāk kā 20 cilvēki tika nogalināti un teju divtik tika ievainoti¹⁰⁵. Tikai dažus mēnešus vēlāk Izraēlas un Sīrijas gaisa spēki nonāca tiešā konfrontācijā, kas noveda pie 6 Sīrijas iznīcinātāju notriekšanas. Abos augšup minētajos gadījumos cilvēku un tehnikas zaudējumam līdzī sekoja pazemojums un neizpratne par arābu valstu bezzobaino reakciju. Īpaša kritika tika atvēlēta Jordānijas karalim, kura izvairīšanās no atklāta konflikta tika pielīdzināta glāvēlībai, un Ēģiptes prezidentam, kurš kā arābu nacionālisma priekšstāvis nereaģēja uz sava militārā sabiedrotā – Sīrijas – sadursmēm ar Izraēlu¹⁰⁶.

Situācija saasinājās arī uz Izraēlas-Ēģiptes robežas. Neveiksmju nomāktais Ēģiptes prezidents, kura veselība neseno notikumu ietekmē arī bija pasliktinājusies, bija jau zaudējis lielu daļu sava tēla un ietekmes ne tikai Ēģiptē, bet visā reģionā esot kļuvis par relatīvi viegli manipulējamu elementu vietējo ģenerāļu un kaimiņvalstu vadītāju rokās, kuri meistarīgi izmantoja sabiedrības un bruņoto spēku neapmierinātību ar notikumu attīstību reģionā savu interešu virzīšanai. Maija vidū Ēģiptes armija sāka mobilizēt un izvietot savus spēkus Sīnaja pussalā, paralēli pieprasot UNEF spēku atkāpšanos no reģiona; 21. maijā Nāsers, pēc nelielas vilcināšanās, pavēlēja Ēģiptes armijai iesoļot Šārmelšeihā un uzsāka jūras blokādi pret Izraēlu.

Lai gan liela daļa šo darbību tika veiktas gan ārvalstu, gan iekšējo spēku ietekmes rezultātā, apgalvot, ka Nāsers bija balts un nevainīgs, arī būtu nepareizi. Klajš piemērs tam, ka pats Ēģiptes vadītājs nereti uzkurināja sabiedrību karam, bija viņa uzruna Ēģiptes Nacionālajā Asamblejā 1967. gada 29 maijā. Uzrunā Ēģiptes prezidents izmantoja vecos trikus saistot Izraēlu ar imperiālistiskajām rietumvalstīm un Ēģiptes nesenās darbības (ieskaitot UNEF „padzīšanu”) ar arābu goda atjaunošanu un akcentējot vēsturiskās taisnības atjaunošanu reģionā; savā

¹⁰⁴ 228 (1966). Resolution of 25 November 1966. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams:

[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/228\(1966\) \(04.04.2016\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/228(1966) (04.04.2016)).

¹⁰⁵ Aly, A. M. S., Feldman, S., Shikaki, K. *Arabs and Israelis...* P. 126.

¹⁰⁶ Turpat.

agresīvajā retorika Nāsers apgalvoja, ka „(..) mēs atgriezīsim reģionu 1956. gada stāvoklī. Tas ir no materiālā viedokļa. Bet, manuprāt, šis materiālais aspekts ir tikai viena neliela daļa, kamēr garīgais aspekts ir svarīgākais šajā jautājumā. Garīgais aspekts ietver arābu nācijas atdzimšanu un Palestīnas jautājuma atdzīvināšanu.¹⁰⁷” un ”Ja ASV un Lielbritānija ir neobjektīvas Izraēlas jautājumā, mums par saviem ienaidniekiem jāuztver un pret tiem attiecīgi jāizturas ne tikai Izraēla, bet arī ASV un Lielbritānija. Ja rietumu lielvaras noliedz mūsu tiesības, izsmej un nicina mūs, tad mums, arābiem, ir jāiemāca viņiem mūs respektēt.¹⁰⁸” Arī Aukstā Kara sāncensība ir skaidri saskatāma šajā uzrunā, Nāseram nosaucot PSRS par „draudzīgu varu”, kas pēc Ēģiptes kara ministra vakar piegādātās ziņas „atbalstīs mūs šajā cīņā un neatļaus nevienai lielvarai iejaukties līdz reģions tiks atgriezts 1956. gada stāvoklī.¹⁰⁹”

Šī runa ir būtiska, jo tā samērā precīzi ataino vispārīgi kareivīgo attieksmi vadošajās aprindās un sabiedrībā, kā arī diezgan būtisko efektīvas komunikācijas trūkumu, kas noveda pie kara. Galvenokārt tas atspoguļojas lielvalstu komunikācijā ar savām klientu valstīm. Piemēram, 1967. gada maijā Ēģipte saņēma divus nepatiesus vai sagrozītus ziņojumus no PSRS, kas būtiski ietekmēja notikumu gaitu. 13. maijā PSRS ziņa (kura netika saskaņota ar autoritātēm Maskavā) kļūdaini informēja, ka Izraēla bija sakopojusi savus spēkus pie Sīrijas robežas; savukārt, runā minētā kara ministra piegādātā ziņa bija klaji meli, jo PSRS izmisīgi mudināja Ēģipti būt savaldīgai¹¹⁰. Arī Vašingtonas rīcība bija pilnīgs fiasko. Lielvalstij esot iestīgušai asiņainajā Vjetnamas karā un paranoiski baidoties tikt asociētai ar Izraēlu kā potenciālo agresoru, Baltā Nama izvēles bija sasteigtas un līdz galam neizplānotas. Skaidrs piemērs tam bija nepārdomātais Ēģiptes viceprezidenta uzaicinājums uz ASV, lai apspriestu iespējamus veidus kā situāciju nolīdzināt. Šāds solis Izraēlā raisīja bažas par atkārtotu Nāsera politisko un diplomātisko triumfu un iedragātu Izraēlas tēlu starptautiskajā arēnā. Būtiski pieminēt arī *Mossad* direktora slepeno vizīti Vašingtonā tajā pašā laikā ar mērķi noskaidrot ASV autoritāšu viedokli par potenciālu Izraēlas triecienu. Lai gan viņš saklausīja atbalstu gan Pentagonā, gan Centrālajā Izmeklēšanas Pārvaldē, Valsts Departaments, kas atbild par valsts ārpolitiku un kas virzīja samierinošu retoriku, netika apmeklēts. Nereti vēsturnieki velk paralēles starp komunikāciju un kļūdainajiem pieņēmumiem Pirmā pasaules kara un Sešu dienu kara, argumentējot, ka Ēģipte, tāpat kā Austroungārija pirms 53 gadiem, uztvēra lielvalsts garantijas (pat ja nepatiesas) kā pilnīgu

¹⁰⁷ Speech to Members of the Egyptian National Assembly (May 29, 1967). Laqueur, W., Rubin, B. *The Israel-Arab Reader: A Documentary History of the Middle East Conflict*. New York; Penguin Books, 1984. P. 185 - 189.

¹⁰⁸ Turpat.

¹⁰⁹ Turpat.

¹¹⁰ Smith, C. D. *Palestine and the Arab-Israeli conflict...* P. 286 – 287.

rīcības brīvību, provocējot savus kaimiņus un draudot izjaukt reģiona balansu¹¹¹. Un, ja tiek izmantota šī 1914. gada (vai, principā, jebkura cita kara) paralēle, nekontrolēta bruņošanās un savienību veidošana, ir neatņemama sastāvdaļa jebkura konflikta cēloņu sarakstā.

Visbeidzot, nevar nepieminēt vienu no visstrīdīgākā epizodēm ne tikai šajā īsajā laika posmā, bet arī visā ANO vēsturē - ģenerālsekretāra U Tanta piekāpšanās Ēģiptei un misijas atsaukšana. Lai gan pārmetumi par šo manevru izskan vēl šobaltdien, diez vai pat „UNEF tēvs” un miera uzturētāju etalons - Dāgs Hammaršelds - būtu rīkojies pretēji noteikumiem, kurus pats bija radījis, zinot ka, ignorējot šo būtisko faktoru, tiktu diskreditēta visa miera uzturēšanas misiju prakse. Nevar teikt, ka ģenerālsekretārs necentās, jo tika mēģināts miera uzturētājus pārvietot Izraēlas pusē. Tomēr pat objektīvi un racionāli atskatoties uz 1967. gada notikumiem ir grūti iedomāties, ka Izraēla pieņemtu miera uzturētājus vai ka misijas mandāts tiktu labots, jo vienbalsība Drošības Padomē bija ļoti maz ticama. Papildus tam ir diezgan apšaubāmi, ka arī misijas dalībvalstis vēlētos palikt apstākļos, kad miera uzturēšana pārvēršas par miera uzspiešanu. Pēdējie UNEF miera uzturētāji pameta Ēģipti 17. jūnijā, 12 dienas pēc kara sākuma; kara, kurš tāpat paņēma 15 ANO miera uzturētāju dzīvības¹¹².

3.1. Sešu dienu karš

Karš sākās 5. jūnijā pēc Izraēlas lēmuma dot triecienu pirms tās arābu kaimiņiem. Uzbrukumos Ēģiptes, Jordānijas un Sīrijas lidlaukiem tika iznīcināti burtiski visi šo valstu gaisa spēki, ļaujot Izraēlai iesoļot un okupēt milzīgas kaimiņvalstu teritorijas bez lielām grūtībām; patiesi, kā liecina gan šis konflikts, gan kari vēl šodien, spēcīgi gaisa spēki nodrošina uzvaru jebkurā starpvalstu konfliktā, it īpaši Tuvajos Austrumos, kur kailie un klajie līdzenumi bez aizsardzības no gaisa ir nāvējoši jebkurai armijai. Ar šo gaisa pārkumu Izraēlas armija iegāja Sīrijā, Jordānijā un Ēģiptē, okupējot vērā ņemamu teritoriju. 7. jūnijā Jordānija un Izraēla parakstīja pamieru, kurš paredzēja, ka Jordānija zaudēja kontroli pār Rietumkrastu un Austrumjeruzālemi; trīs dienas vēlāk arī Sīrija un Ēģipte bija spiestas piekrist līdzīgiem pamiera noteikumiem attiecīgi zaudējot Golānas Augstienes un Sīnaja pussalu¹¹³.

Jau 6. jūnijā ANO Drošības Padome, reaģējot uz notikumiem reģionā, mudināja iesaistītās puses panākt pamiera parakstīšanu un pārtraukt vardarbību; šie aicinājumi sekoja arī

¹¹¹ Gelvin, J. L. *The Israel-Palestine conflict...* P. 174.

¹¹² *The Blue helmets...* P. 55.

¹¹³ Ed. Hartley, C. *A survey of Arab-Israeli relations...* P. 57.

6., 7. un 9. jūnija rezolūcijās¹¹⁴. Nereti, runājot par šo konfliktu, tiek aizmirsts, ka, neskatoties uz UNEF miera uzturētāju prombūtni, UNTSO turpināja operēt reģionā un darīja visu, lai vardarbību ierobežotu. Miera uzturētāji varēja relatīvi droši atsākt savus patruļas un novērošanas darbus uz Izraēlas-Sīrijas un Izraēlas-Ēģiptes robežām 11. jūnijā un sekojošo mēnešu laikā atjaunoja attiecīgi 16 un 17 posteņus uz abām no minētajām robežām¹¹⁵.

Lai gan miera uzturētāju centieni bija uzslavējami, to nevarētu teikt par ANO diplomātiskajiem centieniem, kas bija diezgan bezzobaini, galvenokārt, jo Aukstā kara līnijas izpaudās arī Drošības Padomē. Piemēram, PSRS piedāvāto rezolūcijas melnrakstu, kas piedāvāja atsaukt katras puses spēkus līdz pirms konflikta robežām, noraidīja ASV (pēc Izraēlas lobija), kamēr ASV un Izraēlas piedāvājumu saglabāt *status quo*, bet beidzot parakstīt pilnu miera līgumu pamieru vietā, noraidīja PSRS un arābu valstis; arī PSRS mēģinājumu panākt sev vēlamu Ģenerālās Asamblejas rezolūciju ar divu trešdaļu valstu atbalstu novērsa apvienotais Izraēlas un ASV lobijs¹¹⁶. 6. jūnijā uzrunu ANO Drošības Padomē sniedza arī Izraēlas ārlietu ministrs Abba Ebans. Tajā viņš pamatoja Izraēlas uzbrukumu, kā nepieciešamu pašaizsardzību pret pieaugošajiem draudiem tās pilsoņiem un suverenitātei no tās atklāti agresīvajiem kaimiņiem, kas (pieminot Nāsera jau minēto runu) draud iznīcināt valsti, kas bija pēdējais „patvērumš tautai, kas jau ir redzējusi kā sešus miljonus tās tautiešu ir noslepkavojis daudz varenāks un briesmīgāks diktators.”¹¹⁷,

Abu ANO orgānu vasaras sesijās nekas netika panākts un progress izskatījās maz ticams arī rudens sesijā. Paralēli 1967. augusta beigās Sudānas galvaspilsētā Hartūmā notikušajā arābu valstu līderu konferencē tika nolemts ka ar Izraēlu netiks parakstīts miers, arābu valstis turpinās to starptautiski neatzīt un neiesaistīsies ar to nekādās sarunās; papildus tam valstis nonāca pie slēdziena, ka nafta var kalpot kā vērtīgs ierocis vai svira nākotnes karos pret Izraēlu un tās starptautiskajiem palīgiem¹¹⁸. Šāda atmosfēra viennozīmīgi nebija daudzsološa reģiona turpmākajai stabilitātei.

¹¹⁴ 233 (1967). Resolution of 6 June 1967. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/233\(1967\) \(04.04.2016\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/233(1967) (04.04.2016)).

¹¹⁵ *The Blue helmets...* P. 25 - 26.

¹¹⁶ Jones, B. D. *The Security Council and the Arab-Israeli Wars...* P. 307.

¹¹⁷ 19 Statements to the Security Council by Foreign Minister Eban- 6 June 1967. Izraēlas Ārlietu Ministrijas mājaslapa, [http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/mfadocuments/yearbook1/pages/19%20statement%20to%20the%20security%20council%20by%20foreign%20mi.aspx \(15.04.2016\)](http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/mfadocuments/yearbook1/pages/19%20statement%20to%20the%20security%20council%20by%20foreign%20mi.aspx (15.04.2016))

¹¹⁸ Robbins, K. *Transforming the world...* P. 198.

3.2. ANO diplomātija pēckara posmā

Tomēr, neskatoties uz arābu valstu retoriku, nevar noliegt, ka situācija reģiona diplomātijā bija ievērojami mainījies. 20 gadus valdošais strupceļš reģiona miera sarunās ieguva jaunu impulsu, jo pēc Izraēlas uzbrukuma un plašu teritoriju okupācijas, iesaistīto pušu mērķi un opcijas krasi mainījās. Proti, lai vai kādu retoriku arābu valstu līderi piekopa, vadošais motīvs par Izraēlas valsts nelegitimitāti zaudēja savu primāro lomu, ko pēc 1967. gada ieguva okupēto teritoriju atgūšana; Izraēla turpretī varēja šo elementu izmantot savā labā, piedāvājot okupētu zemju atgriešanu apmaiņā pret starptautisko atzīšanu un miera procesa finalizēšanu¹¹⁹.

Arābu valstu un Izraēlas retorika, saspīlētā situācija reģionā un nesaskanīgi viedokļi Drošības Padomē kārtējo reizi bija bīstams maisījums, kas apdraudēja starptautisko stabilitāti. Nu jau vairs ne tikai rietumvalstu līderi redzēja Tuvos Austrumus kā karsto punktu, kas potenciāli varētu novest pie trešā pasaules kara. Pozitīvais faktors šajā jūklī bija attiecīgajā periodā tikko parādījušās jaunās vēsmas lielvalstu attiecībās. 60to gadu ekonomiskā izaugsme, pieaugošā globalizācija un gan militārā, gan komunikācijas tehnoloģiju straujā attīstība netieši noveda pie atkušņa ASV un PSRS starpā; tas, savukārt, radīja nepieciešamos apstākļus, kurus valstu un starptautisko institūciju diplomāti varēja izmantot, lai veicinātu mieru un stabilitāti konflikta zonās¹²⁰. Iznākums tam bija viena no zināmākajām, bet vienlaikus strīdīgākajām ANO rezolūcijām.

1967. gada 22. novembrī tika pieņemta britu diplomāta Lorda Karadona izstrādātā Drošības Padomes 242. rezolūcija, kas ielika jau minēto principu „zemi pret mieru” diplomātiskos rāmjos. Savā ziņā šī rezolūcija ir kā paraugs vārdu spēlei, kas apmierina visas iesaistītās puses. ANO nosodījums vispārīgai (neminot konkrētu pusi) teritoriju iegūšanai caur karu tika atstāts dokumenta nesaistošajā ievadā, kamēr prasība Izraēlai atdot „nesenajos konfliktos okupētās teritorijas”, lai gan gana tieša, izvairījās no pārāk konkrētas valodas izmantošanas, ļaujot katrai pusei interpretēt terminu „okupētās teritorijas” citādāk; papildus tam, otrs princips ietvēra prasību pēc jebkādas agresivitātes, teritoriālo prasību vai draudu pārtraukšanas un reģiona valstu suverenitātes permanentas atzīšanas¹²¹. Šī rezolūcija iezīmē divus jaunumus lielvalstu un ANO diplomātiskajos centienos reģionā. Pirmkārt, atkusnis naidīgo lielvalstu starpā un nevēlēšanās redzēt reģionu pārtopam par potenciālu pasaules pulvermucu,

¹¹⁹ Gelvin, J. L. *The Israel-Palestine conflict...* P. 174-176.

¹²⁰ MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system...* P. 112-113.

¹²¹ 242 (1967). Resolution of 22 November 1967. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/242\(1967\) \(04.04.2016\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/242(1967) (04.04.2016)).

bija vitāli svarīgs šīs vienprātības panākšanā; otrkārt, 242. rezolūcija iezīmē ANO stratēģijas maiņu reģiona politikā, reaktīvo seku savaldīšanas un ierobežošanas stratēģiju nomainot ar jauno un proaktīvo metodi, kas paredzēja organizācijas aktīvu iesaisti pastāvīga miera meklējumos¹²².

242. rezolūcija paredzēja arī ANO ģenerālsekretāra izvirzīta mediatora darbību reģionā ar mērķi panākt rezolūcijā paredzēto principu ieviešanu un kompromisa sasniegšanu valstu starpā¹²³. Šim nolūkam tika izraudzīts zviedru diplomāts Gunārs Jarrings. Viņa uzdevumu krietni sarežģīja katras valsts ambīcijas un atšķirīgais redzējums par potenciālo konflikta risinājumu. Izraēlas pārstāvji uzsvēra tiešu diplomātisku sarunu nepieciešamību, kas novestu pie miera līguma un Izraēlas atkāpšanās no okupētajām teritorijām; Ēģipte un Jordānija turpretī lietas redzēja pilnīgi citādāk, argumentējot, ka sarunas ar ANO līdzdalību varēs sākties tikai, kad Izraēlas spēki pametīs okupētās teritorijas¹²⁴. Paralēli Jarringa nesekmīgajiem mēģinājumiem panākt kādu progresu ar reģiona valstīm, viņš periodiski apmeklēja arī pārrunas PSRS un ASV starpā un regulāri organizēja četru lielvaru - PSRS, ASV, Francijas un Lielbritānijas – sarunas Ņujorkā, meklējot risinājumus; lai gan Jarringa centienus atbalstīja ASV Valsts Sekretārs Viljams Rodžers, kas noveda pie vairākiem, potenciāli veiksmīgiem rezolūcija melnrakstiem, atšķirīgie redzējumi PSRS un ASV starpā bija kā ķīlis jebkādam progresam¹²⁵.

Diplomātijas neveiksme nebija ne ANO, ne Jarringa vaina. Pat lielvalstis bija diezgan bezspēcīgas savu klientu samierināšanā. Lai gan UNTSO turpināja darbu uz Izraēlas robežām ar Ēģipti un Sīriju, miera uzturētāju klātbūtne tikai ierobežoja vardarbību nevis to apturēja. It īpaši Sīnajā, neskatoties uz 17 novērošanas posteņu klātbūtni, saspīlējums un neapmierinātība abu Ēģiptes un Izraēlas starpā turpināja gruzdēt līdz pat 1973. gadam; arī ANO un UNTSO novērotāji nebija iecienīti abu valstu acīs, Izraēlai pilnīgi nespējot uzticēties ANO pēc UNEF bez protestu atkāpšanās no abu valstu robežas 1967. gadā un Ēģiptei esot neapmierinātai ar, viņasprāt, ANO atbalstu Izraēlas okupēto teritoriju paturēšanu¹²⁶. Īsi pēc Sešu dienu kara beigām Ēģipte un Izraēla atkārtoti bija kara stāvoklī, tikai šoreiz tas nāca novājinošā kara formā; respektīvi, paļaujoties uz savstarpēju artilērijas apšaudi, uzlidojumiem un specvienību reidiem, abas puses centās viena otru novājināt gan militāri, gan morāli, veicinot sev vēlama risinājuma

¹²² Jones, B. D. *The Security Council and the Arab-Israeli Wars: 'Responsibility Without Power'*. No: The United Nations Security Council and war: the evolution of thought and practice since 1945. Ed. Lowe, V. New York: Oxford University press, 2010. P.309.

¹²³ 242 (1967). Resolution of 22 November 1967. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [\(http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/242\(1967\) \(04.04.2016\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/242(1967)).

¹²⁴ Aly, A. M. S., Feldman, S., Shikaki, K. *Arabs and Israelis...* P. 130.

¹²⁵ Aly, A. M. S., Feldman, S., Shikaki, K. *Arabs and Israelis...* P. 130.; Jones, B. D. *The Security Council and the Arab-Israeli Wars...* P. 309.

¹²⁶ *The Blue helmets...* P. 26.

panākšanu politiskajā un diplomātiskajā lauciņā¹²⁷. Lai gan šis karš bieži pazūd vēstures lapās, tā nozīmi reģiona valstu iekšlietās un stabilitātē nevajag novērtēt par zemu. Tūkstošiem cilvēku zaudēja dzīvības (pārsvarā Ēģiptes pusē), Ēģiptes pilsētas Suecas kanāla apkārtnē tika pilnīgi nopostītas un aptuveni miljons cilvēki tika pārvietoti no konflikta skartajām teritorijām. Lai gan precīzu konflikta sākuma datumu ir grūti noteikt, tā intensīvākajā posmā no 1969. gada martam līdz pamieram 1970. gada septembrī, Izraēla veica vairāk kā 150 uzlidojumus dienā¹²⁸.

Lai gan Ēģipte un Izraēla bija konfliktā vistiešāk iesaistītās puses, arī Jordānijai un Libānai bija sadursmes ar Izraēlu. Galvenokārt tas skaidrojams ar pieaugošu palestīniešu kaujinieku un teroristu, kas bija nobāzējušies Jordānijā, darbību reģionā; šo kaujinieku uzbrukumi un regulāri, un asiņaini Izraēlas atbildes triecieni (bieži vien laupot liela daudzuma civiliedzīvotāju dzīvības) atstāja būtisku iespaidu uz valstu attiecībām¹²⁹. Jāpiebilst, ka pretēji konfliktam Ēģiptes un Izraēlas starpā, kas teju nekad neparādījās Drošības Padomes dienas kārtībā, Izraēlas uzlidojumi Jordānijai¹³⁰, kā arī tās nelikumīgās darbības okupētajās Jeruzalemes daļās¹³¹, izpelnījās asu un vairākkārtēju Padomes kritiku vairāku rezolūciju formātā. Izraēlas regulāri uzbrukumi turpinājās līdz pat 1970. gada septembrim, kad arī Jordānija krasī mainīja savu nostāju pret palestīniešu kaujiniekiem un sekojošo desmit mēnešu laikā ar armijas palīdzību padzina tos no valsts teritorijas¹³².

Lai gan situācija bija krietni mierīgāka uz Izraēlas-Libānas robežas, cerības par pastāvīgu mieru un konstruktīvu sadarbību ANO un valdību starpā bija pārargas. Par to liecināja 1968. gada incidents, kura laikā Izraēlas specvienības izsiroja Beirutas lidostu, iznīcinot 13 lidaparātus; šis incidents, kurš izpelnījās ļoti asu Drošības Padomes nosodījumu par Izraēlas ļaunprātīgu miera un stabilitātes apdraudēšanu¹³³, atkārtoti ievilka relatīvi neitrālo Libānu arābu-Izraēlas konflikta krustugunīs¹³⁴. Jāpiemin, ka Izraēlas-Libānas attiecības kā arī pašas Libānas stabilitāti būtiski iedragāja palestīniešu kaujinieku pārvietošanās no Jordānijas uz Libānu, no kurienes tad tie veica virkni uzbrukumu gan Izraēlas, gan Jordānijas un citu arābu valstu mērķiem;

¹²⁷ Cleveland, W. L., Bunton, M. *A History of the Modern Middle East...* P. 342.; Smith, C. D. *Palestine and the Arab-Israeli conflict...* P. 316.

¹²⁸ Cleveland, W. L., Bunton, M. *A History of the Modern Middle East...* p. 342.

¹²⁹ Mansfield, P., Pelham, N. *A History Of The Middle East...* Nodaļa: The Years of Turbulence.

¹³⁰ 279 (1970). Resolution of 12 May 1970. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/279\(1970\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/279(1970)) (15.04.2016).

¹³¹ 271 (1969). Resolution of 16 September 1969. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/271\(1969\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/271(1969)) (15.04.2016).

¹³² Mansfield, P., Pelham, N. *A History Of The Middle East...* Nodaļa: The Years of Turbulence.

¹³³ 262 (1968). Resolution of 31 December 1968. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/262\(1968\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/262(1968)) (15.04.2016).

¹³⁴ Ed. Hartley, C. *A survey of Arab-Israeli relations...* P. 59.

zināmākais no šiem teroraktiem ir bēdīgi slavenais slaktiņš 1972. gada Olimpisko Spēļu laikā, kad ķīlnieku krīzes laikā nogalināti tika 11 Izraēlas pilsoņi¹³⁵.

Šajos saspringtajos apstākļos gan reģiona valstu līderi, gan starptautiskās lielvaras vēlējās panākt risinājumu, bet katras iesaistītās puses ambīcijas un atšķirīgie mērķi bloķēja jebkādu progresu. 1969. un 1970. gadā ASV Valsts Sekretārs Viljams Rodžers mēģināja īstenot vispusīgu miera iniciatīvu Tuvajos Austrumos, kas paredzēja ciešu sadarbību ar PSRS savu klientvalstu virzīšanā; viņa mērķi tomēr neīstenojās, jo būtiskā pretestība nāca ne tikai no Izraēlas puses, kas arvien aktīvāk sāka inkorporēt okupētās teritorijas, bet arī no Niksona un Kisindžera puses, kuri argumentēja, ka Tuvo Austrumu miera process ir jāatliek līdz brīdim, kad ASV ir vienīgā dominējošā vara reģionā un var diktēt savus noteikumus¹³⁶. Pēdējie ANO un lielvalstu centieni panākt kādu virzību konflikta risināšanā, nāca 1971. gadā, kad Ēģiptes prezidenta Anvara Sadata ieteikumu - Izraēlai atkāpties no Suecas Kanāla, lai tas varētu atsākt darbību – atbalstīja gan abas lielvaras, gan vairums starptautiskās sabiedrības; arī šajā gadījumā ne lielvalstu viedokļi, ne ANO Ģenerālās Asamblejas pozīcija, kas atkārtoti nosodīja Izraēlas pieturēšanos pie okupētajām teritorijām un mudināja to sadarboties ar ANO un starptautiskajiem diplomātiem risinājuma meklēšanā¹³⁷, izrādījās veiksmīga.

3.3. Jaunas vēsmas reģiona politikā

70to gadu pirmajā pusē vairāki procesi noveda pie būtiskām pārmaiņām reģionā. Tuvo Austrumu varas centrs krasi pārbīdījās Persijas līča naftas valstu virzienā, kamēr Ēģipte zaudēja savas pozīcijas gan kā arābu valstu līdere, gan kā reģiona ekonomiskais un militārais milzis; patiesi, Ēģiptes norietu īpaši akcentēja Saūda Arābijas pārsteidzošais uzplaukums kā reģiona ekonomiskajam un diplomātiskajam centram¹³⁸. Nebeidzamais konflikts ar Izraēlu tikai saasināja Ēģiptes iekšējās problēmas, mudinot Anvaru Sadatu meklēt risinājumus ne valsts vai reģionālā, bet mainot savu pozīciju starptautiskā līmenī. Miers ar Izraēlu palīdzētu atjaunot brūkošo ekonomiku, bet, apzinoties, ka vienīgā valsts, kam bija jebkādas diplomātiskās sviras pret Izraēlu, bija ASV, Sadats uzsāka būtisku pārorientāciju savas valsts attiecībās ar lielvalstīm, kam nepilnas desmitgades laikā būs ievērojamas sekas¹³⁹. 1972. gada jūlijā Sadats pārtrauca sadarbību ar 20 000 padomju militārās misijas pārstāvjiem, kas darbojās valstī ar mērķi modernizēt tās aizsardzības sistēmu. Šī rīcība deva būtisku triecienu Ēģiptes militārajai varai, bet

¹³⁵ Aly, A. M. S., Feldman, S., Shikaki, K. *Arabs and Israelis...* P. 159.

¹³⁶ Smith, C. D. *Palestine and the Arab-Israeli conflict...* P. 318-319.

¹³⁷ Resolution 2799 (XXVI). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa.

[\(http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2799\(XXVI\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2799(XXVI)) (15.04.2016).

¹³⁸ Lust, E. *The Middle East...* P. 387.

¹³⁹ Cleveland, W. L., Bunton, M. *A History of the Modern Middle East...* P. 374.

šādu risku Ēģipte bija gatava uzņemt, lai nodemonstrētu starptautiskajai sabiedrībai savu neatkarību no PSRS; jāpiebilst, ka šāds žests palika teju nepamanīts kā ASV varas kuluāros, kam primārs bija atkusnis attiecībās ar PSRS, tā parasto amerikāņu vidū, kuru spēju racionāli pieiet Tuvo Austrumu procesiem aizēnoja paralēli notikušais Izraēlas atlētu slaktiņš Minhenē¹⁴⁰.

Ēģipte nebija vienīgā reģiona valsts, kas sāka praktizēt daudz pragmatiskāku politiku ar tās kaimiņiem. Pēc 1970. gada 13. novembra apvērsumā Sīrijas jaunais prezidents Hafezs al Asads, reaģējot uz jaunajām vēsmām Ēģiptē, sāka pozicionēt Sīriju kā arābu valstu ideoloģisko līderi konfliktā ar Izraēlu un nostiprināt tās militārās pozīcijas ciešāk sadarbojoties ar PSRS¹⁴¹. Sīrija arī bija viena no aktīvākajām palestīniešu kaujinieku atbalstītājām, kas apsvēra arī militāru darbību pret Jordāniju, kad tā vērsās pret tiem; tomēr nevar nepieminēt, ka pragmatisms bija klātesošs arī šajā jautājumā, jo jebkādi palestīniešu uzbrukumi no Sīrijas teritorijas tika aizliegti, lai neizraisītu nevajadzīgus un asiņainus Izraēlas atbildes triecienus¹⁴².

Lai gan reģiona valstis sāka mainīt savas pozīcijas tās nevarēja paredzēt ka attiecības mainīsies arī lielvalstu starpā. Sākot no 1972. gada ASV un PSRS sāka ciešāk sadarboties, lai noformulētu gan pašreizējo pieeju reģiona miera procesam, gan provizorisko nākotnes ainu Tuvo Austrumu politikā; šis plāns daudzējādi atgādināja jau 1971. gadā noraidīto ANO mediatoru ierosināto risinājumu, kas balstījās uz 242. rezolūciju un kuru Izraēla noraidīja¹⁴³. Tomēr šī attieksmes maiņa daudz nepalīdzēja, jo iepriekšējos piecos gados nodarītā skāde bija grūti labojama. Proti, lai gan 60to gadu laikā tika panāktas vienošanās par stratēģisko un atomieroču ražošanas ierobežojumiem, sadarbību kultūrā un zinātnē un par attiecību stabilizāciju Eiropā, Tuvo Austrumu politikā lielvalstis saglabāja savu nelokāmo nostāju līdz pat 1973. gadam¹⁴⁴. Pat Henrijs Kisindžers savā biogrāfijā atzina, ka „mūsu Tuvo Austrumu politikas galvenais mērķis ir samazināt PSRS lomu un ietekmi reģionā, gluži tāpat kā PSRS to mēģina darīt ar mums”¹⁴⁵. ANO, kas tika radīta ar tik cēliem mērķiem – nodrošināt mieru, stabilitāti un starpvalstu sadarbību – kārtējo reizi bija nonākusi strupceļā ne savas, bet dalībvalstu nespējas un nevēlēšanās dēļ.

¹⁴⁰ Cleveland, W. L., Bunton, M. *A History of the Modern Middle East...* P. 374.; Ed. Hartley, C. *A survey of Arab-Israeli relations...* P. 64.

¹⁴¹ Aly, A. M. S., Feldman, S., Shikaki, K. *Arabs and Israelis...* P. 160.

¹⁴² Turpat.

¹⁴³ Smith, C. D. *Palestine and the Arab-Israeli conflict...* P. 324.

¹⁴⁴ Daigle, A.C. *The Limits of Détente: The United States, the Soviet Union, and the Arab-Israeli Conflict, 1969-1973*: dissertation. Washington DC: George Washington University. P. 5-6.

¹⁴⁵ Kissinger, H. *Years of Upheaval*. Boston: Little, Brown, and Company, Inc, 1982. P. 600.

Atkārtots karš Tuvajos Austrumos bija neizbēgams, jo *status quo* nebija reālistisks risinājums, galvenokārt jo konflikts arābu valstu un Izraēlas starpā netika atrisināts tikai lielvalstu militārā un diplomātiskā atbalsta dēļ savām klientvalstīm; bez nepieciešamā diplomātiskā spiediena no ārpuses bija maza cerība, redzot abu naidīgo pušu nostājas, ka risinājums tiks panākts mierīgā ceļā¹⁴⁶. Patiesi, ir grūti noliegt, ka laika posmā no 1967. -1973. gadam Tuvo Austrumu valstis pieņēma lēmumus lielvalstu polarizētajā starptautiskajā sistēmā, kas arī šo valstu iespēju koridoru bija padarījis ierobežotu. Atmest ar roku katras reģiona valsts lomai konflikta izraisīšanā arī nevajadzētu, jo vairāki lēmumi, kā, piemēram, Izraēlas darbības okupētajās teritorijās vai studentu nemieri Ēģiptē bija nesaistīti vai pat tieši pretēji tās atbalstošās lielvalsts ieteikumiem. Viens gan ir skaidrs – ASV un PSRS pārstiegums 1973. gada 6. oktobrī bija neviltots, jo lielvalstu diplomātiskā atkušņa nolūkos iesaldētais konflikts Tuvajos Austrumos uzliesmoja ar jaunu sparū nevienu to negaidot.

¹⁴⁶ Daigle, A.C. *The Limits of Détente...* P. 5-6.

4. ANO nozīme reģiona stabilitātes nodrošināšanā no 1973. līdz 1979. gadam

Pretēji kariem 1948. un 1967. gadā, 1973. gada karš bija pavērsiens reģionā, ko negaidīja ne lielvaras, ne starptautiskā sabiedrība kopumā. Arī Izraēla nenojauta ka uzbrukums bries, vēl jo vairāk tāpēc, ka karš sākās 6. oktobrī – datumā, kurā ebreji togad atzīmēja Jūdaismā svarīgo Salīdzināšanas dienu. Ņemot vērā nespēju karu paredzēt (jeb, kā daži autori argumentē, - nevēlēšanos pievērst izlūkošanas datiem uzmanību¹⁴⁷), konfliktu novērst nebija ANO spēkos. Tomēr nevar arī teikt, ka ANO būtu spējusi efektīvi kontrolēt un noregulēt situāciju krīzes laikā.

Šo neilgo karu var iedalīt trīs fāzēs. Pirmajā, no 6. – 8. oktobrim, kara darbība norisinājās uz Izraēlas un Ēģiptes robežas, Izraēlai ciešot smagus zaudējumus gan karavīru, gan teritoriālā ziņā; otrās fāzes laikā (9. – 14. oktobris) Izraēlas spēki koncentrēja uzmanību Sīrijas frontē, pārejot pāri 1967. gada pamiera līnijai un nonākot nepilnus 50 km no Damaskas; visbeidzot, trešajā fāzē Ēģipte veica neveiksmīgu ofensīvu uz ko Izraēlas armija atbildēja ar Suecas Kanāla šķērsošanu un tuvošanos Kairai; trešās fāzes laikā notika arī vēl līdz tam brīdim nepieredzētais – arābu valstu ieviestais naftas embargo pret rietumvalstīm, kuras atbalstīja Izraēlu¹⁴⁸. Analizējot historiogrāfijā atrodamo informāciju, var secināt, ka 1973. gada karš bija daudzējādā ziņā unikāls. Galvenie iemesli tam bija:

1. Ēģiptes un Sīrijas spēki spēja izlauzties cauri Izraēlas aizsardzības līnijām un, pat ja tikai uz laiku, gūt vēl nepieredzētus militārus panākumus;
2. Izraēlas sākotnējais vājums un nesagatavotība, kas atstāja gan nopietnu nospiedumu uz sabiedrības morāli, gan piespieda Izraēlas līderus mainīt savu nostāju dialogā ar arābu kaimiņiem;
3. Palestīnas un palestīniešu jautājums tika atbīdīts arābu valstu prioritāšu sarakstā, par primāro uzstādot zaudēto teritoriju atgūšanu;
4. Arābu valstu izmantotās naftas cenu paaugstināšanas un boikota metodes pirmoreiz kļuva par nopietnu ieroci pret Izraēlu un to atbalstošajām valstīm¹⁴⁹.

Drošības Padome apsprieda konfliktu jau no pirmās dienas, bet abu lielvalstu atšķirīgās nostājas ierobežoja jebkādu organizācijas darbu. Atkusnis abu pušu starpā bija pagaisis un pretēji pragmatismam, kas bija vadījis abu lielvalstu ārpolitiku līdz šim brīdim, haotiska savu klientvalstu apbruņošana un abpusēji draudi raksturoja ASV-PSRS attiecības šajā īsajā posmā.

¹⁴⁷ Ed. Hartley, C. *A survey of Arab-Israeli relations...* P. 64.

¹⁴⁸ Aly, A. M. S., Feldman, S., Shikaki, K. *Arabs and Israelis...* P. 160-161.; Robbins, K. *Transforming the world...* P. 200-201.

¹⁴⁹ Milton-Edwards, B., Hinchcliffe, P. *Conflicts in Middle East since 1945...* P. 16.; Mansfield, P., Pelham, N. *A History Of The Middle East...* Nodaļa: The Years of Turbulence.

Tikai 22. oktobrī, pēc Henrija Kisindžera vizītes Maskavā un PSRS draudiem par intervenci reģionā, lai aizsargātu savas intereses reģionā un novēstu Sīrijas un Ēģiptes armiju tuvojošos sabrukumu, tika panākta vienbalsība¹⁵⁰. Abu lielvalstu delegācijas Drošības Padomē izstrādāja 338. rezolūciju, kas pieprasīja pārtraukt konfliktu, nekavējoši sākt diplomātiskas sarunas starp iesaistītajām pusēm un ievērot Drošības Padomes 242. rezolūcijā ierakstītos principus¹⁵¹. Paredzētais pamiers gan teju uzreiz pajuka, novedot lielvalstis tuvāk savstarpējai sadursmei un globālam konfliktam nekā jebkad kopš 1962. gada Kubas krīzes; šis saspīlējums tika pārvarēts tikai pēc abu pušu parakstīšanās zem Drošības Padomes ierosinājuma reģionā izvietot neitrālu miera uzturēšanas misiju¹⁵². 340. un 341. rezolūcija (izdotas 25. un 27. oktobrī) deleģēja ģenerālsekretāru izveidot jaunu miera uzturēšanas misiju – UNEF II –, panākt iesaistīto pušu sadarbību ar miera uzturētājiem, kā arī stiprināt un pilnveidot misijas sastāvu un struktūru¹⁵³.

4.1. UNEF II un Ēģiptes un Izraēlas miera process

UNEF II (United Nations Emergency Force II) vadījās pēc klasiskās miera uzturēšanas misiju formulas savu mandātu lielā mērā balstot sava idejiskā priekšteča – UNEF - mandātā. Tas bija neitrāls miera uzturētāju spēks sastādīts no neitrālu ANO dalībvalstu militārajiem kontingentiem, kas operēja ar Drošības Padomes un iesaistīto pušu piekrišanu un atbalstu, bija bruņots ar aizsardzības tipa ieročiem un atradās zem ģenerālsekretāra kontroles¹⁵⁴. Pirmie miera uzturētāji reģionā ieradās jau 26. oktobrī, bet paredzētais miera uzturētāju skaits – 7000 karavīri – tika sasniegts 1974. gada februārī; tas arī bija maksimālais miera uzturētāju skaits reģionā, jo situācijai uzlabojoties uz Izraēlas un Ēģiptes robežas miera uzturētāji pakāpeniski pameta reģionu; 1979. gada jūlijā, īsi pirms misijas atsaukšanas, to skaits bija nokritis līdz aptuveni 4000 karavīriem¹⁵⁵.

Pirmajos mēnešos UNEF II galvenais uzdevums bija novērst jebkādu sadursmju turpināšanos Ēģiptes un Izraēlas starpā un līdz ar ANO un lielvalstu mediatoriem veicināt konstruktīvu dialogu, lai atrisinātu teritoriālos strīdus un liktu pamatus ilglaicīgam

¹⁵⁰ Jones, B. D. *The Security Council and the Arab-Israeli Wars...* P. 310.

¹⁵¹ 338 (1973). Resolution of 22 October 1973. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [\(http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/338\(1973\)\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/338(1973)) (15.04.2016).

¹⁵² Fukuyama, F. *Soviet Threats to Intervene in the Middle East 1956-1973...* P. 16.; Mansfield, P., Pelham, N. *A History Of The Middle East...* Nodaļa: The Years of Turbulence.

¹⁵³ 341 (1973). Resolution of 27 October 1973. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [\(http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/341\(1973\)\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/341(1973)) (15.04.2016).

¹⁵⁴ *The Blue helmets...* P. 60.

¹⁵⁵ Turpat... P. 60-61.

noregulējumam¹⁵⁶. Šīs vistiešāk izpaudās Ženēvas konferencē, kurā Izraēlas, Jordānijas, Ēģiptes, ASV un PSRS pārstāvji tikās, lai risinātu ieilgušo krīzi. Šī konference daudzējādā ziņā bija nozīmīga galvenokārt, jo tā nostādīja ASV galvenā mediatora lomā diplomātiskajās sarunās, kas ārpus Ženēvas turpinājās vēl vairākus gadus; patiesi ASV bija vēlāmā pozīcijā gan pašai vēloties uzlabot attiecības ar arābu valstīm (gan Niksona iekšpolitisko problēmu dēļ, gan cenšoties novērst naftas embargo), gan esot vienīgai valstij ar jebkādam svirām pret Izraēlu¹⁵⁷.

Pateicoties veiksmīgai ANO un ASV diplomātu darbībai mēnešos pēc Ženēvas konferences, Ēģiptes un Izraēlas robeža kļuva daudz stabilāka, mainot miera uzturētāju galveno uzdevumu uz vienkāršu novērošanu un ziņošanu; šo mieru arī ataino jau minētais sarūkošais miera uzturētāju daudzums. Šīs stabilitātes pamatā bija UNEF II un ASV virzītie atbruņošanās plāni, kuri, pēc 1974. gada janvāra un 1975. gada septembra līgumiem iesaistīto pušu starpā, panāca Izraēlas spēku atkāpšanos uz austrumiem¹⁵⁸. Abas puses apstiprināja, ka jebkāds tālākais pakts starp abām pusēm būtu galējais miera līgums.

Lai gan abu pušu savstarpējā neuzticēšanās, kā arī procesi reģionā un starptautiskajā arēnā progresu krietni palēnināja, gan Džeralds Fords (ASV prezidents no 1974. – 1977. gadam), gan Henrijs Kisindžers atzina, ka lielākās problēmas radīja Izraēla, ne Ēģipte, kura miera līguma dēļ bija gatava atmet ar roku saviem iepriekšējo desmitgažu sabiedrotajiem; šāda attieksme krietni iedragāja lielākās arābu valsts prestižu tās kaimiņu acīs, kuras pauda vienotu pretestību jebkādiem mēģinājumiem konflikta risināšanā¹⁵⁹. Prezidenta Sadata 1975. gada oktobra vizīte ASV un pāris mēnešus vēlāk lauztais draudzības un sadarbības līgums ar PSRS vēl jo vairāk iezīmēja mainīgo realitāti Tuvajos Austrumos.

Laika posmā no 1975. – 1979. gadam Ēģiptes un Izraēlas miera līguma galvenais virzītājspēks bija ASV; UNEF II un ANO šajā procesā bija neatņemama sastāvdaļa, sniedzot nepieciešamo diplomātisko atbalstu sarunu laikā un radot vēlamos apstākļus uz abu valstu robežas. Šī mērķa ietvaros galvenais ANO pārstāvju uzdevums bija panākt turpmāku Sīnaja demilitarizāciju un abu pušu piekrišanu ne tikai savu spēku atsaukšanai no konkrētās teritorijas, bet apstiprinājumu, ka neviens nebūvēs jaunus militāros objektus reģionā¹⁶⁰.

Būtisks pavērsiens Tuvo Austrumu miera procesā bija Džimija Kārtera ievēlēšana ASV prezidenta postenī 1976. gadā. Kārteram Tuvie Austrumi atradās augstu ārpolitikas prioritāšu

¹⁵⁶ Turpat... P. 65-67.

¹⁵⁷ Robbins, K. *Transforming the world...* P. 201.; Ed. Hartley, C. *A survey of Arab-Israeli relations...* P. 65.

¹⁵⁸ Mansfield, P., Pelham, N. *A History Of The Middle East...* Nodaļa: The Years of Turbulence.

¹⁵⁹ Ed. Hartley, C. *A survey of Arab-Israeli relations...* P. 67.

¹⁶⁰ *The Blue helmets...* P. 69-70.

sarakstā un īsi pēc ievēlēšanas prezidents jau bija ticis un atstājis labu iespaidu uz visiem arābu valstu līderiem, ieskaitot Sīrijas prezidentu Asadu, kuri novērtēja Kārtera centienus atkārtoti sasaukt Ženēvas konferenci, ASV nosodījumu Izraēlas politikai okupētajās teritorijās (kas izpaudās arī ANO Ģenerālās Asamblejas 1976. gada 23. novembra rezolūcijā¹⁶¹) un pievēršanos palestīniešu jautājumam; tomēr, neskatoties uz prezidenta daudzsološo attieksmi, vairums iniciatīvu atdūrās pret sienu, galvenokārt, jo vienbalsību panākt bija grūti, it īpaši, ja Izraēla vēl aizvien bija ASV ciešākais sabiedrotais reģionā un šī savienība liedza jebkādu diplomātisku sadarbību ar Palestīnas Atbrīvošanas Organizāciju (PAO), ko arābu valstis uzskatīja par vienīgo leģitīmo palestīniešu pārstāvi¹⁶². Pat pārsteidzošā Ēģiptes prezidenta iniciatīva ierodoties vizītē Jeruzalemē 1977. gada novembrī, kura izpelnījās asu kritiku no vairuma arābu valstu (pat ASV sabiedrotajām), nedeva nepieciešamo grūdienu risinājuma sasniegšanai¹⁶³. Ar katru soli miera līguma virzienā Ēģiptes prezidents saskārās ar arvien lielāku pretestību, galvenokārt jo viņam bija grūti apliecināt vēlmi turpināt pastāvēt par palestīniešu tiesībām un saglabāt labas attiecības ar kritiskajām arābu valstīm vienlaikus izpildot ēģiptiešiem doto solījumu panākt ilgstošu mieru un ekonomisko uzplaukumu; 1978. gadā Ēģipte uz laiku pārtrauca diplomātiskās attiecības ar nedraudzīgajām arābu valstīm un PAO, pēdējam liekot aizvērt visus Kairā bāzētos birojus¹⁶⁴.

1978. septembrī Izraēlas premjerministrs un Ēģiptes prezidents ar Džimija Kārtera līdzdalību tikās ASV un 12 dienu garu sarunu laikā parakstīja divas vienošanās, kam būtu jākalpo par pamatu tālākajām sarunām. Pirmā – vispārējs plāns mieram Tuvajos Austrumos – paredzēja pievērsties palestīniešu jautājumam, kamēr otrā – vispārējs plāns mieram starp Izraēlu un Ēģipti – pievērsās tikai konkrētajai situācijai. Otrā vienošanās bija diezgan pašsaprotama, paredzot Sīnaja pussalas pilnīgu atgriešanu Ēģiptei un attiecību normalizēšana abu valstu starpā, kamēr pirmā bija daudz strīdīgāka un divdomīgāka. Tā paredzēja pārejas periodu okupētajās teritorijās lēnām atgriežot kontroli vietējo iedzīvotāju rokās, kas varētu izlemt savu statusu pārejas perioda beigās; galvenās problēmas bija (1) konkrētības trūkums, (2) neskaidrība par pusi, kas pārstāvētu palestīniešus šajā miera procesā, (3) okupētajās teritorijās atrodošo izraēliešu koloniju liktenis un galvenokārt (4) Izraēlas – Ēģiptes miera procesa nošķiršana no palestīniešu jautājuma kopumā, kas krietni mazināja Izraēlas vēlmi pievērst uzmanību šai problēmai¹⁶⁵.

¹⁶¹ 31/15. United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/31/15 (15.04.2016).

¹⁶² Mansfield, P., Pelham, N. *A History Of The Middle East...* Nodaļa: The Years of Turbulence.

¹⁶³ Robbins, K. *Transforming the world...* P. 247.

¹⁶⁴ Mansfield, P., Pelham, N. *A History Of The Middle East...* Nodaļa: The Years of Turbulence.

¹⁶⁵ Turpat.

Vienīgais praktiskais šķērslis miera līguma ceļā bija Izraēlas kolonijas Ēģiptei piederošajā teritorijā, bet to likvidācija un iedzīvotāju pārvietošana bija maza cena par vispusīgu miera līgumu starp valstīm, kas 31 gadu ir bijušas kara stāvoklī. Vašingtonas līgums, neskatoties uz Ēģiptei draudošo izolāciju no arābu valstu puses, tika parakstīts 1979. gada 26. martā. Īsi pēc tam abas valstis apmainījās ar vēstniekiem, atvēra robežas un atsāka tirdzniecības un ekonomiskās saiknes (lai gan minimālas). Četrus mēnešus vēlāk – 1979. gada 30. jūlijā – Izraēla paziņoja, ka visa Jeruzaleme – kā Izraēlai piederošās, tā okupētās arābu daļas – ir tās galvaspilsētas neatņemamas daļas, padarot jebkādu risinājumu palestīniešu sakarā par mazticamu ilūziju.

ANO diplomātu un miera uzturētāju loma šajā procesā nevar tikt novērtēta par zemu. Lai gan individuālo valstu (it īpaši lielvalstu) loma bija centrāla miera līguma kalšanā, tieši UNEF II miera uzturētāji bija atbildīgi par miera līguma „priekšdarbu” īstenošanu un uzraudzīšanu, galvenokārt vairākās fāzēs īstenoto Sīnaja demilitarizāciju; papildus tam UNEF II miera uzturētāji līdz pat misijas beigām cieši sadarbojās ar abām valdībām un Starptautisko Sarkano Krustu humanitārās palīdzības nodrošināšanā vietējiem iedzīvotājiem¹⁶⁶. Visbeidzot, lai gan PSRS ietekme reģionā operācijas laikā strauji saruka, kas teorētiski varēja novest pie tās mazināta atbalsta miera uzturētājiem, notika tieši pretējais; efektīvas misijas straujā izveide un PSRS iesaiste gan resursu, gan finanšu nodrošināšanā¹⁶⁷ konkrētajā brīdī radīja pozitīvu nākotnes ainu ne tikai miera uzturēšanai, bet lielvalstu sadarbībai ANO ietvaros kopumā.

Ēģipte un Izraēla gan nebija vienīgās konfliktā iesaistītās puses, bet tās viennozīmīgi bija visatvērtākās risinājuma meklēšanai. Galvenokārt tas skaidrojams ar dažādajiem redzējumiem par to, kas nodrošina un ko ietvertu miers Tuvajos Austrumos. Jāpiemin, ka dažādās interpretācijas nenozīmē pareizu vai nepareizu viedokli, bet gan dažādus objektīvus iemeslus, kas ietekmē katras puses pasaules redzējumu. Izraēlieši vēlējās apstiprinājumu savas valsts leģitimitātei, tās pieņemšanu kā vienlīdzīgu un neapdalāmu reģiona spēlētāju; sarunas vest ar Izraēlas pārstāvjiem bija sarežģīti, jo tā, ņemot vērā tautas senāko un neseno vēstures pieredzi, baidījās atdot savu taustāmo militāru pārsvaru (okupētās teritorijas) pret abstraktiem solījumiem; tikai nopietna attieksme, atteikšanās no draudpilnas retorikas, demilitarizācija, starpvalstu sadarbība un Izraēlas drošības jautājuma risināšana varēja nozīmēt Drošības Padomes 242. rezolūcijas apsvēršanu¹⁶⁸. Arābu valstis un palestīnieši turpretī redzēja Izraēlas okupēto zemi kā

¹⁶⁶ *The Blue helmets...* P. 69-70.

¹⁶⁷ MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system...* P. 117-118.

¹⁶⁸ Dennis, R. *The missing peace: the inside story of the fight for Middle East peace*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2004. P. 44.

savējo un potenciālā konflikta izbeigšana un piekrišana līdzpastāvēt ar Izraēlu būtu dāvana no viņu puses; vairums arābu nacionālistu uzskatos Izraēlai būtu jābūt pateicīgai par to gatavību atmest ar roku bruņotam konfliktam un samierināšanos ar Izraēlas eksistenci – eksistenci arābu valstis apmierinošās robežās¹⁶⁹. Izraēla un Ēģipte pēc vairāk kā 30 gadiem spēja saprast (pat ja tikai daļēji) viena otras pozīciju, kā arī potenciālos ieguvumus sadarbībai; līdzīga sapratne Izraēlas attiecībās ar citām reģiona valstīm pēc 1973. gada konflikta bija apgrūtināta.

Sīrijas-Izraēlas attiecības kalpo tam kā piemērs. Pēc kara 1973. gadā progress bija daudz lēnāks un sarežģītāks Golānas Augstienēs. Miera uzturētāji uz valstu robežas netika izvietoti uzreiz pēc konflikta beigām un spriedze saglabājās līdz pat 1974. gada martam, kad jau minētie ASV un ANO diplomāti, baidoties par Sīrijas-Izraēlas konflikta atkārtotu uzliesmošanu, aktīvi pievērsās risinājuma meklēšanai; rezultātā ar Drošības Padomes 350. rezolūcijas atbalstu tika panākta sadursmju pārtraukšana abu pušu starpā, armiju atsaukšana līdz pirmskara pozīcijām, diplomātisko pārrunu uzsākšana un ANO miera uzturēšanas misijas – UNDOF (The United Nations Disengagement Observer Force) - izvietošana Golānas Augstienēs 1974. gada maijā¹⁷⁰.

Lai gan UNDOF izveidi gan Izraēla, gan Sīrija atbalstīja, to redzējums par misijas mandātu un funkcijām būtiski atšķīrās. Izraēla, esot uztraukta par savu drošību nākotnē, sagaidīja apjomīgu starptautisko miera uzturētāju kontingentu, kas atturētu Sīriju no jebkādam eskapādēm uz abu valstu robežas; Sīrijas pārstāvji turpretī vēlējās redzēt nelielu novērošanas misiju un iebilda pret ANO „spēku” izvietošanu reģionā, ne tāpēc, ka miera uzturētāji ierobežotu Sīrijas rīcībspēju, bet tāpēc, ka tie tiktu izvietoti tikai Sīrijas teritorijā (jo arī Izraēlas kontrolētie Golānas Augstieņu apgabali piederēja Sīrijai)¹⁷¹. Iznākums bija 1000 novērotāju liels miera uzturētāju kontingents ar mandātu, kas ietvēra miera uzturēšanas un militārās novērošanas elementus¹⁷². Nevar noliegt, ka gan piekrišana novērotāju izvietošanai, gan pamiera sarunu sākšana bija lielākoties lielvalstu, ne ANO rokās. Ģenerālsekretārs un ANO Drošības Padome tikai formalizēja to, ko ar savu diplomātisko spiedienu bija panākušas ASV un PSRS. Tomēr salīdzinot ar progresu uz Izraēlas-Ēģiptes robežas, norises Golānas Augstienēs nešķīta kā sasniegums, jo periodiskas sadursmes starp abām valstīm turpinājās un miera uzturētāji atrodas reģionā vēl mūsdienās.

¹⁶⁹ Dennis, R. *The missing peace...*P. 44.

¹⁷⁰ Jones, B. D. *The Security Council and the Arab-Israeli Wars...* P. 310.; Resolution 350 (1974) of 31 May 1974. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/350\(1974\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/350(1974)) (15.04.2016).

¹⁷¹ MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system...* P. 119.

¹⁷² Turpat.

4.2. Palestīnas Atbrīvošanas Organizācija un mainīgā arābu-Izraēlas konflikta daba

Relatīvais miers kopš 1973. gada starp Izraēlu un tās kaimiņiem iezīmēja jaunu tendenci arī arābu-Izraēlas konfliktā, pārvēršot to no starpvalstu konflikta par kontroli pār teritoriju uz konfliktu starp Izraēlu un palestīniešiem, kurus iemiesoja jau minētā un visu arābu valstu apstiprinātā palestīniešu pārstāve – Palestīnas Atbrīvošanas Organizācija. Jaunās vēsmas ANO un lielvalstu attiecībās ar arābu valstīm nesa zīmīgu progresu PAO centienos pierādīt sevi kā leģitīmu spēlētāju starptautiskajā arēnā, ne nežēlīgu un antisemitisku teroristu grupējumu. 1974. gadā septembrī ANO Ģenerālā Asambleja, pretēji Izraēlas iebildumiem, iekļāva „Palestīnas jautājumu” savā dienas kārtībā pirmo reizi kopš 1948. gada; tikai divus mēnešus vēlāk palestīniešu pārstāvis Jasirs Arafats uzstājās Ģenerālās Asamblejas priekšā, apsūdzot imperiālismu un cionismu palestīniešu ciešanās, vēršot uzmanību uz palestīniešu vēsturi šajā reģionā un lūdzot ANO sekot savos statūtos ierakstītajiem principiem un iestāties par palestīniešu tiesībām uz pašnoteikšanos un savu valstiskumu; savas runas laikā viņš simboliski rokās turēja olīvkoka zaru un pistoles maksti, norādot, ka palestīnieši turpinās cīņu, pat, ja starptautiskā sabiedrība ļaus olīvkoka zaram izkrist no viņa rokas¹⁷³. Neskatoties uz aso Izraēlas pretestību, PAO tika piešķirts novērotāja statuss ANO un palestīniešu tiesības uz pašnoteikšanos tika apstiprinātas. Lai gan abi bija simboliski sasniegumi, tas bija būtisks sasniegums organizācijai un iedzīvotāju grupai, kas bija marginalizēti kopš pēckara pirmajiem gadiem.

Sekojošajos gados tika pieņemta virkne rezolūciju, kas starptautiskās sabiedrības uzmanību pievērta palestīniešu jautājumam un lielā mērā diskreditēja Izraēlu un tās agresīvo kolonizācijas politiku okupētajās teritorijās kā arī nevēlēšanos risināt palestīniešu bēgļu jautājumu¹⁷⁴. Jebkāds konkrēts progress gan bija ierobežots, jo rietumvalstīm (it īpaši ASV) esot klaji pret saistošām Drošības Padomes rezolūcijām un atbalstot Izraēlu, palestīniešu jautājuma risināšanai bija lemts iestrēgt; klajš piemērs tam ir neveiksme atkārtoti sapulcināt Ženēvas konferenci, ASV un Izraēlai noraidot jebkādu PAO līdzdalību sarunu procesā¹⁷⁵. Iesaistīto valstu pozīcijas nostiprinājās pēc 1975. gada un Libānas pilsoņu kara sākuma.

Kā jau minēts iepriekšējā nodaļā, 70to gadu sākumā palestīniešu kaujinieki nomainīja savu bāzes valsti no Jordānijas uz Libānu, dodot nopietnu triecienu jau tā nestabilajai un

¹⁷³ Laqueur, W., Rubin, B. *The Israel-Arab Reader: A Documentary History of the Middle East Conflict*. New York; Penguin Books, 1984. P. 504-518.

¹⁷⁴ Ed. Hartley, C. *A survey of Arab-Israeli relations...* P. 69.

¹⁷⁵ Turpat... P. 71.

religisko nesaskaņu nomāktajai valstij¹⁷⁶. Pilsoņu karu izraisīja sadursmes starp palestīniešu kaujiniekiem un vietējo kristiešu bruņotajām vienībām, kas 1975. gada aprīlī pārauga atklātā konfliktā starp konservatīvo un kristiešu vadīto valsts varu un kreisi orientētajām arābu vienībām, to skaitā palestīniešu kaujiniekiem. Konfliktam bija arī potenciāls pāraugt par reģionālu karu, jo jau no tā pirmajām dienām katrai no iesaistītajām pusēm bija savs patrons reģionā. Kaujas apsīka 1976. gada martā pēc Sīrijas un PAO pārraudzītā pamiera un tam sekojošā Sīrijas spēku ienākšanas valstī ar mērķi pārraudzīt plānotās iekšpolitiskās reformas. Tomēr, lai gan Sīrijas armiju atbalstīja lielvaras un tā uzsvēra, ka tās mērķis ir tikai garantēt stabilitāti valstī, Izraēla draudēja veikt asus pret-pasākumus pret Sīrijas armiju, ja tā iesoļotu Libānas dienvidu daļā. Baidoties no drastiskas situācijas eskalācijas, Sīrijas armija neturpināja savu misiju Libānas dienvidu daļā, kur kaujas turpinājās, kamēr pārējā valsts lēnām nostabilizējās.

Straujš pavērsiens notika 1978. gada 11. martā, kad PAO desantnieku reidā Telavivas apkārtnē tika nogalināti 37 cilvēki un ievainoti vēl 76. Atbildē šim uzbrukumam, Izraēla 15. martā iebruka Libānā, pamatojot savu rīcību ar nodomu iznīcināt palestīniešu kaujinieku bāzes Libānas dienvidos. Tai pašā dienā Libānas valdība izteica protestu ANO Drošības Padomē pret šādu rīcību, argumentējot, ka tā nav atbildīga par bāzēm teritorijā, ko tā nekontrolē. 19. martā, pēc ASV iniciatīvas, tika pieņemta 425. rezolūcija, kas pieprasīja Izraēlas spēkiem pamest Libānas teritoriju un izvietot miera uzturētājus abu valstu starpā¹⁷⁷. Izraēla uz to reaģēja okupējot atlikušo Libānas dienvidu daļu, piekrītot pamieram dienu vēlāk - 20. martā. Šī relatīvi īsā operācija bija prasījusi dzīvības teju pusotram tūkstotim cilvēku un piespiedusi 200 000 doties bēgļu gaitās¹⁷⁸.

ANO iesaistīšanās šī konflikta risināšanā bija īpaši svarīga, jo jebkāda eskalācija varēja nopietni apdraudēt ne tikai tajā brīdī notiekošās miera sarunas starp Izraēlu un Ēģipti, bet izraisīt jaunu krīzi reģionālā līmenī, iznīcinot jebkādu progresu, kas bija panākts līdz šim. Pēc savas pēdējās ofensīvas Izraēla piekrita miera uzturētāju izvietošanai reģionā un līdz ar to pirmie ANO miera uzturētāji, jaunās UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon) misijas ietvaros, ieradās Libānā 23. martā, to skaitam augot pakāpeniski, bet strauji un jūnija vidū sasniedzot 6000 karavīru kontingentu, kāds tas arī palika sekojošos gadus¹⁷⁹. Tomēr pretēji veiksmīgajai

¹⁷⁶ Lewis, B. *The End of Modern History in the Middle East...* P. 33.

¹⁷⁷ Resolution 427 (1978) of 3 May 1974. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [\(http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/427\(1978\)\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/427(1978)) (15.04.2016).

¹⁷⁸ Ed. Hartley, C. *A survey of Arab-Israeli relations...* P. 75.

¹⁷⁹ *The Blue helmets...* P. 85.

UNOGIL misijai 1958. gadā, šī misija daudzējādā ziņā bija problemātiska. Pirmkārt, tās apstiprināšanu virzīja ASV, kamēr PSRS bija skeptiska pret misiju, atturoties no balsojuma Drošības Padomē, bet Izraēla izrādīja klaju nepatiku un piekrita misijai tikai tai uzliktā spiediena dēļ¹⁸⁰. Otrkārt, PSRS skepse lauza ilūzijas par lielvalstu harmoniju ANO un Drošības Padomē un tās neesošā līdzdalība, iedragāja misijas efektivitāti un nodrošinājumu. Treškārt, misijas neitralitāte bija apdraudēta, jo, izslēdzot PSRS un tās sabiedrotos no vienādojuma, bija relatīvi nedaudz valstu, kuras varētu nodrošināt kontingentu misijai; papildus tam misijas vadību uzņēmās Francija – reģiona bijusī koloniālā lielvara –, kas priekšroku deva etniski un reliģiski sašķeltās valsts kristiešu kopienai¹⁸¹. Visbeidzot, 425. rezolūcija paredzēja, ka UNIFIL funkcija būs „pārraudzīt Izraēlas spēku iziešanu no valsts, atjaunot mieru un drošību teritorijā un palīdzēt Libānas valdībai nodrošināt efektīvu kontroli pār valsts dienvidu daļu”¹⁸². Šī virspusējā funkcija, ņemot vērā miera uzturētāju ierobežoto mandātu, neaplūkoja vairākas būtiskas problēmas, respektīvi: (1) faktu, ka Libānas valdības kontroles atjaunošana pār reģionu būs sarežģīta, jo tā to nav kontrolējusi jau vairākus gadus; (2) spēku, kas būtu nepieciešams, lai izskaustu vietējos nemierniekus, kas varas vakuuma laikā tur bija būtiski iesakņojušies¹⁸³; (3) misijas sadarbību tikai ar valstiskajiem spēlētājiem – Libānu un Izraēlu –, ignorējot ne mazāk svarīgos nevalstiskos spēlētājus kā Libānas opozīcija un PAO¹⁸⁴.

Visi augšup minētie faktori ietekmēja misijas efektivitāti un tās uzticamību iesaistīto pušu acīs. Misijas pirmie panākumi mijās ar tās pirmajām un pastāvīgajām neveiksmēm. Izraēlas spēki galvenokārt pameta valsti tikai pēc starptautiskā spiediena uzlikšanas, ne miera uzturētāju radītās pārliecības par stabilitāti dēļ; papildus tam, pirmajos misijas mēnešos nogalināti tika jau vairāki UNIFIL pārstāvji gan saduroties ar Izraēlas atbalstītajiem kristiešu vienībām, gan ar PAO kaujiniekiem, ar kuriem trūka efektīvas komunikācijas. Abi šie gadījumi pierāda, ka UNIFIL savā sākotnējā formā varēja apturēt liela mēroga sadursmes, bet novērst pastāvošo spriedzi un vietēja mēroga sadursmes un izrēķināšanās nebija iespējams; tā vietā, lai notiekošais Libānā būtu konflikts ar valstisku spēlētāju iesaisti, tas kļuva par pastarpinātu konfliktu par varu Libānā, kurā

¹⁸⁰ Jones, B. D. *The Security Council and the Arab-Israeli Wars...* P. 311.; MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system...* P. 122.

¹⁸¹ MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system...* P. 122.

¹⁸² Resolution 427 (1978) of 3 May 1974. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [\(http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/427\(1978\)\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/427(1978)) (15.04.2016).

¹⁸³ MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system...* P. 122.

¹⁸⁴ *The Blue helmets...* P. 88.

katru pusi atbalstīja sava reģiona valsts, kā arī par konfliktu starp palestīniešiem un Izraēlas atbalstītajiem kristiešu kaujiniekiem¹⁸⁵.

Pēc autora domām, miera uzspiešanas misija (vadoties pēc ANO Statūtu VII nodaļas) būtu varējusi panākt konkrētus rezultātus, izmantojot draudus un militāro autoritāti vietējo cilšu un grupējumu pakļāvības panākšanai; šāda rīcība būtu palielinājusi stabilitāti reģionā un ļāvusi valdībai nostiprināt savu kontroli reģionā un attiecīgi mazinājusi Izraēlas bažas par draudiem no ziemeļiem, kurus var novērst, atbalstot kādu relatīvi draudzīgu pusi citādi neatrisināmā konfliktā. Šāds risinājums, protams, bija nereāls, jo 1973./1974. gada lielvalstu sadarbības gars Drošības Padomē bija izgaiss, kārtējo reizi iedragājot organizācijas tēlu starptautiskās sabiedrības acīs.

4.3. 1979. gads - pagrieziena punkts Tuvo Austrumu vēsturē

Nonākot pie pētījuma hronoloģiskā ietvara noslēguma punkta 1979. gadā, ir vērts apkopot būtiskās pārmaiņas, kas notika 70tajos gados. Lielvalstu ietekmes pārbīde bija noslēgusies dekādes beigās. Jau 70to gadu vidū Kairas attiecības ar Maskavu tuvojās lūzuma punktam, kamēr tās ekonomiskās un militārās saites ar ASV kļuva arvien ciešākas. Turpretī, reaģējot uz šo bīdrosanos ar ienaidnieku, Sīrija gan nostiprināja savas attiecības ar PSRS, gan tiecās kļūt par arābu nacionālisma jauno priekšstāvi un arābu-Izraēlas konflikta kurinātāju¹⁸⁶. Papildus tam, reģiona ekonomiskais un finansiālais centrs arvien pārliecinošāk bija pārvietojies uz austrumiem, Persijas Līča reģionā, kas vēsturiski bijis rietumvalstu bastions Tuvajos Austrumos. Tā rezultātā ASV ietekme reģionā pieauga eksponenciāli, kamēr PSRS agrāk stabilais stāvoklis reģionā bija teju pagājis. Pat Irāka, kuras retorika bija atklāti naidīga rietumiem (Drošības Padomes 242 rezolūcijas noraidīšana, karošana pret Izraēlu 1973. gadā) un kura bija ideoloģiski un starptautiski saistīta ar PSRS, sāka skatīties rietumu brīvā tirgus virzienā, kas deva iespēju modernizēt valsts bruņojumu un tehnoloģijas¹⁸⁷. Vienīgi Sīrija saglabāja nelokāmu lojalitāti PSRS.

1979. gads tika izvēlēts par šī pētījuma noslēguma punktu, jo tas iezīmēja jaunas ēras sākumu gan ANO, gan lielvalstu pozīcijās reģionā, kā arī atnesa būtiskas izmaiņas pašu reģiona valstu iekšpolitikā un savstarpējās attiecībās. No 1979. – 1999. gadam Drošības Padomes loma reģionā bija niecīga. Salīdzinot ar pētījumā aplūkoto laika posmu, Drošības Padome ne nosūtīja

¹⁸⁵ MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system...* P. 123.

¹⁸⁶ Cleveland, W. L., Bunton, M. *A History of the Modern Middle East...* P. 405.

¹⁸⁷ Turpat... P. 414-415.

karavīrus vai diplomātus, ne izstrādāja miera procesa vai demilitarizācijas vadlīnijas. Nevar noliegt, ka bija neskaitāmi daudz bezzobainu rezolūciju un iniciatīvu no ANO puses, bet bija teju tikpat daudz veto. Patiesi, lai gan ASV kļuva par reģiona policistu un hegemonu, PSRS negrasījās mazināt savu, kaut vai simbolisko, pretestību caur Drošības Padomi.

Visbeidzot progress starpvalstu attiecībās, kā arī iekšpolitiskās izmaiņas, būtiski pārvērtā reģionu un iezīmēja jaunas un krasi atšķirīgas tendences tajā. Divi būtiski notikumi – Ēģiptes un Izraēlas miers, kā arī revolūcija Irānā – izmainīja Tuvo Austrumu valstu savstarpējās attiecības un to attiecības ar lielvalstīm. Starptautiskā konflikta epicentrs pārvietojās no Levantas un Sīnaja uz austrumiem, kur astoņus gadus garais un asiņainais karš starp Irānu un Irāku mazināja reģiona valstu ticību ANO pārstāvētajiem ideāliem un organizācijas un tās dalībvalstu spējai tos aizstāvēt.

Secinājumi

Šī bakalaura darba mērķis bija novērtēt ANO nozīmi Tuvo Austrumu stabilitātes nodrošināšanā laika posmā no 1956. līdz 1979. gadam, aplūkojot gan organizācijas diplomātiskos centienus, gan tās darbību reģionā caur attiecīgajā laika posmā vēl jauno miera uzturēšanas praksi. Papildus un paralēli tam, autors mēģināja novērtēt ANO kā mediatora lomu ne tikai reģiona valstu vidū, bet arī globālās spriedzes mazināšanā jautājumos, kas bija saistīti ar Tuvajiem Austrumiem

Pētījuma gaitā apkopotā un izanalizētā informācija rada neviennozīmīgu un zināmā mērā pretrunīgu ainu. Pielietojot Okama asmeni un skatoties vienīgi uz pamatinformāciju un sausiem faktiem, ANO loma reģiona stabilitātes nodrošināšanā attiecīgajā laika posmā bija vāja vai neesoša, jo par stabilitāti, ņemot vērā starpvalstu konfliktu un pilsoņu karu biežumu, šiem konfliktiem sekojošās bēgļu plūsmas un milzīgos materiālos un cilvēku zaudējumus, nevar būt ne runas. No otras puses, fakti bez konteksta ir apšaubāma mēraukla, it īpaši vēstures zinātnē. Vērtējot reģiona stabilitāti un ANO lomu tās veicināšanā vai saglabāšanā, ir jāņem vērā (1) ģeopolitiskie apstākļi pēckara periodā, (2) vēl klātesošais imperiālisma mantojuma faktors un (3) gan reģiona valstu, gan pašas organizācijas jaunums, pieredzes trūkums un iekšējā nestabilitāte. Šo faktoru kopums pēckara posmā padarīja Tuvo Austrumu reģionu par vienu no potenciāli neparedzamākajiem un nepastāvīgajiem reģioniem visā pasaulē; reģionu, kurā krustojās četru lielvalstu, tai skaitā abu Aukstā kara protagonistu – ASV un PSRS – intereses. Paturot prātā šo informāciju, ir viegli redzēt, ka likmes reģionā, kas bija kļuvis par pasaules ģeopolitisko šaha galdiņu, bija augstas un ka lielvalstu sadursme likās neizbēgama.

Tomēr konflikts nesākās un nereti viens no galvenajiem iemesliem bija veiksmīgā un preventīvā ANO darbība. Gan miera uzturēšanas misiju prakse, gan lielvalstu sadarbība Drošības Padomē un Ģenerālajā Asamblejā, gan ģenerālsekretāra un viņa deleģēto diplomātu darbība bija pamatā konfliktu un krīžu nolīdzināšanai. Protams, slavas vārdi būtu pārspīlēta reakcija uz to, ko labākajā gadījumā var nosaukt par nevienu neapmierinoša *status quo* saglabāšanu reģionā un miera sarunu progresu gliemeža ātrumā. Bet, atgriežoties pie relativitātes koncepta, *status quo*, lai gan neapmierinošs nevienai valstij, bija viegla izvēle, ja alternatīva bija Trešais pasaules karš.

Aukstā kara specifika ir vēl viens faktors, ko ir svarīgi apsvērt. Lai gan ANO (un konkrētāk Drošības Padome) bieži radīja miera nesēju priekšstatu, nereti tās funkcija bija tikai oficiāli izziņot un apstiprināt to risinājumu, ko lielvalstis bija panākušas divpusējās un ar ANO nesaistītās sarunās. Protams, bija konferences un periodiskas atklātas sanāksmes, kurās lielvalstis

un reizēm reģiona valstis sprieda par miera procesu, bet, kā liecina gan literatūra, gan avoti, lielvalstu savstarpējās attiecības un PSRS un ASV augstāko amatpersonu nolemtais bieži spēlēja svarīgāku lomu kā ANO vai pašu reģiona valstu pozīcijas. Tomēr teikt, ka Tuvo Austrumu valstis nespēja ietekmēt procesu, kas notika to reģionā arī būtu nepatiesi, kā liecina gan 1967., gan 1973. gada kari, kad konflikts izcēlās pretēji lielvalstu iecerēm un mudinājumiem. Patiesi, abos šajos gadījumos reģiona valstis lielā mērā sāka un beidza konfliktu un lielvalstis, pat neskatoties uz periodiskajiem atkušņiem un sasalumiem to attiecībās, tika nostādītas fakta priekšā un bija spiestas stāvēt aiz saviem klientiem pat pret savām interesēm.

Rezumējot apkopoto informāciju, nevar noliegt, ka ANO, izmantojot savā arsenālā esošos diplomātiskos līdzekļus, kā arī miera uzturētāju klātbūtni, veicināja reģiona stabilitāti, pat ja šī stabilitāte neietvēra permanentu un ilgtspējīgu mieru. Tikai apstākļos, kuros lielvalstu intereses reģionā sakrita vai to starpā bija iestājies atkusnis un reģiona valstis bija atvērtas sadarbībai, ANO varēja virzīt vienkāršas stabilitātes pārvēršanu atmosfērā, kas veicinātu mieru un sadarbību. ANO spēja radīt apstākļus, kuros reģionā valdīja relatīva stabilitāte un kas attiecīgi būtu labvēlīgi tālākam diplomātiskam procesam. Jautājums ir par lielvalstu un reģiona valstu vēlmi mainīt *status quo* un meklēt risinājumu. Lai gan mediatora klātbūtne ir vitāli svarīga, iesaistītajām pusēm ir jābūt gatavām veikt nepieciešamos soļos (tai skaitā nepatīkamos upurus) kopējā labuma labā. Šādi liberāla ideāli gan ANO dibināšanas brīdī, gan vēl aizvien liekas kā nesasniedzama realitāte skarbās un racionālās realpolitikas pasaulē.

Pašreizējajiem apstākļiem Tuvajos Austrumos ir zināma līdzība ar notikumiem pētījumā aplūkotajā laika posmā. Reģiona valstis piedzīvo būtiskas politiskas pārmaiņas, spriedze reģiona valstu starpā par ietekmi un līderību Tuvajos Austrumos pieaug un, līdz ar pakāpenisko ASV atkāpšanos no reģiona, varas vakuumu lūko aizvietot kāda jauna lielvara. Neskatoties uz to, ASV saknes reģionā vēl aizvien ir dziļas, ņemot vērā, ka virkne tās tuvāko partneru atrodas tieši Tuvajos Austrumos, kā arī divi lielākie ASV militārās palīdzības saņēmēji – Ēģipte un Izraēla – vēl aizvien izjūt draudus savai drošībai un stabilitātei, šoreiz kā no valstiskiem, tā no nevalstiskiem spēlētājiem. Krievijas jaunā iesaiste reģionā caur savu intervenci Sīrijā ir nopietni destabilizējusi jau tā saspīlēto situāciju reģionā, nostiprinot sava klienta pozīcijas, saasinot šītu un sunnītu konfliktu reģionā un atdzīvinot gadsimtiem ilgo konkurenci starp Turciju (NATO sabiedroto) un Krieviju par ietekmi Tuvajos Austrumos un Kaukāzā. Reģiona milzis – Irāna – ir atgriezies starptautiskajā sabiedrībā un viennozīmīgi izmainīs reģionu; laiks gan rādīs vai uz labu, vai sliktu. Visbeidzot, Ķīnas intereses reģionā arī pieaug gan ģeopolitisku iemeslu, gan caur

tirdzniecību. Kopš 1979. gada Ķīna un Irāna saglabāja īpaši tuvas attiecības un sankciju atcelšana pret reģiona šītu milzi, dod arī uzlecošajai austrumu lielvarai būtisku balsi reģionā. Visi šie faktori liecina, ka Tuvie Austrumi, gluži tāpat kā pētījumā aplūkotajā laika posmā, ir milzīgu pārmaiņu un satricinājumu priekšā gan reģionālā, gan starptautiskā līmenī. ANO var mācīties no savas pieredzes pirms vairākām desmitgadēm un atkārtot savas relatīvās veiksmes. Tomēr jāņem vērā, ka mūsdienās pasaule ir daudz plurālistiskāka un konsensa panākšana var būt sarežģītāka un prasīt daudz lielāku ieguldījumu kā 50tajos vai 60tajos gados. Vēl jo vairāk, tehnoloģiju attīstība un demokrātijas izplatība ir padarījušas pasauli daudz dinamiskāku un atvērtāku – progress, kas par nelaimi ir paslīdējis garām pašai organizācijai. Lai spētu efektīvi tikt galā ar šodienas izaicinājumiem arī ANO ir jāklūst dinamiskai un mūsdienīgai. Šīs pārmaiņas var nest attieksmes maiņa dalībvalstu, it īpaši lielvalstu, starpā. Ņemot vērā neveiksmīgos mēģinājumus reformēt organizāciju pēdējos gados, sabiedrībai ir iemesls saglabāt skepsi.

Pētījums novitāte izpaužas divos veidos. Pirmkārt, tas apvieno un kopā aplūko vairākus tematus – Aukstā kara specifiku ANO ietvaros, lielvalstu ietekmi uz saviem klientiem, ANO kā mediatora loma Tuvajos Austrumos -, kas visbiežāk tiek aplūkoti atsevišķi. Analizējot un sintezējot citu autoru darbus un informāciju no avotiem, darba autors apvienoja augšup minētos tematus un sniedza savu viedokli par ANO lomu stabilitātes nodrošināšanā Tuvajos Austrumos no 1956. līdz 1979. gadam. Otrkārt un galvenokārt, šis pētījums ir vērtīgs, jo latviešu valodā ir maz darbu, kas pētītu ANO darbu un nozīmi 20. gs. starptautiskajās attiecībās vai organizācijas nozīmi starptautiskā miera nodrošināšanā un garantēšanā. Tieši šī faktora dēļ turpmākai izpētei ir ļoti daudz iespēju vai nu paplašinot pētījuma hronoloģiskos ietvarus, ietverot vairāk reģionu, vai aplūkojot kādu konkrētu problēmu vai procesu.

Izmantoto avotu un literatūras saraksts

Avoti

1. 19 Statements to the Security Council by Foreign Minister Eban- 6 June 1967. Izraēlas Ārlietu Ministrijas mājaslapa, <http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/mfadocuments/yearbook1/pages/19%20statement%20to%20the%20security%20council%20by%20foreign%20mi.aspx> (15.04.2016).
2. Exchange of Letters- Bulganin- Ben-Gurion- 5 and 8 November 1956. Izraēlas Ārlietu Ministrijas mājaslapa. Pieejams: <http://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/MFADocuments/Yearbook1/Pages/7%20Exchange%20of%20Letters-%20Bulganin-%20Ben-Gurion-%205%20and.aspx> (20.02.2016).
3. Letter from Nikolai Bulganin to Guy Mollet (5 November 1956). The Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe mājaslapa. Pieejams: http://www.cvce.eu/en/obj/letter_from_nikolai_bulganin_to_guy_mollet_5_november_1956-en-55f243a1-de38-401d-9834-d279bf3874b3.html (20.02.2016).
4. Speech to Members of the Egyptian National Assembly (May 29, 1967). Laqueur, W., Rubin, B. The Israel-Arab Reader: A Documentary History of the Middle East Conflict. New York; Penguin Books, 1984. P. 185 - 189.

ANO Ģenerālās Asamblejas rezolūcijas

1. 31/15. United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/31/15 (15.04.2016).
2. 181 (II). Future government of Palestine. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/181\(II\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/181(II)&Lang=E&Area=RESOLUTION) (15.04.2016).
3. Resolution 997 (ES-I). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/997%28ES-I%29 (15.04.2016).
4. Resolution 998 (ES-I). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/998%28ES-I%29 (15.04.2016).
5. Resolution 999 (ES-I). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/999%28ES-I%29 (15.04.2016).
6. Resolution 1000 (ES-I). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1000%28ES-I%29 (15.04.2016).

7. Resolution 1001 (ES-I). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa.
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1001%28ES-I%29 (15.04.2016).
8. Resolution 1120 (XI). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa.
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1120\(XI\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1120(XI)&Lang=E&Area=RESOLUTION) (15.04.2016).
9. Resolution 1124 (XI). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa.
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1124\(XI\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1124(XI)&Lang=E&Area=RESOLUTION) (15.04.2016).
10. Resolution 1125 (XI). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa.
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1125\(XI\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1125(XI)&Lang=E&Area=RESOLUTION) (15.04.2016).
11. Resolution 2799 (XXVI). Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa.
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2799\(XXVI\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2799(XXVI)) (15.04.2016).

ANO Drošības Padomes rezolūcijas

1. 50 (1948). Resolution of 29 May 1948. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams:
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/50\(1948\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/50(1948)) (15.04.2016).
2. 118 (1956). Resolution of 13 October 1956. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams:
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/118%281956%29 (15.04.2016).
3. 128 (1958). Resolution of 11 June 1958. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa.
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/128%281958%29 (15.04.2016).
4. Resolution 179 (1963) of 11 June 1963. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams:
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/179\(1963\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/179(1963)) (15.04.2016).
5. 228 (1966). Resolution of 25 November 1966. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams:
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/228\(1966\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/228(1966)) (04.04.2016).
6. 233 (1967). Resolution of 6 June 1967. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams:
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/233\(1967\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/233(1967)) (04.04.2016).
7. 242 (1967). Resolution of 22 November 1967. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams:
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/242\(1967\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/242(1967)) (04.04.2016).
8. 262 (1968). Resolution of 31 December 1968. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams:
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/262\(1968\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/262(1968)) (15.04.2016).

9. 271 (1969). Resolution of 16 September 1969. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/271\(1969\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/271(1969)) (15.04.2016).
10. 279 (1970). Resolution of 12 May 1970. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/279\(1970\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/279(1970)) (15.04.2016).
11. 338 (1973). Resolution of 22 October 1973. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/338\(1973\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/338(1973)) (15.04.2016).
12. 341 (1973). Resolution of 27 October 1973. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/341\(1973\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/341(1973)) (15.04.2016).
13. Resolution 350 (1974) of 31 May 1974. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/350\(1974\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/350(1974)) (15.04.2016).
14. Resolution 427 (1978) of 3 May 1974. Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa. Pieejams: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/427\(1978\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/427(1978)) (15.04.2016).

Izmantotā literatūra

1. Aly, A. M. S., Feldman, S., Shikaki, K. *Arabs and Israelis: conflict and peacemaking in the Middle East*. Basingstoke, United Kingdom; New York: Palgrave Macmillan, 2013.
2. Brown, C. L. *Diplomacy in the Middle East: The International Relations of Regional and Outside powers*. New York, I.B.Tauris, 2004.
3. Cleveland, W. L., Bunton, M. A *History of the Modern Middle East*. Boulder, Colo.: Westview Press, 2009.
4. Dennis, Ross. *The missing peace: the inside story of the fight for Middle East peace*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2004.
5. Daigle, C. A. *The Limits of Détente: The United States, the Soviet Union, and the Arab-Israeli Conflict, 1969-1973*. Yale University Press, 2012.
6. Doyle, M. W., Sambanis, N. Peacekeeping operations. No: *The Oxford handbook on the United Nations*. Eds. Weiss, T. G., Daws, S. Oxford; New York: Oxford University Press, 2007.
7. Ehteshami, A. *Middle East Middle Powers: Regional Role, International Impact*. International Relations/ Uluslararası İlişkiler, Vol. 11 Issue 42, 2014.
8. Eisenhower, D. D. *The White House Years: Waging Peace, 1956-1961*. Garden City, New York, Doubleday, 1965.

9. Findlay, T. *The use of force in UN peace operations*. Solna: SIPRI, 2002.
10. Fukuyama, F. *Soviet Threats to Intervene in the Middle East 1956-1973*. Santa Monica, California, RAND Corporation, 1980.
11. Gelvin, J. L. *The Israel-Palestine conflict: one hundred years of war*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2007.
12. Gray, C. *International law and the use of force*. Oxford; New York: Oxford University Press, 2004.
13. Ed. Hartley, C. *A survey of Arab-Israeli relations*. London; New York: Europa Publ., 2004.
14. Jones, B. D. The Security Council and the Arab-Israeli Wars: 'Responsibility Without Power'. No: *The United Nations Security Council and war: the evolution of thought and practice since 1945*. Ed. Lowe, V. New York: Oxford University press, 2010.
15. Khalil, O. F. *The Crossroads of the World: U.S. and British Foreign Policy Doctrines and the Construct of the Middle East, 1902–2007*. Diplomatic History, Vol. 38 Issue 2, 2014.
16. Kissinger, H. *Years of Upheaval*. Boston: Little, Brown, and Company, Inc, 1982.
17. Laqueur, W., Rubin, B. *The Israel-Arab Reader: A Documentary History of the Middle East Conflict*. New York; Penguin Books, 1984.
18. Lewis, B. *The End of Modern History in the Middle East*. Stanford, California: Hoover Institution Press Publication, 2011.
19. Louis, WM. R. The Suez Crisis and the British dilemma at the United Nations. No: *The United Nations Security Council and war: the evolution of thought and practice since 1945*. Ed. Lowe, V. New York: Oxford University press, 2010.
20. Ed. Lust, E. *The Middle East*. Los Angeles: Sage/CQ Press, 2014.
21. MacQueen, N. *Peacekeeping and the international system*. London ;New York: Routledge, 2006.
22. Mansfield, P., Pelham, N. *A History Of The Middle East*. New York: Penguin Books, 2013.
23. Milton-Edwards, B., Hinchcliffe, P. *Conflicts in Middle East since 1945*. London; New York: Routledge, 2006.
24. Pease, K.S. *International organizations: perspectives on governance in the twenty-first century*. 4th ed. New York: Longman, 2010. P. 112; Diehl, P. F. The conditions for

- success in peacekeeping operations. No: *The politics of international organizations: patterns and insights*. Ed. Diehl, P. D. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing Co., 1989.
25. Robbins, K. *Transforming the world: global political history since World War II*. Basingstoke, UK; New York: Palgrave Macmillan, 2013.
26. Smith, C. D. *Palestine and the Arab-Israeli conflict*. Boston: Bedford/St. Martin's, 2007.
27. Stoessinger, J. G. *The United Nations and the superpowers: United States-Soviet interaction at the United Nations*. New York: Random House, 1970.
28. *The Blue helmets: a review of United Nations peacekeeping*. 3rd ed. New York: United Nations Department of Public Information, 1996.
29. Turner, J. *Great Powers as Client States in a Middle East Cold War*. Middle East Policy, Vol. 19 Issue 3, 2012.
30. Ziring, L. *The United Nations: international organization and world politics*. Belmont, CA: Thomson Wadsworth, 2005.

Elektroniskie resursi

1. Assessment of Member States' contributions to the United Nations regular budget for the year 2015, Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa, http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=ST/ADM/SER.B/910 (15.04.2016).
2. Composition of macro geographical (continental) regions, geographical sub-regions, and selected economic and other groupings, Apvienoto Organizāciju Organizācijas mājaslapa, <http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm#asia> (15.04.2016).
3. Growth in United Nations membership, 1945-present, Apvienoto Nāciju Organizācijas mājaslapa, <http://www.un.org/en/members/growth.shtml> (15.04.2016).
4. Shlaim, A. *Israel between East and West, 1948-1956*. International Journal of Middle Eastern Studies, 36:4, November 2004. Pieejams: <http://users.ox.ac.uk/~ssfc0005/Israel%20between%20East%20and%20West%201948-56.html>

Uzziņu literatūra

1. Baldunčiks, J. *Svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Jumava, 2007.

Bakalaura darbs „Apvienoto Nāciju Organizācijas loma Tuvo Austrumu stabilitātes nodrošināšanā no 1956. līdz 1979. gadam” izstrādāts LU Vēstures un filozofijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Rihards Šteins, / /12.05.2016.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Dr.habil.hist., profesors Antonijs Zunda, / /12.05.2016.

Recenzents: Asociētais profesors Raimonds Cerūzis

Darbs iesniegts Vēstures un filozofijas fakultātē 12.05.2016.

Studiju metodiķe:

Darbs aizstāvēts Bakalaura studiju programmas “Vēsture” gala pārbaudījumu komisijas sēdē

____.05.2016. prot. Nr. _____, vērtējums _____

Komisijas sekretārs: _____ /doc. Jānis Ķeruss/